

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**RUSYA’NIN SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA
ORTA ASYA’DA UYGULADIĞI KÜLTÜR POLİTİKALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tavakkilzhon SOBİRZHANOV

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İsmail EDİZ

KASIM – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RUSYA’NIN SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA
ORTA ASYA’DA UYGULADIĞI KÜLTÜR POLİTİKALARI

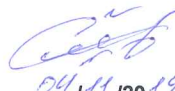
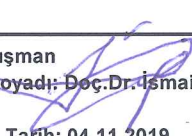
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tavakkilzhon SOBİRZHANOV

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 18/11/201.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç.Dr. İsmail ERİZ	Bazari	
Dr. Öğr. Üyesi Yıldırım TURAN	Bazari	
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YETİM	Bazari	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	TAVAKKILZHON SOBIRZHANOV
Öğrenci Numarası	:	Y176007010
Enstitü Anabilim Dalı	:	ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	RUSYA'NIN SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA ORTA ASYA'DA UYGULADIĞI KÜLTÜR POLİTİKALARI
Benzerlik Oranı	:	%9
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
 04.11.2019 Öğrenci İmza		
☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
 Tarih: 04.11.2019 İmza:		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı Soyadı: Doç.Dr. İsmail EDİZ		
☒ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:		
Enstitü Birim Sorumlusu Onayı		

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
EKLER.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: RUS KÜLTÜR POLİTİKASI: KAVRAMSAL YAKLAŞIM.....	5
1.1 Kültür Diplomasisi ve Dış Politika Kavramları.....	5
1.2 Tarihten Günümüze Rus Kültürünün Dünyadaki Yeri.....	15
1.3 Rusya'nın Dış Kültür Politikaları ve Amacı.....	25
BÖLÜM 2: ORTA ASYA'DA KÜLTÜR, DİL VE DEMOKRASİ.....	31
2.1 Sovyet Dönemi Orta Asya'da Devlet, Dil ve Kültür.....	31
2.2 Uluslaşma ve Demokratikleşme Yolunda Kültür ve Dilin Önemi.....	35
2.3 Orta Asya Devletlerinin Eğitim Sisteminde Rus Kültürünün Yeri.....	43
2.4 Orta Asya'da Dil ve Kültürün Dış Politikadaki Yeri.....	48
BÖLÜM 3: RUSYA'NIN ORTA ASYA'DA KÜLTÜR POLİTİKALARI	
UYGULAMASININ NEDENLERİ.....	53
3.1 Rusya'nın Orta Asya'da Kültür Politikaları Uygulamasının Nedenleri.....	53
3.2 Rusya'nın Yurtdışında Aktif Kültürel Kuruluşları.....	60
3.3 Rusya'nın Orta Asya'da 1991 Yılından Günümüze Kültürel Faaliyetleri.....	68
3.3.1 Boris Yeltsin Dönemi (1991-1999).....	68
3.3.2 Vladimir Putin Dönemi (2000-2008).....	71
3.3.3 Dimitri Medvedev Dönemi (2008-2012).....	74
3.3.4 Vladimir Putin Dönemi (2012-...).....	77
SONUÇ.....	83
KAYNAKÇA.....	88

EKLER.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	102

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılma aşamasında emeği ve katkıları için danışmanım Doç.Dr. İsmail EDİZ hocama sonsuz teşekkür ederim. Sakarya Üniversitesinde eğitim aldığım süreçte destekleri olan Prof.Dr. Tuncay KARDAŞ, Dr.Öğr. Üyesi Yıldırım TURAN, Arş.Gör. Sultan İLERİ ve tüm hocalarıma teşekkür ederim. Lisans döneminden beri eğitim hayatımda desteği ve katkılarını esirgemeyen Doç.Dr. Harun KIRILMAZ hocam ve ailesine, Dr.Öğr. Üyesi Eftal Şükrü BATMAZ, Dr. Mehmet TOPLU, Dr. Kıdemli öğretim görevlisi Raşid TACİBAYEV, Doç.Dr. Selim ŞANLISOY, Dr. Tuğba AYDIN, Zeynep YILDIRIM hocalarıma sonsuz teşekkür ederim. Son olarak eğitim ve özel hayatımda hep yanımda olan annem Shakhrinso SABIRZHANOVA, babam Arabbai SABIRZHANOV, abim, ablalarım, eşim ve güzel aileme gösterdikleri maddi ve manevi destekleri için şükranlarımı sunarım.

Tavakkılzhon SOBIRZHANOV

18.11.2019

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşmiş Devletler
AEB	: Avrasya Ekonomik Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
OA	: Orta Asya
RF	: Rusya Federasyonu
RMT	: Rus Müzik Topluluğu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SB	: Sovyetler Birliği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Orta Asya Ülkelerinin Kullandıkları Alfabeler.....	45
Tablo 2: Rusya'nın Orta Asya Cumhuriyetlerinde Kurulu Eğitim Merkezleri.....	46
Tablo 3: Rusya'nın Kazakistan'da Kamu Diplomasi Kaynak Merkezleri.....	66
Tablo 4: Rusya'nın Türkmenistan'da Kamu Diplomasi Kaynak Merkezleri.....	67
Tablo 5: Rusya'nın Özbekistan'da Kamu Diplomasi Kaynak Merkezleri.....	67
Tablo 6: Rusya'nın Kırgızistan'da Kamu Diplomasi Kaynak Merkezleri.....	68

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Seymour Lipset'in Modernleşme Teorisi.....	37
---	----

EKLER

Ek 1: V. İ. Lenin'in 1917 Yılındaki Devrim Süresince Yaptığı Konuşmalardan Biri ...	96
Ek 2: Lev Tolstoy'un Dünyaca Ünlü Olan “Anna Karenina” adlı Eseri.....	97
Ek 3: Fyodor Dostevski'nin En Çok Yabancı Dillere Çevrilmiş “Suç ve Ceza” adlı Eseri.....	97
Ek 4: 1961 Yıl R. Nuriyev'in Paris Ulusal Opera Evi'ndeki İlk Dansı	98
Ek 5: 1961 Yıl R. Nuriyev'in Paris Ulusal Opera Evi'nde “Rome ve Julyet” Dansı.....	98
Ek 6: 12 Kasım 1917 Tarihinde Kokan Şehrinde “Türkistan Özerk Bölgesi” Kurmak İçin Toplanan Birlikler	99
Ek 7: 11-12 Şubat Kızıl Ordu Tarafından Fethedilmiş Kokand Kalesinde Özgürlük İsteyen Halkın İsyanı.....	99
Ek 8: 1918 Yıl Kızıl Ordu'ya Karşı İsyan Eden Konak Halkının Evlerinin Tahrip Edilmesi.....	100
Ek 9: 1925 Yıl SSCB Tarafından Türkistan Bölgesindeki Bilim İle Uğraşan Âlimlerin Tutuklanması ve “Halk Düşmanı” Damgası Altında İdam Edilmeleri	100
Ek 10: Kazakistan Başkenti Astana Şehrindeki 1965 Yılında Açılan “Rus Opera ve Bale Tiyatrosu	101

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☐	Doktora	☐	
Tezin Başlığı: Rusya'nın Soğuk Savaş Sonrasında Orta Asya'da Uyguladığı Kültür Politikaları				
Tezin Yazarı: Tavakkilzhon SOBIRZHANOV Danışman : Doç. Dr. İsmail EDİZ				
Kabul Tarihi: 18.11.2019		Sayfa Sayısı: 97		
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler				
Tezin ana konusu, Rusya Federasyonu'nun her dönemde önemli olduğunu belirttiği, yeri geldiğinde "Arka Bahçe" diye değerlendirdiği, Orta Asya bölgesinde kültür politikaları uygulayarak bölgede ağırlığını koruması üzerinedir. Orta Asya bölgesinde diğer lider devletlerin (ABD, Çin, Fransa, Almanya vs.) de sık sık "yumuşak güç" politikası kullanarak gerçekleştirdiği uygulamalarına denk gelmiştir. Lakin bölge üzerinde Çarlık Rusya'sı döneminden itibaren hem idari hem de siyasi ilişkilerinin olması ve bölge halklarının Rusya'nın zengin kültürel geçmişine hayranlık duymaları Rusya Federasyonu için bir hayli avantaj sağlamıştır. Orta Asya'daki Rusya çıkarlarının temeli, Rusya ile bölge ülkeleri arasındaki siyasi, ekonomik, savunma ve güvenlik alanında olduğu kadar aynı zamanda kültür ve dil alanındaki özel ilişkilerinin de korunmasıdır. Güvenlik öncelikli olmak üzere, Rusya ekonomik ve siyasi bir entegrasyon politikası izlemektedir. Orta Asya ülkeleri bir zamanlar Sovyetler Birliği'nin bir parçasıydı, ancak şimdi başka bir örgütlenme çerçevesinde (BDT) tekrardan birleştirilmiştir. Günümüz modern dünyasında milletler, siyasetin yanı sıra kültürel alanda da bir diplomasi ilişkisi içerisinde. Devletler farkında olsalar da olmasalar da bu kültür alışverişi, tıpkı yaşayan bir organizma gibi gündelik hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Kültür diplomasisini "yumuşak güç" kavramı kapsamaktadır. Bir devlet değerlerinin, bilgisinin, mutfağının, müziğinin, folklorunun kısaca o devletin içerisindeki toplumu var eden değerleri başka ülkenin insanlarına tanıtılması ve ulaştırılmasıdır. Yumuşak gücü en iyi bir şekilde kullanan ülke günümüzde kesinlikle, Büyük Britanya'dır. Sonrasında ABD gelmektedir. İran da bu konuda iddialıdır. Kültür diplomasisinin önemli direği eğitimidir. Örneğin, Türkiye'ye gelmek isteyen, Türkiye Türklerinin kültürünü yakından görmek ve İstanbul Boğazının güzel manzarasını her gün görmek için hayaller kuran ve çabalayan çok sayıda Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika ülkelerinden gençler vardır. Dünyanın birçok ülkesindeki üniversitelerden Türkiye'ye gelip yaşama hayali olan öğrenciler bulunmaktadır. Bu öğrencilere de Türkiye birçok öğrenci değişim programları ve burs programları aracılığı ile destek olmaktadır. Günümüzde Türkiye'de yaşayıp okumakta olan gençlerin gelecekte ülkelerinde kalkınmayı destekleyecek bireylerden olması sevindirici bir durumdur. Bu yapılanmalar işte kültürün eğitim üzerinden tanıtılması ve alışverişidir.				
Anahtar Kelimeler: Orta Asya, Rusya, SSCB, Kültür Politikaları, Yumuşak Güç, Hegemonya				

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☐	Ph.D.	☐	
Title of Thesis: Cultural Policy of Russia in Central Asia After the Cold War				
Author of Thesis: Tavakkilzhon SOBIRZHANOV Supervisor: Assoc. Prof. İsmail EDİZ				
Accepted Date: 18.11.2019		Number of Pages: 97		
Department: International Relations				
The main topic of the thesis is that the Russian Federation has been important in every period, and when it comes to its 'Backyard' attitude ("Arka Bahçe", in the sense of ownership), it is about maintaining its weight in the Central Asian region by applying its cultural policies. In the Central Asian region, the other leading states (USA, China, France, Germany, etc.) have also applied soft power policy tool quite often. However, since the period of Tsarist Russia, both administrative and political relations on the region and the people's admiration of Russia's rich cultural history, has provided a great advantage for Russian Federation. The basis of the interests of Russia in Central Asia is the preservation of special relations in the political and economic spheres, in the fields of defense and security as well as in the cultural and linguistic spheres. While security is a priority issue for Russia, it follows a policy of economic and political integration. The Central Asian countries were once part of the Soviet Union, but are now reunited within another framework of organization (CIS). In today's modern world, politics as well as nations are in a diplomatic relationship in the cultural field. States have become part of our daily life, just like a living organism, even if they are aware of this cultural exchange. Cultural diplomacy covers the power concept. One of the state's values, knowledge, cuisine, music, folklore, in other words the values that make the society exist within the definite state, have to be introduced and delivered to the people of other countries. Today, the country that efficiently uses soft power is definitely Great Britain. Then comes the United States. Iran is also assertive. Education is an important pillar of cultural diplomacy. For example, there are those who want to come to Turkey, Istanbul, who want to see closely the culture of the whole Turkey and Turkish people, those who dream and are eager to see the beautiful landscapes of the Bosphorus every day, and they are mostly young people from the Middle East, Central Asia and Africa. There are a lot of students from different universities all over the world who dream of coming and living in Turkey. And Turkey is supporting students through students' exchange programs and scholarship programs. Today, the situation when the young people who are living and getting education in Turkey are those who will support the future development of their own countries, is really rejoicing. These structures are the introduction and exchange of culture through education				
Keywords: Central Asia, Russia, USSR, Cultural Politics, Soft Power, Hegemony				

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Rusya için yeni sınır tehditleri ve yaşam zorlukları ortaya çıkmıştır. Bu zorluklar ile baş edebilmek için Rusya'nın diğer ülkeler ile ikili ilişkiler kurması son derece önemli olmuştur. Rusya da devletlerarası ilişkiler temelini kültür üzerinden geçtiğini savunan ülkelere biridir. Bu nedenle Rusya kültür politikaları uygulayarak yabancı ülkeler ile ilişki kurmayı hedeflemiştir. Rusya'nın kültür politikaları uygulamak için esas hedef bölgesi tabii ki de eski SSCB'nin yoğun etkisi altında olan Orta Asya olmuştur. Rus kültürünün hem Çarlık Rusya'sı dönemi hem de SSCB döneminde baskıcı şekilde bölge halkları arasında yaygınlaştırılması buna neden olmuştur.

Rusya'nın kültür politikaları kurma çabalarının temelinde SSCB sonrası Rus kültür politikasının gelişimi olmuştur. SSCB sonrası dönemde Rusya kültür politikasının gelişimi üç aşamadan geçmiştir. İlk aşama, 1991-1999 çerçevesinde geleneksel olarak belirlenebilir. Bu dönemin kültür politikasının temeli, 1993 yılındaki yeni Rus Anayasası'nın önerileridir. On üçüncü madde özellikle şu ifade yer almıştır: “1. Rusya Federasyonu ideolojik çeşitliliği kabul ediyor. 2. Hiçbir ideoloji devlet emriyle ya da zorunlu olarak oluşturulamaz. Devlet, ulusal bir ideolojinin oluşumunu taahhüt etmeyi reddederek, kültür alanından çekilerek diğer sosyokültürel ilişki taraflarına kültürel ilişkilerin ilkelerini oluşturmaları, kendi çıkarlarından yola çıkarak karar vermelerini sağladı” (Rusya Federasyonu Anayasa'sı 13. Madde 1. ve 2. Bandı, 1993).

Rusya'da kültür politikasının gelişiminde ikinci aşama 1999-2006 yılları arasındadır. Bu aşamada, liberal ekonomik reformların bir sonucu olarak kültür, sosyokültürel alanda hizmet olarak yorumlanmaya başlamıştır. Kültürel değerlere sahip olan yeni bir kültür perspektifi belirleyen pazar ilişkilerine konu olmuştur. Kültür ve sanat kurumları, kitle, ticari kültür, şov dünyası ve eğlence endüstrisi ile zorlu ekonomik rekabet karşısında hayatta kalmaya başlamıştır. Liberal ekonomik yaşama geçişte kültürel değerler önemli unsur olarak kullanılmıştır.

Kültür politikası gelişiminin üçüncü aşamasını 2007-2015 yılları oluşturmaktadır. Bu dönemde politika, ekonomi ve sosyokültürel alanda ulusal önceliklerin otoriteleri

tarafından gerçekleştirilme süreci başlamıştır. Dönemin dönüm noktası olarak, Rusya Federasyonu Başkanı Vladimir Putin tarafından 2007 tarihli Rusya'nın ulusal çıkarlarını dile getirdiği Münih Konuşması olarak adlandırılabilir. Bir sonraki önemli adım ise, "Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi 2009-2020"nin onaylanmasıdır. Bu belgede ilk kez, Batılılaşmış ticari kültürün toplum için zararlı olduğu ve bunun önüne geçilmesi hakkında kararlar yer almıştır (Saraç, 2008: 127-129).

Son yıllarda ülkede kültürün maddi ve manevi temeli zayıflamış durumdadır. Bunun bir sonucu olarak da, kültürel faaliyetlerde düşüş söz konusu olmaktadır. Akabinde sinema, tiyatro, kütüphane ve kültür merkezlerinin kapatılması ve bu binalar yerine küresel dünya merkezlerinin inşa edilmesi gündeme gelmiştir. Tarihsel ve kültürel miraslarını korumak Rus hükümeti için bu koşullarda daha da zorlaşmaktadır. Rusya bu durumda modern kültür politikalarının, sosyal kalkınmadaki rolünü artırma çabasıdadır (Ersoy, 2010: 293).

Bu çalışmada, Sovyet sonrası dönemde uluslararası düzen karşısında Rusya'nın Orta Asya ülkeleri üzerinde hegemonya kurarak SSCB mirası olan emperyalist tutumunu koruma çabaları araştırılacaktır. Esas olarak bu çalışmanın verimli yürütülmesi ve çalışma alanının daraltılması için, daha çok Rusya'nın bölge halkları üzerinde uyguladığı kültür politikaları ele alınacaktır.

Tez konusunun özgün olması için Ulusal Tez Merkezi'ndeki tezler üzerinden incelemeler yapılmıştır. Rusya'nın Orta Asya politikaları ve bölgedeki işgal hareketleri hakkında birkaç tane tez bulunmaktadır. Ancak bu tezler daha çok genel olarak yazılmış ve ekonomik önemi üzerinde durmuşlardır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde Rusya kültürel politikaları ve dış kültürel politikaları arasındaki ilişkiler anlatılacak ve devamında, Soğuk Savaş Sonrası Rusya için Orta Asya'yı önemli yapan unsurlara değinilecektir. İkinci bölümde kültürün işgal politikalarındaki önemi ve Rusya'nın Orta Asya'ya Rus kültürünü yayma çabaları incelenecektir. Üçüncü bölümde esasen 1991 yılından sonra Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlarının Orta Asya'ya yönelik izlediği kültürel politikaları ve faaliyetleri hakkında yapılan araştırmalar sunulacaktır. Yani Sovyetler sonrası ilk Cumhurbaşkanı

Boris Yeltsin döneminden günümüze, Putin dönemine kadar olan süreç ve gelişmeler incelenecektir.

Çalışmada bir takım soruların yanıtı bulmaya çalışılacaktır. Örneğin; Rusya için Orta Asya bölgesinin önemi nelerden ibaret? Rusya'nın Orta Asya'ya hegemonya kurmasının sebepleri nelerdir? Hegemonya kurma çalışmalarında kültürün önemi nedir? Rusya'nın kültürel olarak Orta Asya'ya etkisi nelerden ibaret? Yumuşak güç uygulamasında dil, din ve kültür nasıl yönetilmektedir?

Çalışmanın önemi

Çalışmanın önemi Orta Asya devletlerinin 1991 yılında Özgür Cumhuriyetler halinde SSCB'den ayrılmalarına rağmen eski rejimin izlerini taşıyıp taşımadıklarını aydınlatmaktır.

Çalışmanın amacı

Çalışmanın amacı Orta Asya ülkelerinin Rusya'ya bağlı kalmalarına neden olan sebepleri öğrenmek ve araştırmak, SSCB sonrasında bu döneme kadar Rusya'nın Orta Asya devletleri ile ilişkilerinin de kültürel önemleri analiz etmektir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada ihtiyaç duyulan bilgi toplama işlemleri nitel araştırma yöntemlerinden doküman taraması yoluyla yapılacaktır. Araştırılması hedeflenen konularda, konu ile ilgili resmi belgeler, tezler, bilimsel kitaplar ve makaleler, gazeteler ve diğer haber kaynaklarından yararlanılacaktır.

Kültürel politika, dış politikanın önemli bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, teorik bakış açısından devletlerin dış politikaları ile ilgili değerli birçok kaynak bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili öne çıkan çalışmalar: Bajanov, Y. (2000) "Rusya'nın Değişen Dış Politikası", Barisova, Y., Kolkov, V., ve Kamalov, A. (2016) "Orta Asya'da Yeniden Doğuş", Doğan, C. (2018) "Türk-Kırgız İlişkilerinin Gelişimi", Nye, J. "Soft Power" (2006) (G. Mambetova Çev.), O'callagan, L. (2005) "Kelime Savaşı: Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'da Dil Politikası", Bogolyubova, M. ve Nikolayeva, V. (2008) "Yabancı Kültür Merkezleri", Jidkov, V. (2015) "Rus Devletinin Kültürel

Politikasının Gelişim Aşamaları”, Kononenko, V. (2012) “Kültür Politikası Ve Kavramı”, Kovba, D. (2012) “Devletlerin Politik Stratejileri: Rusya”, Krokin, V. (2016) “Rusya Federasyonunun Yeni Dış Politika Doktrini: Devlet Ve Siyaset”, Kryushen, P. (2015) “Rusya’nın Orta Asya Politikası”, Lebedeva, M. (2013). “Orta Asya’ya İlişkin “Yumuşak Güç”: Katılımcılar ve Eylemleri”, Mikhail, G. (2014). “Yakın Çevre” ve başka birçok örneklerdir. Bu kaynakların içeriğini dış politika, kültürel diplomasi, yumuşak güç gibi konular üzerine çalışmalar oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: RUS KÜLTÜR POLİTİKASI: KAVRAMSAL YAKLAŞIM

1.1. Kültür Diplomasisi ve Dış Kültür Politikası Kavramları

Bir devletin dünya arenasında kendi varlığını sürdürmesi ve yeri geldiğinde tüm dünya ülkelerine kendinin bir güce sahip olduğunu göstermesi için, sadece askeri güç ya da güçlü silahlanmış olması yeterli olmayabilir. Bu nedenle geçmişten bugüne tüm devletler askeri güçlerinin yanında iç ve dış politikalarını da geliştirme ihtiyaç duymuşlardır. İç ve dış politikasını geliştirmek veya oluşturmak için en önemli unsurlar o devletin dini, dili, kimliği ve kültürü olarak bilinir. Peki, bu unsurlardan kültür diplomasisi ya da dış kültür politikası nedir? Bu soru ile ilgili literatürde birçok alan uzmanları kendi fikirlerini bildirmişlerdir. Bu bölümde kültür diplomasisi ve dış politika kavramları açıklanacaktır. Soğuk Savaşın sona ermesine doğru 1991 yılların başına geçildiğinde küreselleşme teorilerinin ve ulaşım-iletişimde teknolojinin gelişimi ile kültürel politikada teorik bakışlardan daha çok pratik yaklaşımlara değer verilmeye başlamıştır.

Büyük Britanya, ABD, Almanya ve kültürel diplomasi terimini kendi politikalarında defalarca kullanan diğer devletler, artık kültürün ne olduğu doğrultusunda tartışmalara değil, aksine çözüme odaklanmış projeler üzerine ilgi odaklı hareket etmeyi tercih etmektedirler. Bu kültürel diplomasiyi kapsayan projelerin temeli olan kültürün tanımı, toplumların sanatsal birikimleri, edebi, değerleri ve gelenekleri olarak belirlenmektedir. Rusya’da da bu kavram, 1991’li yılların ilk dönemlerine dayanır ama bu dönemde daha çok Rus kültür diplomasisi oluşum aşamasındadır. Rus hükümeti bu dönemde dış politikada, dış kültürel diplomaside gelişmelere odaklanmaya başlamıştır (Golubayev, 2004: 50-65).

Günümüz modern dünyasında siyasetin yanı sıra milletler kültürel alanda da bir diplomasi ilişkisindedir. Devletler bu kültür alış verişinin, her ne kadar farkında olsalar da olmasalar da tıpkı yaşayan bir organizma gibi gündelik hayatımızın parçası haline gelmiş durumdadır. Kültür diplomasisini yumuşak güç kavramı kapsamaktadır. Bu kavram, bir devlet değerlerinin, bilgisinin, mutfağının, müziğinin, folklorunun kısaca

söylemle o devleti içerisindeki toplumu var eden değerleri başka ülkenin insanlarına tanıtılması ve ulaştırılmasıdır.

Yumuşak gücü günümüzde en iyi bir şekilde kullanan ülke kesinlikle, Büyük Britanya'dır. Sonrasında ABD gelmektedir. İran da bu konuda iddialıdır. Kültür diplomasisinin önemli direklerinden biri eğitimidir. Örneğin, Türkiye'ye gelmek isteyen, Türkiye Türklerinin kültürünü yakından görmek, İstanbul'u ve İstanbul boğazının güzel manzarasını her gün görmek için hayaller kuran ve çabalayan çoğu sayıda Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika ülkelerinden gençler vardır. Dünyanın birçok ülkesindeki üniversitelerde Türkiye'ye gelip yaşama hayali olan öğrencilere denk gelinebilir. Bu öğrencilere de Türkiye birçok öğrenci değişim programları ve burs programları üzerinden destek olmaktadır. Günümüzde Türkiye'de yaşayıp okumakta olan gençlerin gelecekte ülkelerinde kalkınmayı geliştirecek bireylerden olması sevindirici bir durumdur. İşte bu yapılanmalar kültürün eğitim üzerinden tanıtılması ve alışveriştir.

Tabii ki de sadece eğitim başlı başına kültürün direği değildir. Başka kültür direklerinden müzik ve spor da örnek verilebilir. Müzik konusunu ABD, çok başarılı bir şekilde hem kültür diplomasisinde hem de içerde sivil hakları mücadelesinde bir cevap şekli tarzında kullanmaktadır. Spor dalında da en ileri seviyede bir kültür diplomasisi yürüten kesinlikle İngiltere'dir. Sebebi ilk fırsatta milyarlar oyunu haline gelen futbolun İngiltere'de keşfedilmesidir. Ancak futbol üzerine birçok başka ülkeler de kendi kültürel diplomasisini konuşturmaktadır. Örneğin: Brezilya, Uruguay, Portekiz, İspanya, Arjantin ve diğer devletler. Ancak bu çoğunluk futbolun ana vatanı İngiltere olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Nihayetinde, kültürel diplomaside ülkenin ve ulusun değerleri devletin kültürüne bağlı olduğunu belirtmektedir. Sebebi kültür bir devletin diğer devletlere kendini tanıtması için önemli faktördür. Her ne olsa da hedef, tanınmak ve tanıtma üzerinden uzun vadeli dış ilişkiler ve uluslararası yararlar elde etme çabasıdır (Tadzhibayev, 2005: 30).

Devlet yönetiminin ve uluslararası ilişki kurma sanatının tarihsel olarak eskilere dayanan yöntemlerinden biri de diplomasıdır. Diplomaside ulusal güç, devletlerarası farklılıkların mümkün olan en barışçıl yöntemler ile çözülmesi amacına yönelik

kullanılır. Diplomasi öncelikle “devletler tarafından atanmış elçiler ve diğer siyasi liderler aracılığıyla uluslararası diyalog ve müzakere yöntemlerini” kullanır. Devletlerin çıkarlarını koruma ve geliştirmeye dayalıdır ve çoğunlukla devletlerarası kurulan güven ilişkileri üzerinden ilerlemektedir. Kısacası diplomasi, tüm tarihsel birikimi ile birlikte düşünüldüğünde devletlerarasındaki temel görüşme ve müzakerelerin yapıldığı bir nevi platformdur.

Kültürel diplomasi ise, diplomasinin alternatifi olmayıp, tamamlayıcı unsurlarından biridir. Ülkelerin kültürel diplomasi yürütmedeki temel amaçları kendi kültür öğelerini tanıtmak ve bu öğeler üzerinden farklı ülkeler ile sürdürülebilir ilişki ağı oluşturmaktır. Müzik, film, edebiyat, tercüme ve çeşitli spor dalları, kültürel diplomasinin en güçlü kültür sanat alanlarını oluşturmaktadır. Ülkelerin kendi yürüttüğü kültürel diplomasi faaliyetleri, yumuşak güç bağları kurmak ve kuvvetlendirmenin ötesinde, çok büyük oranda her zaman uzun vadeli ulusal ve uluslararası birtakım hedeflere yönelik gerçekleştirilmektedir. Kültürel diplomasi, uluslararası kültürel ilişkiler çerçevesinde günümüzde hâlâ gelişmekte olan bir kavram olmakla birlikte, bu gelişim sürecini temel olarak iki ana kanal üzerinden gerçekleştirmektedir. Bunlar, kavramın pratik alandaki kullanım ve yansımaları ve akademik çevrelerde bir araştırma alanı olarak kültürel diplomasıdır. Özellikle son yüzyıl içerisinde uluslararası ilişkiler literatüründe yer bulan bu kavramı, büyük oranda iki dünya savaşı ve soğuk savaş atmosferlerinde devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve uluslararası imajlarını “normalleştirme” çabaları oluşturmaktadır. Elbette bunun metodları, uygulayan devletlere ve devletlerin faaliyet gösterdikleri alanlara göre çok değişiklik göstermiştir.

Kültür ve diplomasi kavramları tarihsel süreç içerisinde farklı toplumların kültürel ve siyasi bağlamlarına dayalı olacak şekilde inşa edilmiştir. Kültürel diplomasi hakkında yapılan sınırlı sayıda teori ve metod çalışması içerisinde süzulebilecek olan en kapsamlı tanım şu şekilde olabilir: “Kültürel diplomasi, kültürü oluşturan düşünce alışverişi, değerler, gelenekler ve kimlik gibi bileşenlere dayanan ve devletlerarası ilişkilerdir” (Sak ve Adilbekova, 2015: 47).

Kültürel Diplomasi ve Dış Kültürel politika konuları, uluslararası ilişkiler ile ilgili çalışmalarda son derece kapsamlı bir yere sahiptir. Bunun nedeni, konu ile ilgili yapılan

çalışmalarda dış evre ile bir devlette siyasi yapının davranışlarını kültürel diplomasi ve dış kültürel politika kavramları etkileme biçimlerine yoğunlaşmamasından kaynaklanmaktadır. Dış kültürel politika ile dış politika arasında ilişki, politikanın ne şekilde tanımlandığına bağlıdır. Politika, bireyler ve grupların davranışlarını, eylemlerini etkileme olarak tanımlandığında g, iktidar ve meşruiyet kavramları temelinde siyasi iktidarlar tarafından yürütülen dış kültürel politika söz konusudur ve dolayısıyla siyasi yapı ve işleyişi izlenen kültür politikalarını doğrudan belirler. Bir devletin siyasi sistemi ile uluslararası sistem arasındaki belli ölçü ve düzeylerdeki etkileşim, kültür politikalarının analizinde dış evre faktörlerinin de dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, kültürel politika olgusu uluslararası ilişkiler alanının içinde yer almaktadır (Ahmedov, 2000: 76-85).

Kültürel diplomasi, modern uluslararası ilişkiler sisteminde önemli rol oynadığını iddia eden herhangi bir devletin dış politika stratejisini uygulamanın en etkili ve önemli yollarından biridir. “Kültürel diplomasi” terimi, 1930 yıllarında ortaya ıkmiş ve Amerikalı araştırmacı F. Barghorn tarafından bilimsel literatüre dâhil edilmiştir. Onun tanımına göre, kültürel diplomasi “kültürel materyallerin ve personelin propaganda amaçlı manipülasyonu” dur. Dolayısıyla, terimin başlangıçta haklı çıkarılan ideolojik bir alt metni vardı.

Kültürel politika kavramının ilk tanımlarından biri, 1967’de Monako’daki UNESCO yuvarlak masasında tanıtıldı. “Kültürel politika, n değerlendirmeler” raporunda, kültürel politika idari ve mali bir dizi prensip olarak anlaşıldı. Kültür alanındaki devlet eyleminin temelini oluşturan faaliyetler ve prosedürlerdir. Bu bağlamda, bir kültürel politikanın uygulanması, toplumda belirli kültürel hedeflere en uygun şekilde ulaşmayı amaçlayan bilinçli ve kasıtlı eylemlerin birikimidir. XXI. yüzyılda, küreselleşme süreçlerinin etkisi ve yeni bir polisentrik uluslararası ilişkiler sisteminin oluşumu altında, devletlerin askeri siyasi ağırlıklı olarak ekonomik kaynaklar ile birlikte devletlerin dünya siyasi süreçleri üzerindeki etkilerini artıracak araçlar olarak kabul edildi.

Batı siyaset bilimi okulunda “kültürel diplomasi” ile devletin “yumuşak g” arasındaki doğrudan bağlantıya dikkat çekilmektedir. Batılı araştırmacılar, kültürel

diplomasiyi bir tür kamu diplomasisi ve devletler ile halkları arasındaki karşılıklı anlayışı güçlendirmek için fikir, bilgi, sanat eserleri ve diğer kültürel bileşenlerin değişimini içeren “yumuşak güç” politikasının ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamaktadır. Rus bilim okulundaki kültürel ve kamu diplomasisinin tanımları göz önüne alındığında, Rus bilim adamlarının her iki kavramı da paylaştığı, ancak kültürel diplomasiyi hükümetin “yumuşak güç” politikasının ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü de dikkat çekmektedir.

Rus bilim adamlarına göre, kültürel diplomasinin asıl görevi devletlerarası ilişkileri güçlendirmek, sosyokültürel işbirliğini arttırmak, devletin ulusal çıkarlarını teşvik etmek ve ayrıca ulusal güvenliğini sağlamaktır. Kültür, hem “yüksek” (edebiyat, sanat, eğitim) hem de popüler kültürü içeren toplum için anlamsal bir içerik oluşturan değerler kümesidir. Devletin bu alanları, kültürel diplomasinin uygulanması sürecinde yabancı izleyicilere gösterme eğilimindedir. Kültürel diplomasi, uluslararası toplumu bilgilendirmek, eğitim ve kültür alanındaki diğer uluslarla temaslarını sürdürmek ve geliştirmek, ülkedeki yurtdışında çekici bir imaj yaratmayı amaçlayan, kamu diplomasisinin temel bir bileşenidir.

Kamu diplomasisi aktörleri, devlet yapıları hem de bireyler (profesyonel diplomatlar) ve sivil toplum ve kar amacı gütmeyen kuruluşlardır. Kitle iletişim teknolojilerinin yayılmasının farklı ülkelere insanları iletişimini kolaylaştırdığı birbirine bağımlı bir dünyanın küreselleşmesi bağlamında, kültürel diplomasi uluslararası barışı ve istikrarı sağlamak için son derece önemli bir husustur. Bu bakımdan, günümüzde neredeyse tüm büyük devletler kültürel diplomasiyi dış politika stratejilerine dâhil etmeye ve rasyonel olarak kullanmaya çalışmaktadır (Kovba, 2012: 72-74). Bu nedenle de tüm devletlerde kültürel araştırmalar da hızla gelişmektedir. Kültürel çıkarların önemli olduğunun tespiti aşağıdaki örnekteki gibidir: devlet kurumları ulusal çıkarları ne kadar fazla hesaba katarsa, şiddetin ve otoriter-bürokratik yöntemlerin değil, düzenlemenin uygun olan kültürel düzeylerine odaklanır.

Aynen bunun gibi kültüre önem verme ve kültürü kullanarak yeniden yapılanma Sovyet döneminin 1917 yılında gerçekleşen Ekim devriminden sonra yaygınlaşmaya başlamıştır. SSCB’de Ekim Devrimi’nin kazandığı zaferle Sovyet hükümeti derhal yeni

bir kültürel politika uygulamaya başlamıştır. Bu, daha sonra inanıldığı gibi, Marksizm ideolojisi, yeni neslin yetiştirilmesi, evrensel okuryazarlık ve eğitimin yaygınlaşması, sıradan insanların emeğinin özelliklerini değerlendiren sanat eserlerinin yaratılması faktörler aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Soylu ve burjuva kültürleri arasında net bir ayrım yapmadan, Bolşevikler bir gecede bu kültürü geçmişin gereksiz bir mirası olarak değerlendirmeye karar vermiştir. O dönemde gerçekleşen kültürel devrim, inorganik modernleşmeye eşlik eden yukarıdan bir devrimin tipik bir örneğidir.

Rusya’da kültür ve diplomasi kavramları, 9 Kasım 1917 tarihli kararnameye göre, kültürü yönlendirmek ve kontrol etmek için Eğitim Devlet Komisyonu kurulması ile ortaya çıktı. A. Lunacharsky (1874-1933), halkın hükümetteki eğitim komiseri olarak atandı. Ulusal azınlıkların eğitimi için bir bölüm kuruldu ve ulusal bölgelerinde kültürel işleri yönetmek için yönlendirildi. Sovyet hükümeti, devrimden önce işleyen kamu, profesyonel ve yaratıcı örgütleri, “Tüm-Rusya Öğretmen Birliği”, “Sanatçılar Birliği” olarak yeniden adlandırdı ve şekillendirdi.

1917 yılında, Ermitaj, Rus Müzesi, Tretyakov Galerisi, Cephanelik ve diğer birçok müze asiller elinden alınarak halkın eline geçti. S. Shukina, Mamontovyh, Tretyakovyh, V.İ Dalya, İ.V Svetayeva gibi sanatçıların eserleri ulusallaştırıldı. 1918 yılında en büyük müzik kurumları devletin yetkisine geçti: Konservatuar, Bolşoy Tiyatrosu, Mariinsky Tiyatrosu, müzik aleti fabrikaları ve müzik yayınevleri bunlar arasındaydı. Yeni konser ve müzik eğitimi organizasyonları, müzik okulları oluşturuldu ve amatör gruplar düzenlendi.

Adım adım, entelijensiya (Rusya’da devrim öncesi aydınlar sınıfı)’nın profesyonel özerklik kurumları bağımsız yayınlar, yaratıcı sendikalar tasfiye edildi. Bilim de sıkı bir ideolojik kontrol altına alındı. Rusya’da her zaman oldukça bağımsız olan Bilimler Akademisi Komiserler Akademisi ile birleştirilerek Halk Komiserlerine bağlı kaldı ve bürokratik bir kuruma dönüştü. 1920’li yılların sonundan itibaren, eski aydınların şüphe edilmesi siyasi zulme yol açtı: Şüphe davası, Endüstri Partisi, İşçi Köylü Partisi’nin süreçleri ülkenin Rus aydınlarının fiziksel yıkımına başladığını gösterdi (Marchenya, 2013: 108-110).

Günümüzde ise, Rus toplumunda kültürün gelişmesinde en önemli rol, kültür alanının düzenlenmesine en büyük katkıyı yapmak için devlete aittir. Rusya hükümeti kültürü ve kültürü koruyan kurumları yönetmek gerekli olduğunu savunmaktadır.

Rus bilim adamı İvan Radikov’a göre, devletin “yumuşak güç” iki şekilde kullanılabilir. Yazar tarafından tanımlanan ana yöntem, devletin uluslararası imajını iyileştirmeyi amaçlayan çeşitli bilgilerin, reklamların ve propaganda önlemlerinin öncelikli bir şekilde uygulanmasını içerir. Bu yol “yumuşak güç” imajını oluşturur ve üç ana alanı içerir: kamu diplomasisi, devlet diplomasisi (geleneksel diplomasi anlamına gelir), yabancı ülkeler için kalkınma yardımı programları ve insani yardım sağlanması (Radikov, 2012: 19-26). Aynı zamanda, J. Nye, devletin “yumuşak güç ”ünü geliştirme sürecinde kültürel diplomasinin önemini ve rolünü savunmuştur. Ülkenin “yumuşak güç”ünü arttırmanın evrensel bir yolu olarak, yabancı yayıncılığın genişletilmesi, uluslararası bilgi programlarının yürütülmesi, eğitim ve kültür değişimlerinin yapılması gibi faaliyetleri sunmuştur.

Bu nedenle kültürel diplomasi, devlet politikasını belirli kültürel faaliyet alanlarına, dış politika kültürüne, kültürün ve dış politika eylemlerinde kültürel normların aracı olarak kullanımına göre birleştirir; devletlerin diplomatik faaliyetinde kültürler arası anlama araçlarını, uluslararası barışı ve kültürel engelleri aşarak istikrarı sağlamak için devletin diplomatik faaliyetinde kullanılmasını teşvik eder. Uluslararası arenada kendi ulusal çıkarlarını korumak ve desteklemek için çeşitli kültür, sanat ve eğitim faktörlerinin kullanılması gerekir.

Bu bağlamda dış politikanın bir aracı olarak kültürel diplomasi Rusya için büyük önem kazanmaktadır. Rusya hükümeti bu nedenle Rus kültürünün orijinalliğini korumak ve aynı zamanda kültürün ulusal mirasın ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmaktadır. Rus kültürünün orijinalliğini bir taraftan korurken öbür taraftan da diğer ülkeler ile yapmış olduğu kültürel ilişkilerinin tarihini öğrenmeye çabalamaktadır. Bu yüzden asırlık diyalogun en iyi geleneklerinin devamlılığını korumak çok önemlidir (Avanesova, 2010: 125-132).

Bazı bilim insanlarına göre, SSCB döneminde kültürel diplomasi son derece ideolojiktir ve yabancı toplumlarda Rus kültürüne ve toplumuna olan hoşgörü söz konusuydu. Aynı zamanda, kültürel çalışmalar devlet seviyesine getirilmişti. Devlet bütçesinden fon tahsis edilerek merkezi koordinasyon organları tarafından kontrol edilmişti. Başta Sovyet Dostluk Dernekleri Birliği, Novosti Basın Ajansı ve Sovexportfilm'in şubeleri olan kültürel diplomasi ve diğer kurumların kontrollü faaliyetleri ile yakından ilgilenen diplomatik organlar olmak üzere aktif katılımlar sağlanmıştı. Genel olarak, tüm bu çabaların etkisi, ideolojik yaklaşımların tüm maliyetlerine rağmen açıktı. Bu faaliyetleri J. Nye'in "Yumuşak güç" kavramına göre gerçekleştirdiler.

"Yumuşak güç" kavramının kurucusu olan Joseph Nye şöyle demiştir: "Güç başkalarından istediği şeyi elde edebilmektir ve bunu yapabilmenin üç yolu vardır: Birleşmek, para vermek ya da ikna etmek. Birleşmeyi ve para vermeyi ben, sert güç olarak hesaplıyorum. Kendine cezbetme ve ikna etme yolu ise yumuşak güç olarak değerlendiriyorum. Yumuşak güce en iyi örnek olarak Soğuk Savaş'ı verebilirim, bu dönemde önemli gelişmelerden biri olan Berlin Duvarı yıkılırken sert güç yüzünden yıkılmadı. Aksine insanlar buldozerler üstünde ellerinde çekiçlerle gelmişlerdi. Duvar, insanlar ikna edebildikleri için yıkıldı. Bu tam bir yumuşak güç örneğidir. Bu durum ise, kültürel değerler ve fikirler aracılığıyla ortaya çıktı. Eğer bir ülke, diğerlerine çekici gelecek şekilde bir kültüre sahip olursa öbürleri onun görüşlerini dinlemeye meyilli olurlar" (Nye, 2016). Nye'nin açıklamasına göre, "Yumuşak Güç"ün üç temeli vardır. Bunlar; kültür, politik değerler ve devletin dış politikası. Bu üç unsuru bir araya getirdiğimizde ise hem devletçi kültürel politika hem de devlet dışı kültürel politikalar ortaya çıkmaktadır (Nye, 2006: 87).

Dış politika kavramı ortaya çıktığından bugüne doğru bu kavramın ne olduğu ve devletlerin çıkarlarına nasıl katkıda bulunduğu hakkında çok kez durulmuştur. Akabinde birçok dış politikanın unsurları ortaya çıkmıştır. Bu unsurların en önemlisi de devlet içi kültürel politikayı dış politika aracı olarak kullanmaktır. Kültürü dış politikanın bir aracı olarak değerlendirdiğimiz zaman dış kültürel politika diye dış politikanın bir dalı ortaya çıkar. Dış kültürel politikanın dış politikadaki ve dünyadaki yerine en güzel örneği Mc Dünya algısıdır. Mc Dünya hızla gelişen ve tüketicilerin daha da talepkâr hale gelmesi sonucunda ortaya çıkan algıdır. Bu algı Rusya'nın da

kendi dış kültürel politikasını geliştirmesine teşvik etmiştir. Mc Dünya savunucuları Rusya dâhil olmak üzere tüm dünyada ilk olarak ırka dayalı senaryolar uygulamaktadır.

Irka dayalı olan senaryo, iletişim, eğlence ve ticaret yoluyla bir araya gelmiş bir Mc Dünya, parıltılı bir gelecek sözü vermektedir. Bu senaryoyu uygulamaya geçirme örnekleri; her yerde insanları hızlı müzikleriyle (MTV) hızlı bilgisayarlarıyla (Macintosh), hızlı yemekleriyle (McDonald's) büyüleyen ve ulusları türdeş bir küresel lunaparka girmeye iten, teknolojik ve ekolojik güçlerin hareketli ortamıyla tanımlanır (Barber, 2003: 345-349).

Mc Dünya'nın sömürgeleştirme eğilimleri Rusya'yı etkilemektedir ve Rusya kendi ırkını, kültürünü korumak için iç ve dış kültürel faaliyetlerini geliştirmektedir. Orta Asya başta olmak üzere birçok ülkede Rusya kendi kültürüne çekmek istediği topluma Mc Dünya'nın nasıl zararlı etkileri olduğunu kanıtlamakla birlikte, aynı sistemi kendi kültürleri çerçevesinde sergilemektedir. Rusya kendi topraklarında ve post Sovyet ülkelerinde Mc Dünya'yı yanlış olduğunu belirterek Rus kültürünü yaygınlaştırmaya çabalamaktadır. Örneğin: Orta Asya devletlerinde bulunan Rus kültürü elçileri, Mc Dünya şirketlerinden yemek yemenin sağlıksız olduğunu, POP, RAP, ROCK vb. müzikleri dinlemek beyine yorucu olduğunu ve eğlence merkezlerine gitmenin zaman kaybı olduğunu söylemektedirler. Buna karşın Sovyet döneminden günümüze sürdürülen kültürel faaliyetleri yani, tiyatrolar, sinemalar ve Rus kültür merkezlerini alternatif olarak sunmaktadırlar. Bu şekilde kendilerinin doğru yolda olduklarına ikna etmeye çalışmaktadırlar. Zira Rus kültürünü benimseyen eski Sovyet ülkelerinde bu faaliyetleri gerçekleştirmek zorluk yaratmamaktadır (Damaskin, 2016: 93-98).

Ancak her şeye daha kolay ve hızlıca ulaşmak isteyen biz insanlar için Mc Dünya uygulamalarına göre geleceği görmek ve Mc Dünya'yı küresel şekle getirmek zor bir hareket olmadı. Uygulama kurucuları daha refah ve daha kolay bir hayatı vadederek, serbest piyasa ve türlü lüks yerler: T.G.I. Friday's, Radisson gibi uluslararası oteller, Panasonic, Coke ve Goldtar gibi markalarla insanları uyuşturdular. Yeni tanrılar yarattılar ama bu daha fazla özgürlük anlamına gelmiyordu. Eğer özgürlüğün geleneksel koruyucuları demokratik anayasalar ve insan hakları ("Bill of Rights") olarak kabul edilirse, George Steiner'in söylediği gibi "özgürlüğün yeni tapınakları da McDonald's

ve Kentucky Fried Chicken olacaktır” (Baber, a.g.e). Mc Dünya uygulaması savunucuları Amerikan rüyası dinleterek bütün dünyaya yayılmıştır ve küreselleşmiş duruma geldi. Rusya için bu durum sadece Orta Asya ülkelerinde değil kendi toprakları içerisinde de büyük bir tehdit içeriyordu.

Bu nedenlerden dolayı, geçtiğimiz çeyrek asra baktığımız zaman Rus dış politikası merkezi ideoloji ile yürütülmemektedir diyebiliriz. Sebebi ise artık Rus dış politikasının temelinde daha çok önem verilen unsurlar doğal gaz ve petrol ihracatları olarak önümüze çıkmaktadır. Rusya’nın dış politikasında bu ihracatlar kuşkusuz bir koz halindedir ve en az önümüzdeki bir çeyrek asır daha büyük kozu olmaya devam edecektir. Ama tabii ki süper hızlı teknolojiler ile kanatlanmış ve gelişmeye devam eden küresel dünyada Rusya artık sadece doğal zenginlikleriyle kendi gücünü koruyamayacaktır. Rusya’nın uluslararası alanda kendi varlığını korumakta doğal zenginliklerine alternatif olarak, V. Putin’in son dönemlerde dış politikanın ve küreselleşmenin araçları olarak bilimin, kültürün ve eğitimin önemli olduğunun altını çizmektedir. Öte yandan dünya kamuoyu ile ilgilenerek daha yeni ısınmalara başlayan Rusya için yürütmek istediği faaliyetlerini uzlaştırmaya başlamıştır. Putin bunun dışında Soğuk Savaş bitiminden sonra üzerine yirmi beş sene geçmesiyle birlikte hâlâ yeni yeni geliştirmeye başladığı Rusya dış kültürel politikası ve dış politikasını güçlendirmeyi çabalamaktadır (Slovyev, 2008: 19-25).

Bu teorik konuların ele alındığı bölgelerden biri de Orta Asya’dır. Bu bölge, ne kadar doğru tanımlandığına bakılmaksızın, daha önce SSCB’nin bir parçası olan devletler tarafından oluşturulmuştur (bu durumda, Orta Asya bu devletler tarafından sınırlanan bir bölge olarak görülecektir). Bunlardan çok sayıda göçmen Rusya’ya para kazanmak için gelmektedirler. Bölgede Rus dili büyük ölçüde konuşma dili olarak kullanılmaktadır; çok sayıda Rus vatandaşına sahiptir. Entegrasyon süreçlerinin gelişimi açısından Orta Asya bölgesi, BDT’ye dâhil olduğu gibi, Gümrük Birliği’nde Kazakistan tarafından temsil edilmektedir. 2013 yılında Avrasya Ekonomik Komisyonu ile işbirliğinin derinleştirilmesine dair bir bildiriye Kırgızistan imzalamıştır (Salahova, 2014: 325-329). Yani, Orta Asya’nın Rusya için stratejik olarak önemli bir bölge olmaya devam etmesi şaşırtıcı değildir.

Aynı zamanda, Orta Asya, Rusya için olduğu kadar tüm dünya için de önemli bir bölge olarak bilinmektedir. Orta Asya, birçok devletin ilgisini çeken kaynaklar bakımından zengindir. Bununla birlikte, bölge devletlerinde politik istikrar, etnik gruplar arası çatışmalar, uyuşturucu kaçakçılığı, İslam'da radikal eğilimler, vb. sorunlar vardır. Bu şartlar altında, Orta Asya devletlerini etkilemenin sadece Rusya için önemli olmadığı açıktır. Sonuç olarak, farklı uygarlıklara ait olan ve kendi cazibe örneklerine sahip çeşitli ülkelerin stratejileri burada çatışmaktadır. Aynı zamanda, Orta Asya, oldukça karmaşık bir bölgedir. Cehaleti doğrudan beklenenin tam tersi bir sonuç doğurabilecek antik kültür ve geleneklerin varlığı ile karakterizedir. Bunlarla birlikte, bölgedeki ilişkiler büyük ölçüde “yumuşak güç” uygulaması için geleneksel mekanizmaları zorlaştıran dağınık yapıdaki ilişkilerden etkilenmektedir.

1991 yılının başlarında Sovyet sonrası Orta Asya cumhuriyetlerinde Rus diline olan ideolojik ve politik desteklerin Rusya hükümeti tarafından azaltılması sonucunda bölgede Rus dilinin önemi azalmış gibi gözüküyordu. Ancak çok etnik gruptan oluşan Orta Asya'da bir yüzyılda Rus dilinin uluslararası iletişimin tek etkili aracı olduğu kanıtlanmış bir gerçektir.

Rusya hükümeti bu şekilde kültür politikalarını uygulamak için, ilk sırada bölgede yaygın durumda olan ve Sovyet döneminden miras kalan Rus dilini kullanmaktadır. Orta Asya bölgesindeki ülke halkları dili, tarihi ve kültürleri aynı olmasına rağmen ikinci ve ortak dil olarak Rus dilini kullanmaktadırlar. Örneğin: bölge halkları bir birleri ile kendi dillerinde konuşurlarsa ve Rusça bilmezlerse cahil olarak görülmektedir. Rus dilini bilmek bir üst seviye imajı yaratmaktadır. Ne yazık ki bu, günümüzde de bölgenin bazı devletlerinde geçerlidir. Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerinin bu hâle gelmelerinin sebebi Rusya'nın bölge üzerinde dili ve kültürünü kullanarak yürüttüğü politikalar (Vaseleyev, 1998, 186-189).

1.2. Tarihten Günümüze Rus Kültürünün Dünyadaki Yeri

Bir ülkenin kültürü hakkında konuşmaya başladığımızda ilk fırsatta aklımıza gelen, söz konusu ülkenin kendi toplumu içerisinde nasıl bir tarihsel kültüre sahip olduğu ve bu kültürü dış politika aracı olarak kullanmak amacı ile dış kültür politikasına taşımaya

alışmasıdır. Eğer bir ülke kendi kültürünü geliştirerek, diğer ülkeleri kendine hayran edecek şekilde kültürünü sergiliyor ise ve başka ülkeler de bu ülkenin kültürüne hayranlık duymaya başladıysa, söz konusu olan ülke kendi kültürünü hem koruyor hem dışa yaymakla dış politika gücünü arttırıyor demektir.

Rusya Federasyonu’nun da kültür politikaları alanında kayda değer faaliyetler yürüttüğü bilinmektedir. Ancak RF’nun bu alandaki faaliyetlerinin 1991 yılının başlarına denk gelen B.Yeltsin döneminde önemli ölçüde azalması dikkat çekmektedir. Rus hükümeti tarafından, Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonraki ilk yıllarda eski sistemi yıkmak ve hızlı bir şekilde liberal temelli yeni bir rejim kurmak için iç politik ve ekonomik alanlardaki sorunları çözmeye dikkat edilmiştir. Aslında, dış propaganda devlet yapıları ve kültürün dışa yayılması işlerini duraklamıştır ve Devlet önemli ölçüde zayıflamıştır. Devlet ideolojisi ortadan kalkarak ulusal hedefler kaybolmuştur ve ulusal kimlik aşınmıştır (Kamalov, 2011: 18-20).

Kültürel diplomasi ancak 2000’li yılların başlarında tekrar ele alınmaya başladı. Rusya’da kültürel diplomasiyle ilgili bazı yapılar farklı isimler altında da olsa yeniden yaratılmaya başlatıldı. Yarı devlet ve özel fonlar bu çalışmalara katkıda bulundu. Ticari olarak bir sergi gerçekleştirildi, müzikal ve tiyatro gruplarının turları düzenlendi. Bununla birlikte, çözülmemiş sorunlar arasında, yurtdışındaki Rus vatandaşların durumu gibi hassas alanlar ortaya ıktı (Bogolyubovo, 2013: 143).

Rusya’nın dış politika belgelerinde, “kültürel diplomasi” terimi ile birlikte “dış kültürel politika” teriminin sıklıkla eşanlamlı olarak kullanıldığı belirtilmelidir. Rusya Dışışleri Bakanlığı’nın yabancı ülkelerle kültürel ilişkilerin geliştirilmesi için temel çalışma alanları belgesindeki programda şu tanımları veriyor: Dış kültür politikası, devletin dış politika hedeflerine uluslararası kültürel işbirliğinin gelişmesiyle ulaşılması belgede ayrıca vurgulanmaktadır. Diplomasi ve kültür etkileşimi uzun tarihi geleneklere sahiptir ve Rusya’nın ulusal çıkarlarına hizmet etmektedir. Kültürel diplomasi, temel hedeflerin gerçekleştirilmesine ve Rusya dış politikasının etkinliğinin artmasına önemli bir katkıda bulunma yeteneğine sahiptir (Dlek, 2010: 25).

Rusya'nın bazı realistlerine göre, modern koşullarında kültürel politika sorunlarının acil halde incelenmesi önemlidir. Kültürel politika teorisinin gelişimi, değer kavramsallaştırması, uygulamasının sosyokültürel teknolojilerinin gerekçesi bu alandaki bilimsel gelişmenin sadece bir kısmıdır. Bu bakımdan, önemli bir rol, özellikle sanatsal uygulama alanında, tarihsel deneyimin genelleştirilmesine sahip olabilir. Sanat alanındaki devlet kültür politikasında, ulusal tarihin Sovyet aşaması ile bağlantılı olarak konuşmak gelenekseldir. Bununla birlikte, modern araştırmacılar kısmen kasıtlı olarak, insanlık tarihinde belirli bir kültürel politika izlemeyen devletin bulunmadığına inanmaktadır.

Sanatın sadece özel durumlarda devletten destek aldığı bilinmektedir. Tiyatronun dışında ülkede müziğe de ilgi 1850 yıllarda artmaya başlamıştır. Ülke genelinde müzik kültürünün yükselişi, 1859 yılında A.G. Rubinstein ve diğer müzik ve halk figürlerinin girişimi üzerine kurulan Rus Müzik Topluluğu (RMT) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Laik bir müzik kültürünün oluşumunun Rusya'da yavaşça yükseldiği görülmüştür. Dini ilişkiler organizasyonundaki asırlık geleneklerden farklı olarak, Rus İmparatorluğu'nda uzun süredir enstrümantal performans sanatının öğretilmesi için özel bir müzikal eğitim kurumu yoktu. Ayrıca, senfoni ve oda konserleri verecek bir devlet kurumu da mevcut değildi. Mevcut özel topluluklar ve orkestralar ile kısa süreli özel müzik okulları bu sorunu çözmüştür (Skvirskaya, 2009: 21).

1854-1858 yılları arasında gerçekleşen Avrupa gezisinin ardından Rusya'ya dönen A.G Rubinstein, Petersburg dergisi Vek'te Rusya'da Müzik Üzerine “Kültürel modernleşme” başlıklı bir makalesini yayınlamıştır. Rus sanatının arka planına açıkça değinen Rubinstein, devletten yeterince ilgi duymadığını belirtmiştir. Müzisyen şöyle yazıyor: “Müzik sanatı çok kötü bir şekilde aşılmalıdır. Garip bir tesadüfle, sıradan bir anlamda Rusya'da neredeyse hiç müzik sanatçısı yoktur. Bu nedenle bir müzik toplumunun kurulması hem Rus halkı için hem de Rusya dış kültürel politikaları için önemli bir adım olacağını düşünüyorum” (Bajanov, 2000, 415-423). Rus Müzik Toplumu'nun kuruluşunda Rubinstein gibi sanat insanlarının emeği çok olmuştur.

Rus müzik sanatının gelişiminde Elena Pavlovna'nın da katkıları çoktur. “Rus Müzik Topluluğu” St. Petersburg'da Elena Pavlovna önderliğinde kurulmuştur. Bu topluluğun

temel amacı Rusya’da müzik sanatının geliştirilmesi olmuştur. Topluluğa emperyalist ailenin üyeleri de dâhil olmak üzere özel bağışlar yapılmıştır. RMT’nin zenginleşmesi Rus müzik sanatının mali durumunun da iyileşmesi anlamına gelmektedir. Büyük Düşes Elena Pavlovna, başlangıçta topluluğa 1000 ruble destek vermiştir. İmparator Alexander II da RMT için, yılda 500 ruble deneğin lehine serbest bırakılmasını emretmiştir. İmparatoriçe Maria Alexandrovna da topluluğa 150 ruble hediye etmiştir. RMT’nin kurucusu, Büyük Düşes Elena Pavlovna 9 Eylül 1873’te vefat etmiştir. Pavlovna hükümetten RMT’na toplamda 15 bin ruble yıllık bir yardım veriyordu. 1869’dan bu yana RMT’nun resmi statüsü “İmparatorluk Rus Müzik Topluluğu” olarak anılmaktadır.

1873 yılına kadar, Büyük Düşes Elena Pavlovna’nın velayet yıllarında, Moskova (1860), Kiev (1861), Kazan (1864), Kharkov (1871), Nizhny Novgorod, Saratov, Pskov (1873) olmak üzere Rusya’da, RMT’nun 20 den fazla şubesi açılmıştır. Genel olarak, 1917’ye kadar Rusya’nın Avrupa kısmı da olmak üzere yaklaşık 70 şubesi açılmıştır. RMT’nun yerel şubelerini, yerel halkın en iyi ve saygın üyeleri olan illerin en yüksek memurları tarafından desteklenmiştir (Gorodilova, 2017: 125).

Tüm bunlar merkez ve bölgeler arasındaki müzikal pedagojik ve performans personelinin aktif olarak değişmesine katkıda bulunmuştur. Bir yandan da RMT’nin bölgesel şubelerinin mezunları için Moskova Konservatuarlarının eğitimine devam etmenin yolu açılmıştır ve Özgür Sanatçılardan illere gönderilmiştir. XX. yüzyılın başlarında müzik kültüründeki durumu anlatan N.D Kashkin, şöyle demiştir: “Hem başkentlerde hem de illerde, neredeyse sadece kurstan mezun olanların yönlendirdiği, çok kapsamlı bir programla birçok özel müzik okulları açıldı” (Kashkin, 1896: 25).

Bunun sonucu olarak, müzik çalışmalarına duyulan ilgi çok artmıştır. Meşhur müzik öğretmeni ve besteci olan S. Maikapar, XX. yüzyılın başındaki durumu şöyle ifade etmiştir:

“Her yerde müzik okumak o kadar gelişmiştir ki, derslerin alınmadığı bir ev göremezsiniz; Müzik yapmak orta ve hatta küçük gelirli her aile için neredeyse isteğe bağlıdır” (Maikapar, 1994: 45).

RMT'nun yerel şubelerinin faaliyeti, bölgelerdeki müzik eğitiminin gelişmesine katkıda bulunmakla kalmadan aynı zamanda başkentlerin ve il şehirlerinin sanatsal yaşamını da önemli ölçüde harekete geçirmiştir.

RMT, ulusal beste ve sahne okullarının gelişimi için büyük öneme sahipti. 1909 yılında toplumun başkan yardımcısı Prens A. D. Obolensky, RMT'nun 50'inci yıldönümü vesilesiyle konuşma yapmıştır:

“Daha önce Rusya’da müzik alanında sadece yabancılar çalıştıysa şimdide müzikal kişilikleri ve bestecileri, orkestra şefleri ve opera şarkıcıları-şarkıcılar, orkestra müzisyenlerinin liderleri ve Rus müzik eğitimcilerin kontrolündedir” (İvanova, 2011: 81).

Nihayetinde müzik kültürünün toplumdaki rolünün arttırılmasına, müzikal faaliyetin prestijinin arttırılmasına ve genel olarak sosyal varlığın manevi yönlerinin geliştirilmesine yol açmıştır.

Eskiden toplumda kültürünün korunması için yapılan bu çabalara rağmen, Sovyetler sonrası Kültür Politikasının incelenmesi, birçok nedenden dolayı acil bir araştırma görevi gibi görülmeye başlamıştır. SSCB sonrası dönemde Rusya kültürel politikası gelişimi üç aşamasından geçmiştir. İlk aşama, 1991-1999 çerçevesinde geleneksel olarak belirlenebilir. Bu dönemde devlet, kültürel alandaki ilişkileri düzenleme amaçlı bir faaliyet olarak, herhangi bir kültürel politikanın yürütülmesini neredeyse durdurdu. Ancak, yetkililerin bu tutumu bir tür “kültürel politika” olarak yorumlanabilir. Ekonomi ve politika alanındaki liberal reformlar, özgürlük ve demokrasi modellerini sosyokültürel alandaki ana değerleri ortaya çıkardı.

Bu dönemin kültürel politikasının temeli, 1993 yılındaki yeni Rus Anayasası'nın önerileridir. On üçüncü madde özellikle şöyle ifade etmiştir:

“1. Rusya Federasyonu ideolojik çeşitliliği kabul ediyor. 2. Hiçbir ideoloji devlet emriyle ya da zorunlu olarak oluşturulamaz. Devlet kültür alanından çekilerek diğer sosyokültürel ilişki katılımcılarına kültürel ilişkilerin ilkelerini oluşturmalarını ve kendi çıkarlarından yola çıkarak karar vermelerini sağladı” (Rusya Federasyonu Anayasa'sı 13. Madde 1. ve 2. Bandı, 1993).

Sonuç olarak, kültür ve sanat kurumları kültür politikasının ana konuları haline geldi. Yalnızca politik değil, aynı zamanda etik ve estetik kısıtlamalardan da dolayı yaratıcı aydınlar tarafından, genellikle sanatsal düzeyde düşük işler üretilmeye başladı. Örneğin, sinema ve tiyatro sanatında, reklamcılıkta “chernukha” (Edebiyatta, yaşamın kötü ve zorlu şartlarını anlatan akım) ismini alan akım yön almaya başladı. Bu tür eserler, bir kural olarak, nüfusun kırsal kesimlerinin sosyokültürel kimliğinin aşağılayıcı şekilde açığa çıkardı. Sanatçılar, zorlu yaşam tarzını ifade aracı olarak aktif kullandılar ve doğal olarak şiddet ve zulüm sahnelerini sergilediler. Bütün bunların sonucunda da sanatın ve kültürün topluma aktarılması aksamaya başladı. Bu dönemde, sinema ve tiyatro salonlarının doluluk oranı keskin biçimde azaldı.

Kültürel politikanın gelişiminde ikinci aşama 1999-2006 yılları olarak belirlenebilir. Liberal ekonomik reformların bir sonucu olarak kültür, sosyokültürel alanda hizmet olarak yorumlanmaya başladı. Kültürel değerlere sahip olan yeni bir kültür perspektifi belirleyen pazar ilişkilerine konu oldu. Kültür ve sanat kurumları, kitle, ticari kültür, şov dünyası ve eğlence endüstrisi ile zorlu ekonomik rekabet karşısında hayatta kalmaya başladı. Liberal ekonomik yaşama geçişte kültürel değerler önemli unsur olarak kullanıldı.

Kültürel politika geliştirmenin üçüncü aşaması 2007-2015 yıllarına atfedilebilir. Bu dönemde, politika, ekonomi ve sosyokültürel alanda ulusal önceliklerin otoriteleri tarafından gerçekleştirilme süreci başladı. Dönemin dönüm noktası olarak, Rusya Federasyonu Başkanı Vladimir V. Putin tarafından 2007 tarihli Rusya’nın ulusal çıkarlarını dile getirdiği Münih Konuşması adlandırılabilir. Bir sonraki önemli adım ise, “Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi 2009-2020”nin onaylanmasıdır. Bu belgede, ilk kez, Batılılaşmış ticari kültürün toplum için zararlı olduğu ve bunun önüne geçilmesi hakkında kararlar alındı (Saraç, 2008: 127-129).

Bu kültürel politika geliştirme aşamaları sonucunda günümüzde, Rus toplumunda kültürün ve kültür politikalarının geliştirilmesinde esas rolü devlet oluşturmaktadır. Kültürde yaratıcılık kendiliğinden gelişir, bu nedenle devletin kültürel politikayı nasıl yöneteceği doğrultusunda bazı tartışmalar da söz konusu olmaktadır. Aslında devletin

kültürel politika gelişimini kontrol etmesi, yaptığı kültürel faaliyetler ile ölçülebilir. Bu da demek oluyor ki bugünkü Rusya'nın kriz koşullarından, yeni yaşam temellerine ulaşması için kültür politikasını geliştirerek, bütünleşen yeni bir Rusya oluşturabilir.

Her şeyden önce, kültürün oldukça geniş bir alana sahip olduğu demokratik reformlardaki yirmi beş yıllık tecrübenin tarihsel ve kültürel bir anlayışına duyulan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. İkincisi, kültürel liderlik stratejisini şekillendirme sorunu, ülkenin liderliğinin modern politik söyleminde giderek daha fazla artmakta. Üçüncüsü, “Ukrayna krizi” sadece uluslararası ve Rus düzeyindeki politik ve ekonomik sorunları değil aynı zamanda kültürel ve uygarlık sorunlarını da ağırlaştırdı. Bu nedenler artık ulusal kültür çemberinde kabul görmekte ve kendilerini modern kültür politikasının öncelikleri ve yönelimleri hakkında kamuya açık tartışmalarda ifade etmekte. Bundan dolayı artık yine tiyatrolara olan ilgi artmaya başladı (Galumov, 2003: 78-81).

Ticari yönelimli tiyatro projeleri olan komedi kuralını kullanan girişimciler, resmi devlet tiyatrosuna alternatif olmaktaydı. Girişimciler, komedi dramatik materyalleri kullanan ve az sayıda oyuncunun popülerliğinden yararlanan ticari amaçlı tiyatro projeleri, resmi devlet tiyatrosuna alternatif oluyordu. Bir başka yön, “Verbatim” türünde gelişen, profesyonel olmayan aktörleri yazar veya sanatçı olarak kullanan ya da sahne ve konser salonları arasındaki canlı iletişimin derinliklerini taklit eden “belgesel tiyatro” haline getiriliyordu. Bu yönün performansları, estetik kararların sertliği, kasıtlı zulüm ve varoluşun umutsuzluğu duyguları yaratmasıyla da ayırt ediliyordu. Neticede, etik ve estetik normlarla sınırlı olmayan yaratıcı özgürlük, Rus yaratıcı aydınları önde gelen temsilcilerinin daha sonra pişmanlık duyduğu gibi, ulusal kültüre ve sanata zarar veriyordu. Ünlü Rus yönetmen Kama Ginkas'ın sözleri gösterge niteliğindedir:

“Her şey mümkün oluyorsa bu yanıltıcıdır. Sanatta her şey mümkün olamaz. Sanat sanatçının kendisinin koyduğu yasalardır. Eğer bir kanun yoksa o zaman ötesine geçtiğin görülmez. Boş zaman döneminde ciddi sanatın hiç doğmadığını düşünüyorum çünkü sanatsal anlamda her şeye izin veriliyor ve bir kanun gerekli” (Kama, 2005).

Modern Rusya siyaset bilimleri alanında, “kültür politikası” araştırmacılar tarafından çokça ele alınan konulardan biridir. Bu sorunun gelişimine en önemli katkıyı yapan

yazarlar arasında: Astafyev, G.M Birzhenyuk, S.S Zagrebina, V.S Zhidkova, Z.R Zhukotskaya, V.M Mezhuyeva, K.E Razlogova, S.B Sinetsky, K.B Sokolov, G.L Tulchinsky gibi alan uzmanları yer almaktadır (Zagrebina, 2015: 19-24).

Faaliyetler diğer ulusal kültür alanlarında da gözlenmiştir. Sovyet sanatının temel görevlerinden biri, tüm Sovyet halklarının, özellikle gençlerin eşit olması gereken pozitif bir kahraman, yaşamın aktif bir reformcusu, bencil olmayan bir taraf ve devlet imajı oluşturmaktır. Sanatın ayırt edici bir özelliği, sosyal iyimserlik olmuştur. Bu imajı oluşturmak için yabancı filmler izlenilmesine de izin verilmiştir. M.Sholokhov, L.Leonov, V.Katayev, N.Ostrovsky ve G.Vasilyev'in "Chapaev" filmleri, A.Dovzhenko, "Baltıkların Yardımcısı" gibi Dünya filmlerinin oynatılmasına izin verilmiştir (Sherenkova, 2005: 25-38).

Rus kültürü sanatı dalında uluslararası arenada en güçlü taraflarından birini oluşturan akımlardan biri klasik bale olmuştur. Klasik bale, Rus kültür ihracının ilk sıralarında yer almaktadır. Mariinka ve Bolşoy tiyatroları Rus balesi ihracında önder kurumlardandır. Yurtdışında iyi tanınmış Rus balesinin simge isimleri Diana Vişneva, Aleksey Ratmanskiy, Vladimir Malahov, Natalia Osipova, İvan Vasilev, Mihail Baryshnikov, Aleksandr Godunov, Rudolf Nureev gibi birtakım sanatçılar Rus balesini markalaştırmış isimlerdendir. Tiyatro alanında ise Rusya, eskiden oynanan ünlü oyunları sergilemeye devam etmekte ve devletten herhangi bir yardım almadan kendi imkânlarıyla varlığını sürdürmektedir. Tiyatro alanında yurtdışında tanınan Petr Fomenko, Nikolay Kolyada, Anatoliy Vasilyev, Tatyana Frolova gibi sanatçılardır. Opera alanında ise Dmitry Çernyakov, Viktor Ryjakov, Dmitry Krymov, Kirill Serebrennikov gibi isimler yurtdışında çok tanınanlar arasındadır (Kononenkov, 2012: 65-72).

Sovyetler döneminde Opera ve Bale Tiyatroları'na devlet tarafından destek verilmemesi sonucunda çoğu baleciler yurtdışına göç etmek zorunda kalmışlardır. Avrupa'ya sanatsal gösteriler için gidip sonra da Avrupa'da kalmayı tercih eden meşhur Rus sanatçılarından biri Moskova Opera ve Bale Tiyatrosu balecisi Rudolf Nureyev olmuştur. Rudolf Nureyev'in hikâyesi tam olarak, Paris'te 1961 Kirov Bale Turunda

başlamıştır. Nureyev, onu SSCB'ye geri götürmek için gelen uçağa binmek yerine, ertesi gün Bale du Marquis de Cuevas'a gösteriye katılır.

Bu bale turunda Rudolf SSCB'den gelen yetkilileri kuşkulandırmaya başlar. Nureyev'in, yabancılar ve Paris'teki sık sık eşcinsel barları ile iletişimde olması, Tur kurallarını çiğnediğini gösteriyordu. SSCB'den gelen Mariinsky'nin Tur grubunun yönetimini ve onu izleyen KGB ajanlarını alarına geçirdiği görülüyordu. 16 Haziran 1961'de Mariinsky grubu, Londra'ya uçmak için Paris'teki Le Bourget Havalimanı'nda toplandı. Ancak KGB ajanları Rudolf'u SSCB' geri göndermek istedi. Rus KGB ajanı olan Sergeyev daha sonra Nureyev'i çağırdı ve Kremlin'de özel bir gösteri yapmak için Moskova'ya geri dönmesi gerektiğini söyledi. Nureyev bu durumdan şüphelendi ve SSCB'ye değil de Londra'ya gitmek istediğini belirtti. Sergeyev bu bahanenin verimli olamayacağını görünce başka bir yalan uydurmak zorunda kaldı. Daha sonra annesinin ciddi bir şekilde hastalandığı ve onu görmek için hemen eve geri dönmesi gerektiğini söyledi. Durumdan daha da şüphelenmeye başlayan Nureyev, geri dönmeyi reddetti, SSCB'ye döndüğünde hapse girebileceğini düşünüyordu. Fransız polisinin ve Fransa Kültür Bakanı Andre Malraux'un oğluyla nişanlanmış Clara Saint isimli, Parisli bir sosyalist arkadaşının yardımıyla Nureyev, KGB mizacından uzaklaştı ve Fransa polisinden "Siyasi Sığınma" istedi. Sergeyev ve KGB ajanları onunla konuşmaya ve ikna etmeye çalıştı ama Rudolf Paris'te kalmayı seçti.

Rudolf 1980'lerde Paris Büyük Opera grubuna başkanlık etti ve dünya pratiklerinde yenilik olarak ortaya çıkan solistlerin hiyerarşisini, lider solistleri ve prömiyerleri görmezden gelen daha fazla genç sanatçıyı tanıtmaya başladı. Yaşamının son yıllarında, artık dans edemedi. Ancak tiyatroya olan aşkı dolayısıyla tiyatrodan ayrı kalamadı ve orkestrayı yönetmeye başladı. Dahası, bu halinde bile Rusya'ya özel olarak davet edildi ve Kazan'daki Tatar Opera Tiyatrosu sahnesinde "Romeo ve Juliet" ve "Fındıkkıran" balelerini yönetti (Karpov, 2012: 125-132).

Sovyet hükümeti Nureyev'in babasını, annesini ve dans öğrenmeni Puşkin'i Rudolf'u geri gelmesine ikna etmek için mektuplar yollamaya zorladı. Ama bu mektupların hiçbirisi olumlu bir yanıt bulmadı. Yıllar sonra Rudolf Sovyet hükümetine hasta annesini ziyaret etmek için izin isteyerek dilekçeler yazdı ancak 1987 yılında Mikhail Gorbaçev

ziyareti kabul etti. 1989'da St. Petersburg'daki Mariinsky Tiyatrosu'ndaki Mariinsky Balesinde James'in "La Slipinde" gösterisinde oynadığı rolü ile birçok öğretmen ve iş arkadaşıyla buluştu. (Fiennes, 2019).

Sovyetler Birliği'nde, Nureyev ilk defa All-Union Watch Bale Okullarına adanmış "Souls Ful Flight" filminde oynadı. Daha sonra, "Romeo ve Juliet", "Ben dansçıyım", "Gençlik ve ölüm" gibi birkaç film-bale kahramanı oldu. Fakat Rudolf'un biyografisinde ve sanat sinemasında iki rol vardı. Gençlerle iş birliği yaptığı biyografik drama "Valentino" ve Daniel Dzhelin'deki "In sight" adlı melodramda Rudolf Valentinoyu oynadı.

1983 yılında Rudolf Nureyev'in kanında immün yetmezlik virüsü tespit edildi. Hastalık gelişti ve 10 yıl sonra 6 Ocak 1993 yılında Paris'in banliyölerinde büyük dansçı AIDS'ten öldü. Rudolf Nureyev gibi sanat insanlarının Rus topraklarında doğması ve yaşaması, sonrasında da ülkesini bütün dünyaya tanıtmış olması Rus kültürünün dünyadaki yerini göstermektedir. Nureyev yaşamının çoğu kısmını Paris'te geçirmiş olsa da her zaman vatan özlemi kalbinde olmuştur ve her fırsat bulduğunda Rusya hakkında anlatmayı çok sevmiştir (Nuraliyev, 1998).

Rus kültüründeki kilise rolünü de göz ardı etmemek gerekir. Rusya aynı zamanda kilisesiyle kendini "Dördüncü Roma" ilan eden ve bu düşüncüyü etrafına duyurmak isteyen bir ülkedir. Kiliselerin misyonerlik faaliyetleri de bugüne kadar Ortodoksluğu fin-ugor kavimlerine, Kuzey'in birçok yerli halklarına, Sibirya ve Uzak Doğu'nun ve Kuzey Amerika'daki Kızılderili'lerin bazı kısımlarına (Alaska'daki) yaymayı başarmıştır.

Rusya, büyük miktarlarda bütçe harcamadan halen dışarıdan yönetilen kültürel imaja ve eski Rus kültürünü yaratan insanların sayesinde kültürel anlamda caziptir. Büyük Rus edebiyatı temsilcileri Rusya'nın kültürel anlamda imajını oluşturan unsurlardır ve günümüzde de bu değerini korumaktadır. Bundan daha yumuşak güç olamaz, bunu Rusya dış politikasında, kültürel veya kamu diplomasisinde aktif biçimde kullanmaya devam etmektedir (Galumov, 2003: 50-62).

1.3. Rusya'nın Dış Kültürel Politikaları ve Amacı

Bu bölümde, Rusya'nın dış kültür politikasının Rus dili üzerinden yaptığı faaliyetleri incelenmiştir. Sebebi Rusya dış kültürel politikasının asıl amacı Rus dilini başka ülkelere yaymakla beraber kendi varlığını hissettirmektir. Ayrıca, bölüm Sovyet sonrası alanda Rus dilinin tanıtımının sorunları ve umutları arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Rusça, Slav dillerinin en yaygın olanıdır. XX. yüzyılın ikinci yarısında en çok kullanılan dil olmuştur. SSCB'de, Rus dili ülkedeki etnik iletişimin ve aynı zamanda devlet dili olmuştur. SSCB döneminde, yaklaşık 350 milyon kişi Rusça konuşmuştur ve 290 milyon kişi, Rusçanın resmi dil olduğu Sovyetler Birliği'nde yaşamıştır. Sovyet bloğunun çöküşüyle birlikte, Rus dilinin dünyadaki dilsel siyasi haritadaki konumunu ve durumunu kaybetme süreci başlamıştır. 1990'lı yılların başında Rus dili, dünyadaki genel konumunu etkileyen birçok devlette resmi statüsünü kaybetmiştir. Eski Sovyet Cumhuriyetleri, kendi ulusal dillerini güçlendirmeyi amaçlayan bir politika izlemeye başlamışlardır. Bugün, Rusçanın ilk dili olduğu sadece 160 milyon insan vardır. 1980'lerin sonunda, yaklaşık bir milyon öğrenci Doğu Avrupa'daki üniversitelerde Rusça eğitimi görüyorlardı, bugün ise sadece 25.000 öğrenci Rus dilinde eğitim görmektedir. Genel olarak, bugün bölgede Rusça konuşan insanların sayısı yaklaşık 20 milyon kişidir (Torkunov, 2014: 86).

Rusya Federasyonu, tarihi boyunca yeni nesillere ulusun manevi değerlerini aktaran ve çokuluslu halkının birliğini sağlamaya çalışan bir kültür politikasına sahiptir. Günümüzde, kriz halinde olan Rus milletin geleceğini belirleyen unsurların biri de Rus kültürüdür. Şu anki aşamada Rus devletinin ve toplumunun hedefi, güçlü, birleşik ve bağımsız Rusya'dır. Aynı zamanda kendi sosyal gelişme modeline bağlı olarak, tüm halklara, devletlere, kültürlerle işbirliğine ve etkileşime açık olmaktadır. Bu amaca ulaşmak için formüle edilmiş kültür politikasının uygulanması gerekmektedir. Rusya bu hedefler doğrultusunda Rus kültürünün tüm potansiyelini kullanmaya dayalı bağımsız düşünen, yaratıcı bireyler yetiştirmeyi planlamaktadır. Bu planlama sonucunda devlet kültür politikası amacına ulaşmaktadır.

Rus devlet kültürel politikası aşağıdaki ilkelere dayalıdır:

“Kültürün devlet politikasının tüm yönleri ve toplum alanı üzerindeki etkisi;
Rus kültürünün dünya kültürlerinin ayrılmaz bir parçası olarak anlaşılması;
Toplumun, bireyler ve tüzel kişilerin özel maddi çıkarlarından önce,
Rusya’nın maddi ve manevi kültürel mirasını koruma hakkının önceliği;
Devlet kültür politikası hedefinin evrenselliği ile konuların ve kültürel faaliyet amaçlarının benzerliğinin birleştirilmesi;
Kültürel özelliklere erişim ve kültürel etkinliklere katılım hakkının kullanılmasında vatandaşların bölgesel ve sosyal eşitliği;
Devlet kültürel politikasının amaçlarına ulaşma faaliyetleri değerleri derinlemesine kalite göstergelerinin baskınlığı” (Official Internet Resources of the President of Russia, 2018).

Devletin dış kültürel politikasının esas konularından biri Rus dilinin yaygınlaştırmaktır. Bu yönde devlet Rus dilinin uluslararası rolü ile ilgili birçok kararlar almıştır. Bu kabul edilen kararlar sonucunda uluslararası arenada Rus dilinin konumu önemli bir şekilde değişmiştir. Rusya, Rus dilinin, uluslararası kuruluşların faaliyet alanı dâhil olmak üzere uluslararası iletişimde kullanımını, yurtdışında çalışmasını sürdürerek Rus öğretmenlerin eğitimlerini desteklemektedir. Hükümetin özel dikkat ve desteği, dünyadaki Rus diline olan ilgiyi koruma ve ayrıca Rusça konuşan toplumun çıkarlarını destekleme yönündedir (Kirkov, 2017: 25-28).

Rusya dil bilim adamlarına göre, ulusal dilin geliştirilmesinde en önemli rol yayın kuruluşlarına düşmektedir. 2005 yılında, BBC, CNN, Fransa 24’e bir alternatif olarak, Deutsche Welle Rusya’nın Rusya’daki olaylarla ilgili görüşünü yansıtacak bir kanal olarak tasarlanan bugünkü bilgi kanalını yaratmıştır. Günümüzde yayın dört dilde yapılmaktadır: Arapça, İspanyolca, İngilizce ve Rusça. Kanalin çalışmalarında, önde gelen uluslararası kanallar tarafından göz ardı edilen olayların ele alınmasına önem verilmiştir. YouTube Russia Today’de, 700 milyondan fazla görüşle CNN International, Fox News, Sky News, Al Jazeera dâhil tüm uluslararası haber kanallarının sürekli olarak ele alması önemlidir. RT yüz ülkede 630 milyon izleyiciye sahiptir ve dünya genelinde 2.000’den fazla çalışanı barındırmaktadır (Valodina, 2017: 15).

1929'dan bu yana, "Rusya Sesi" radyo istasyonu ülke imajını oluşturan ve Rusya'nın dünya olaylarına bakışını sunan yayın yapmaktadır. Günümüzde radyo istasyonu, 160 ülkede günlük 151 saatlik yayın süresiyle 38 dilde yayın yapmaktadır. Radyo istasyonunun dünyanın 160 ülkesinde 109 milyon dinleyicisi bulunmaktadır. BBC, Amerika'nın Sesi, Deutsche Welle ve Radio France International ile birlikte dünyanın ilk beş radyo istasyonundan biridir. Yabancı yayıncılık kamu diplomasisi sisteminin vazgeçilmez bir bileşenidir ve Rusya son yıllarda bu yönde önemli ilerleme kaydetmiştir. Rus kanalı Russia Today ve Rusya'nın Sesi radyo istasyonu izleyici kitlesini arttırdı ve yabancı izleyiciler ve meslek çevreleri arasında ün ve şöhret kazanmaktadır. Yabancı televizyon ve radyo yayıncılığı dili destekleme politikasının vazgeçilmez unsurlarıdır. Belirli bir ülkenin uluslararası yayın yapması yalnızca yabancı izleyiciler üzerinde bilgi etkisi sağlama aracı değil, aynı zamanda vatandaşlarıyla iletişimi sürdürmek için bir araçtır ve bu nedenle ulusal kültürel ve dilsel gelenekleri korumak ve iletmek için bir araçtır (Rusya Sesi Radyosu, 2018).

Bilgilendirici yönlerin yanı sıra, bir dilin internetteki dağılımına da değinmek gerekmektedir. 2013 yılında, bazı internet siteleri verilerine göre, Rusça, %6,1 olan, Rusça içerikli site sayısı bakımından ikinci sırada yer almıştır. Fransızlar %4,3 oran ile altıncı sırada yer almaktadır. İngilizce, sıralamada tartışmasız lider halindedir ve oranın %54,9'nu teşkil etmiştir (Zumma, 2018: 7-12).

Dilbilimi içeren herhangi bir politikanın nihai hedefi, ülkenin etkisini arttırmaktır. Dil, estetik ve entelektüel başarıların dağılımı birçok ülke tarafından ülke imajını güçlendirmek için kullanılmaktadır. Rusya da bu konuda istisna değildir. Ancak, birçok devletin aksine, yalnızca birkaç yıl önce Rusya, Rus dilini yurtdışında tanıtmak için sistematik adımlar atmaya başlamıştır. Belki de Rusya'nın dış kültür politikasının, kültürel kaynaklarının zenginliğine rağmen, henüz yurtdışında ülkenin olumlu algı sağlayamamasının nedeni budur. Bugün Rusya, kendi dil politikası arayışındadır. Bu arayış yolunda Rusya için özellikle Rusça konuşan nüfus sayısının oldukça fazla olduğu yerler yani, SSCB'nin eski cumhuriyetleri çok önemlidir.

2007 yılında Avrasya İzleme Ajansı, "Yeni Bağımsız Devletlerde Rus Dili" olarak adlandırılan BDT ve Baltık ülkelerinin vatandaşları arasında bir anketini gerçekleştirdi.

Anket sonucunda, Rusça bilen nüfusun en büyük kısmının Belarus'ta yaşadığı ortaya çıktı; ayrıca, Ukrayna, Kazakistan, Letonya, Moldova'daki katılımcıların %50-70'i, yüksek düzeyde dil bilgisine sahip olduğu ortaya konuldu. Estonya, Kırgızistan, Litvanya, Ermenistan, Gürcistan, Tacikistan'da Rusça yeterlilik düzeyi belli bir benzerliğe sahip. Anket genel olarak, nüfusun yaklaşık yarısı Rus dilini hatasız veya daha az hatasız serbestçe konuşabildiklerini gösterdi. Ankete cevap verenlerin üçte birinden fazlası Belarus (%84), Ermenistan (% 71), Kırgızistan (% 68), Ukrayna ve Tacikistan'da % 40'dan biraz fazla, Kazakistan ve Moldova'da yaklaşık % 30 Rus dili korunmasını desteklediler. Ankete katılanların çoğu, Letonya, Estonya, Litvanya, Azerbaycan ve Gürcistan'da Rus dili statüsünün yükseltilmesine karşı çıktılar.

Kamuoyunda tartışmanın bir başka nedeni 2014 yılında kabul edilen “Rusya Federasyonu Devlet Dilinde” federal yasada yapılan değişiklikler oldu. Değişiklikler, sanat eserlerinde, kitle eğlence etkinliklerinde ve medyada aşırı söylem ve küfür kullanımını yasakladı. Tartışmalar sırasında, bu durum daha açık bir şekilde ortaya çıktı. Rus kültürünün gelişiminde kilit nokta 2013-2015 arasındaki “Ukrayna Krizi” oldu. Bu kriz toplumun güçlü bir sosyokültürel bölünmesini “liberaller” ve “vatanseverler”e katalizör haline getirdi. Bir sembol iki kutup pozisyonunu sabitledi. “Liberaller”, kendilerini küreselleşme ve tek kutuplu bir dünya inşa etme sürecine paralel olarak, Rus toplumunun Batı yöneliminin destekçileri olarak konumlandırdı. “Vatanseverler” ise, Rus toplumunda kısmen kaybedilen geleneksel kültürel değerleri restore etmeye ve çok kutuplu bir ekonomik ve politik gerçekliğe yönelik bağımsız devlet politikası oluşturmaya çağırıyorlardı. İki kutup pozisyonunun çatışması 2014 yılının sonlarında 2015 yılının başlarında yoğunlaştı (Kolton ve Charap, 2017: 68).

Çatışmaların yoğunlaşmasında asıl sorun, kültür alanını düzenleyen uluslararası belgeler göz önüne alınarak geliştirilen yeni Rus kültürü politikasının Rus toplumunun çeşitli grupları tarafından eleştirilmesi olmuştur. Bu sorun, kökenleri Avrupa ve Asya tarihinin derinliklerine kadar inen bu toplumun “liberaller” ve “vatanseverler” olarak iki ideolojik gruba ayrılmasına sebep olmuştur. Bu iki grup arasındaki çatışma kaçınılmaz hale gelmiştir.

Bu nedenle, BDT ülkelerinde Rus dili için beklentiler farklıdır, çünkü dilin dağılımı ve

nüfusun tutumları farklılaştırılmıştır. Yukarıdaki ankete dayanarak, Rus dilinin komşu ülkelerdeki konumunun önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bölgede Rus dilinin gelişmesi için ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesi ön koşullardan biridir. Bu şekilde Rus diline duyulan ihtiyacı arttırılarak Rus kültürünün bölgede yaygınlaşmasına erişilebilir. Rusya'nın BDT ülkelerindeki dilsel politikasının kanıtlanmasına rağmen ekonomik bir temelin olmadığında, Rus dili yavaş-yavaş bölgedeki ağırlığını kaybedebilir (Kozaryan, 2013: 169-170).

“Dünya dilleri kulübü” olarak adlandırılan diller, gelişmiş ülkelerin halklarına aittir. Uluslararası ilişkilerde de önemli bir rol oynayan ABD, İngiltere, Fransa, Almanya'dır. Tabii ki, politik ve ekonomik boyutlar dilin yayılmasında mutlak bir faktör değildir. Kültürel miras, ulusal geleneklere duyulan ilgi aynı zamanda dünya dili hiyerarşisinde dilin güçlendirilmesine katkıda bulunan önemli faktördür (Chudnovskaya, 2014: 193).

Bununla birlikte, çoğu insan dilin iş, okul, iletişim, önemli bilgiler edinme ve günlük problemleri çözme konusunda yardımcı olabileceği durumlarda yabancı dil öğrenmede uygulamayı (pratik) önemli görmektedir. Dilin devletin uluslararası ilişkilerdeki rolüne etkisi, dilin çalışılması ve bilgisinin bir yabancı devlet kültürünü anlamada rehberlik yapması, temsilcileriyle temas kurmaya teşvik edilmesi, turist akışını arttırmasıdır. Dil, birleştirici bir faktör olarak da hareket eder, farklı eyaletlerde yaşayan ancak aynı dili konuşan bir insan çemberi oluşturur.

Çoğu Sovyet sonrası devletlerinin bir-birleri ile yakın ekonomik bağları, aynı zamanda bu devletlerin entegrasyon süreçlerini güçlendirmesi anlamına gelmektedir. Her şeyden önce, dilsel kimliği koruyan yeni sivil toplum yapıları arasındaki işbirliğinin örgütlenmesi, entegrasyon süreçlerine güçlü bir ivme kazandırabilecektir. Dilsel bir topluluğun egemen devletlerarasındaki varlığı, politik diyalogun yürütülmesini büyük ölçüde kolaylaştıran ve kültürel değişimleri teşvik eden bir faktördür. Üstelik Sovyet sonrası cumhuriyetlerin dünya kültürel ve politik topluluğuna entegrasyonu için formatı oluşturan, en tanınmış dünya dilleri grubuna dâhil olan Rus dilidir. Buna göre, Rus dilinin Sovyet sonrası alandaki konumunu güçlendirmek, Rusya Federasyonu devlet dili politikası çerçevesinde ana görevlerden biri haline getirilmiştir (Dublin, 2016: 164-172).

Rusya'nın Orta Asya olmak üzere post Sovyet ülkelere yönelik dış kültürel politikalarının asıl amacı, Rusya'nın başta olduğu yeni bir birlik gerçekleştirmektir. Bu amaç doğrultusunda kendi dış kültürel politikalarına son derece önemle odaklanmaktadır. Rusya Asya'nın diğer ülkelerinden Hindistan ve Çin ile hem politik hem de ekonomik işbirliklerini güçlendirmeyi de dış kültürel politikasının esas amaçlarından biri olarak belirtmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: ORTA ASYA'DA KÜLTÜR, DİL VE DEMOKRASİ

2.1. Sovyet Dönemi Orta Asya'da Dil ve Kültür

Bir devletin diğer ülkeler tarafından resmi olarak tanınması için kesinlikle gerekli olan ölçütler vardır. Bu kriterler devletin sınırı, toprakları, toplumsal yapısı, askeri gücü vs. olabilir. Ancak ülkenin en önemli faktörleri dili ve kültürüdür. Eğer toplum kendi kültürüne, diline ve dinine sahip çıkamıyorsa erozyona uğrayıp kaybolacaktır. Dil ve kültür politikaları alanları, uluslararası ilişkiler dalındaki çalışmalarda önemli konulardan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi ise, dil ve kültür politikaları ile ilgili yapılan çalışmalarda dış çevre ile sistematik bir ilişkilendirmesidir (Vvedenskaya ve Cherkasova, 2011: 26).

Dil ve kültürün politika ile arasında ilişki, politikanın ne şekilde tanımlandığına bağlıdır. Politika, birey ya da grupların davranış ve eylemini etkilemek olarak tanımlanırsa güç, iktidar ve meşruiyet kavramları temelinde siyasal iktidarların dil ve kültürün bir araç durumuna getirmesi söz konusudur. Bu nedenle siyasal yapı, dil ve kültür politikalarını doğrudan belirlemektedir. Devletin siyasal sistemiyle uluslararası sistemin arasındaki belli ölçü ve düzeydeki etkileşimi, dil ve kültür politikalarını analiz etmede dış çevre unsurunu da göz önünde bulundurmak gerekir. Bu bakımdan, kültür ve dil politikalarının oluşumu uluslararası ilişkiler alanını da kapsamaktadır (Kryushen, 2015: 66).

Yabancı dil bilgisi ve diğer ülkelerin kültürel özelliklerine hâkim olmak, Rusya'nın Avrupa ve küresel süreçlere entegrasyonunun vazgeçilmez bir koşuludur. Tek bir ekonomik alana giriş, eğitimsel ve kültürel alana girmeden mümkün değildir. Bu bölümde söz edilen dil ve kültür etkileşiminin analizi, yerli kültürün bir-birine bağlı dünyanın sadece küçük bir parçası olduğunu anlamayı mümkün kılar. Yabancı dil öğrenmek yalnızca teknik bir süreç olduğu için değil, diğer ülkelerin kültürleri ile geniş bir etkileşim sağlaması, milletler arasında köprü kurulması yönüyle de önemlidir. Dil dışında dünyadaki kültür ve iletişim korunamaz. Bu nedenle, tüm çeşitliliğindeki dünya, ancak dillerin ve kültürlerin gelişmesiyle tanınabilir (Nikolayev, 2008: 21).

Dış kültürel politikada dilin ve kültürün önemini bu bölümde anlatılmasının sebebi, Rusya da aynı şekilde Orta Asya bölgesine yönelik kültürel politikasında Rus dilinin baskın olmasıdır. 1991 yılından itibaren her biri ayrı bir cumhuriyet olarak SSCB’den bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya ülkeleri, genellikle ortak tarihleri, kültürleri ve dinlerinin aynı olmasına rağmen dil ve kültürlerini korumakta zorluk yaşamaktadırlar. Günümüzde Rusya’nın uyguladığı Orta Asya’da Rus dili ve kültürünü yayma çabasının temelleri SSCB döneminde atılmıştır. SSCB’nin milliyetler politikasının temellerinden olan kültür ve dil politikaları, kapsadıkları alan ve ideoloji bağlantısı nedeniyle SSCB iktidarının toplumsal mühendislik projesi olmuştur. Komünist bir toplum yaratma sürecinde aşama olarak ulus ve ulusal kimliklerin geliştirilmesi ve son aşamada ortadan kaldırılması amacına SSCB iktidarı ulaşamamışlardır. Aksine tamamen bir erozyon kapısına takılmış ve parçalanmak zorunda kalmıştır. Sovyet hükümeti milliyetler politikası adı altında bölge halklarının kültürlerini erozyona uğratmayı çabalamıştır (Dyatlenko, 2008: 84).

Orta Asya’nın kült mimarisi yüzyıllarca çeşitli dini binalarda temsil edilen çok sayıda mezhepten dolayı farklılık göstermiştir. Bu farklılık dini binaların inşasının ciddi bir engelle karşılaşmadığı gerçeğinden de kaynaklanmıştır. Bu bağlamda, XX yüzyılın başında çeşitli itiraf gruplarının temsilcilerinin dini yapıları bölge topraklarında rahatça inşa edilmiştir. Orta Asya’da Sovyet iktidarının kurulmasından sonra, bölgenin dini yaşamı birçok değişiklik ve kısıtlamayla karşı karşıya kalmıştır. Çünkü Müslümanların dini yapılarının kapatılması diğer mezheplerin dini yapılarından biraz farklı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. 20 Kasım 1923 tarihinde, “Halk Komiserleri Konseyi” Müslümanlara bir çağrı yapmıştır:

“Rusya Müslümanları Volga bölgesinin Tatarları, Kırım, Kırgızlar ve Sibirya ve Türkistan’ın Sartları, Türkler ve Tatarlar Trans Kafkasya, Çeçenler ve Kafkasya’nın Yaylalarında bulunan Müslüman toplumların camileri kapatılmıştır.” (Kemal, 2014: 12).

Böyle bir açıklama, öncelikle Sovyet liderliğinin, onları düzenlemek ve halkın huzursuzluğundan korunmak için ulusal azınlıkların temsilcileriyle barışçıl ilişkilerini sürdürmekle ilgilendiği gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, Orta Asya da dâhil olmak üzere bölge genelinde camilerin işleyişi için çeşitli değişiklikler yapılmıştır (Mısıroğlu, 1992: 200-216).

Bu değişimler sonucunda Orta Asya'daki Müslüman toplumu üzerinde baskı oluşturulmuştur. Bu baskı sadece Orta Asya bölgesinde değil, o dönemlerde Rus Çarlığı günümüzde ise Rusya topraklarında bulunan Türk ve Müslüman azınlıklarına da etkisini göstermiştir.

Türkistan bölgesinde dini kültürleri üzerinden baskı yaptıktan sonra sıra dilsel politika izlemeye gelmiştir. Eğitimi ve eğitimin en önemli aracı olan dili kendi rejimlerini sağlamlaştırmak için kullanan Ruslar, işi en baştan yani çocuklara Rus dilinde kreşler, ana okullar ve ortaokullar açarak, Rus kültür ve tarihi ile şekillendirme yöntemini gerçekleştirmişlerdir. İlk olarak Türkistan'ın Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan bölgeleri olmak üzere, hemen Orta Asya bölgesinde çoğunluk olarak Ruslaştırmayı başarmışlardır.

Bu faaliyet sonucunda, bölgede, Rusları taklit ederek Rus dilinin genel anlaşma dili olarak kullanıldığına erişilmiştir. İlkokullardan başlayarak hayatın tüm noktalarında Rus kültürü ve dilini yaymaları kendi rejimini korumak için yapılan en önemli hareketlerden biri olmuştur. Böylece bireylerin milli bilinci ve rejime karşı uyanışını önlem almak amacı kısmen gerçekleştirilmiştir. Günümüzde de aynı sistemin eğitimini alan Orta Asya'nın bazı ülkelerinde aynı sistem olmasa da onun ideolojisini taşıyan sistem yürütölmektedir.

Örneğin Taşkent'te (Özbekistan) yaşayan felsefe profesörü N. Mikryukov, kendi resmi soru-cevap bloğunda:

“Taşkent sakini olarak size ilginç bir şey söyleyeceğim: Taşkent sakinlerinin %99'u Rusça biliyor. İstisnalar çok nadirdir, çoğunlukla eski şehirden gelen tüccarlar. Tabii ki, SSCB'nin dağılmasından sonra doğan neslin Rus dili ile daha kötü bir durumu var, ancak çoğu durumda Taşkent sokaklarında herhangi bir kişiyle Rusça konuşabiliyorsunuz” diye açıklama yapmıştır (Mikryukov, 2018).

Orta Asya tarihçilerinden A. Adilov da şöyle demiştir: “Orta Asya ülkeleri boynumuzdaki Rus Çarlığı ve SSCB'yi zincirlerinden kurtulduk, ama hala bu zincirin (sistem ve rejimin) izleri boynumuzdadır” (Kara, 2007: 335).

Sovyet zamanlarından beri, Rus dili Orta Asya halkları arasındaki bağın etkenlerinden biri haline gelmiştir. Temelinde, birlikte yaşayan tüm milletlerden tek bir kültür, eğitim ve bilim inşa edilmiştir. Ayrıca Rus dili Orta Asya ülkeleri için uluslararası entegrasyon kurma açısından da önemli rol oynamaktadır. Bu durum da Rusya için dil politikasına önemli bir avantaj sağlamaktadır. Rusya devlet başkanı V. Putin'in de dediği gibi: "Orta Asya ülkelerinde Rus dilinin önemli halde olması, bölgede kültürel faaliyetlerimizi gerçekleştirmemizin önemli kaynağıdır" (Aliyev, 2019).

Ancak son zamanlarda durum biraz farklı olmaya başlamıştır. Orta Asya'daki hemen hemen bütün devletler öz kimlik yoluna girme çabaları başlatmışlardır. Ama toplumun bazı kentsel kesimlerinde, ulusal dillere ve geleneklere karşı önyargılı olmuşlardır. Buna rağmen bölgenin tüm ülkelerinde, yerel dillerin önceliğini ilan eden dillerle ilgili yasalar çıkarılmıştır. Yavaş yavaş Kiril alfabesi Latin alfabesiyle değiştirilmeye başlanmıştır. Rus dilinden giren kelimeleri ulusal kelimelerle değiştirmek amacıyla "Terminoloji Komiteleri" düzenlenmiştir (Motorin, 2014).

Orta Asya'da Rus dilinin statüsünün yasal olarak sağlamlaştırılması açısından, belirsiz bir durum da vardır. Bir devlet dili olarak, Rus dili hiçbir ülkede statü almamıştır. Ancak Kırgızistan ve Kazakistan'da resmi olarak belirlenmiştir. Tacikistan Anayasasına göre, Rus dili uluslararası iletişim dilidir. Özbekistan ve Türkmenistan'da, Rus dilinin anayasalardaki durumu hiç belirtilmemiştir. Böylece, bölgedeki Rus dilinin yasama düzeyindeki rolü azalmaya başlamıştır. Ancak, Rus dili hiçbir toplum içerisinde kaybolmamış ve nüfus için bağlayıcı bir unsur olmaya devam etmiştir. Kendi aralarında iletişim kurmak için Rusça konuşan insanlar bulunmaktadır. Bölgedeki toplumun belirgin kısmı Rus TV kanallarını izlemeye, Rus dilinde gazete ve kitaplar okumaya devam etmektedirler. Ancak, genç neslin içindeki Rus dilinin bilgi düzeyi azalmaktadır. Bu, toplumun birçok yönünü etkilemektedir. Göçmen işçiler, Rusya'da çalışmaya gelen ya da Rusya'nın desteklediği kendi ülkelerindeki uluslararası üniversitelerde okuyan öğrenciler için zorluklar yaratmaktadır (Synko, 2019: 25-39).

Bu sorunu çözmek için, 2017 yılında Tacikistan Eğitim Bakanlığı Rusya'ya Rus dili, edebiyat, matematik, fizik, kimya ve bilgisayar bilimleri öğretmenlerini cumhuriyet okullarına bilgi geliştirme programları ile göndermeye başlamıştır. Aynı yılın Eylül

ayının başında, çeşitli konularda 34 öğretmen Rusya'dan Tacikistan'a gönderilmiştir. Rusya'dan gelen öğretmenler kendi hediyeleri olarak Rus dilinde birçok ders kitapları da getirmişlerdir. Tacikistan'a gönderilecek öğretmen sayısı arttırılarak 1 Eylül 2018 itibariyle, sayıları 50'ye yükselmiştir. Buna dayanarak, Tacikistan Hükümeti ile birlikte Rusya Eğitim Bakanlığı talimatların Rusça olarak yürütüleceği beş büyük okul oluşturma projesi üzerinde çalışmaya başlamıştır.

Bazı düşüncelerden sonra Özbekistan Millî Eğitim Bakanlığı, Rusya'dan öğretmen davet etme fikrini reddetmiştir. Böyle bir davranışın nedeni, Özbekistan'da Rusça eğitim dili olan çok sayıda okulun bulunmasıdır, bu yüzden hepsini kapsaması çok zor olacaktır. Alternatif olarak, Özbek tarafı, Rus dili kursları için ve ayrıca Özbekistan'daki Rus merkezlerinde daha aktif eğitim verebilmeleri için Rusya'ya gönderilecek olan öğretmen sayısını artırmayı önermiştir.

Kırgızistan'a gelince, Rusya Eğitim Bakanlığı, Kırgızistan'ın öğretmenlere ihtiyaç duyduğu okulların ve benzeri konuların bir listesini verdiğinde sorunun çözüleceğini belirtmiştir. Ancak, Rus Hükümetinden bir adım atılmamıştır (Artıkov, 2003: 125-130).

2.2. Uluslaşma ve Demokratikleşme Yolunda Kültür ve Dilin Önemi

Her yerel kültür, belirli tarihsel ve doğal koşullarda oluşur, toplumun kendi imajını ve kendi iletişim dilini oluşturur. Her kültürün kendi dilbilimsel sistemi vardır ve sistem sayesinde birbirleriyle iletişim kurabilirler. Ancak bu sadece dilin kültürdeki amacı ve rolü değildir. Dil dışında, kültür basit ve iletilmesi imkânsızdır, çünkü dil, kültürün iç temelini oluşturur. Dil sayesinde insanlar semboller, gelenekler, bilimsel bilgi ve davranışlar, inançlar, fikirler, duygular, değerler ve tutumları birbirlerine iletir ve düzeltirler. Toplumda dil sayesinde tutarlılık, uyum ve istikrar elde edilir (Dodonov, 1998: 27).

Kültür, insanı diğer tüm canlılardan ayırabilen bir yetenektir ve bu dil aracılığıyla aktarılmaktadır. Dil sayesinde kültür, bilginin birikimi kadar da geçmişe ve geleceğe iletilmektedir. Dilin aynı zamanda kültürün ürünü, önemli kısmı ve varlığının şartı olduğu da söylenebilir (Dodonov, a.g.e, 49-51).

1980 yılların başlarında SSCB halkı arasında Moskova karşıtı düşünceler ve görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Orta Asya ülkeleri bu süreçte kendilerini sağlama almaya çalışmışlardır. Her an SSCB'den bağımsızlıkları verilip ayrılacağı söz konusu olan Orta Asya devletleri, kendi kültürünü, dillerini ve tarihine daha sıklıkla araştırmaya ve geçmişten öğrendiklerini gelecekte kuracakları bağımsız devletleri için faydalarını hesaplamaya başlamışlardır. Bir nevi Sovyetler Birliği döneminde kurumsallaşmış hale gelen işbu unsurlar yeni devletlerinin inşasında ve ulusal kimliğinin yeniden biçimlendirilmesinde büyük rol oynayacaktır (Cvyk, 2012).

SB'nin dağılması sonucunda oluşan Orta Asya devletleri, çoğunluk halindeki etnik grubu temele katarak oluşturulan ulusal kimliğine sahip klasik şekildeki ulus devlet modelini uygulamayı kararlaştırmışlardır. İşbu ülkelerin idari ve ulusal, egemenliklerini edinme anı totalitarizmin aksine liberal demokratik ve başkanlık yönetimi, serbest ticaret modeli halinde şekillendirilmiştir. Ulus inşası sürecinde, ulusal dili ve kültürü koruma ve yeniden düzenleme, ulusal tarih ve kahramanları yüceltme, etnik bölge varlığını keşfetme ve ulusal kimlikleri güçlendirme eylemlerine başlamışlardır.

Demokratik hükümet biçimlerinin istisna olduğu bir dönemde, S. Lipset “Demokrasinin Bazı Sosyal Önkoşulları: Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Meşruiyet” adlı ünlü eserini yazmıştır. Bu iki kavram arasındaki ilişkiyi teorik olarak doğrulayan bilim adamları arasında ilk olmuştur. Eserinde, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ve demokrasiye geçiş olasılığı: “Bir millet ne kadar zenginse, demokrasiye onaylama olasılığı da o kadardır” diye belirtmiştir (Bingol, 2004: 48-51).

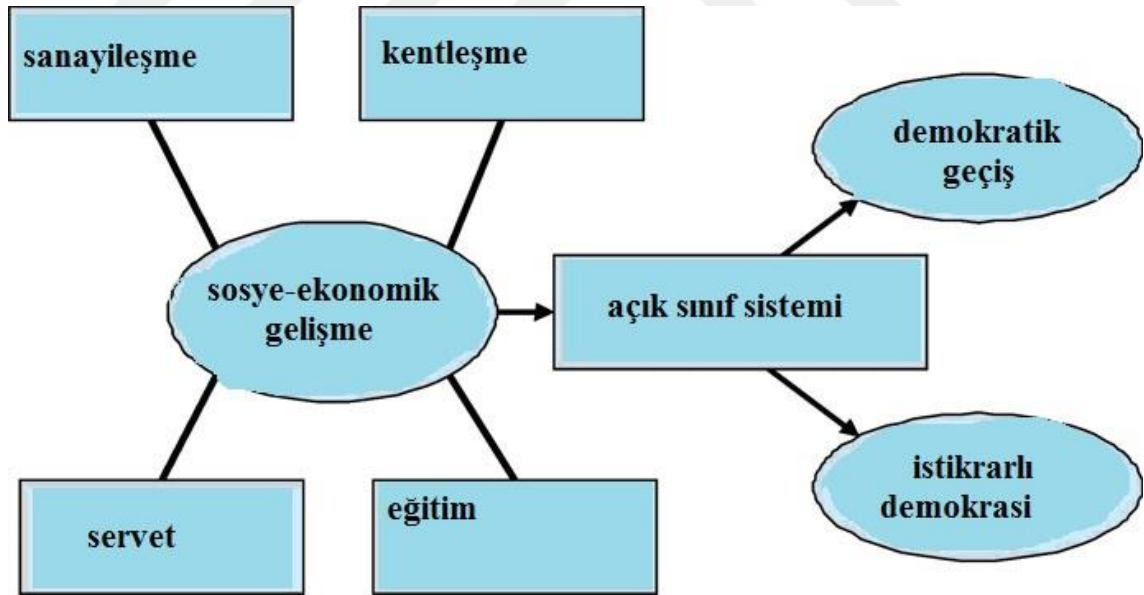
Sosyal bilimlerde en çok çalışılan konular arasında yer alan sosyoekonomik gelişme ile politik demokrasi arasındaki ilişki, nitel yöntemlerle yapılan çok sayıda araştırmanın konusu olmuştur. Bu incelememizin sınırları dâhilinde, onları tam olarak değerlendirmek ve ele alınan problemlerle ilgili tüm çalışmaları kapsamamız mümkün değildir.

S. Lipset'in belirttiği “sosyoekonomik gelişme” ile “siyasi demokrasi” arasında pozitif bir ilişki olasılığı sorunu tartışılmıştır. Bu durumda, tartışmalı partiler deneysel

tartışmalarını kendi lehlerine taşımışlardır. Daha sonra, bu görüş tüm araştırmaların ortak noktası haline gelmiştir. Bilim adamları tarafından yapılan bazı metodolojik yanlışlıkları bir kenara bırakarak, şu ana noktayı vurgulamıştır, deneysel verilere dayanarak, en eski deneysel karşılaştırmalı çalışmalardan birini yazmıştır. Seymour Lipset, demokrasi ile ekonomik gelişme arasındaki varsayılan bir korelasyonun varlığını doğrulayabilmiştir. 1959’da yazdığı makalenin, siyaset biliminin amiral gemisi olan Amerikan Politik İnceleme ’deki en yüksek alıntı endeksine sahip en değerli on eser arasında yer alması tesadüf değildir. Bununla birlikte, Lipset’in teorisi çarpıtılmış ve dar, sadece ekonomik anlamda basitleştirilmiş bir ekonomik kalkınma anlayışına indirgenmiştir. Yazarın kanıtladığı en önemli görüşü ise:

“Ekonomik gelişmenin tüm yönleriyle sanayileşme, kentleşme, zenginlik ve eğitim çeşitliliği, siyasi demokrasiyle ilişkide olan merkezi bir faktör oluşturmalarıyla yakından ilişkili” olmuştur (Gafter, 2012: 36).

Şekil 1:
Seymour Lipset Modernleşme Teorisi.

Kaynak: <http://gefter.ru/archive/6924>

Seymour Lipset’in demokratikleşmesinin dikkate alınması, kentleşme, eğitim ve iletişimde (medyada) modernleşme sürecinin temel faktörlerini bireyler ve siyasal katılım düzeyinde gören D. Lerner tarafından kısmen desteklenmiştir. D. Lerner, egemen seçkinler arasında eğitimin yayılmasıyla, ülkenin kontrol edilemeyen kitlelerin

elinde olacağı korkusunun azaldığını göstermiştir. Bu da yetkin kararlar alma yeteneğinin artmasına sebep olmuştur. Ancak, modernizasyonun mikro seviyesi ile demokrasinin makro düzeyi arasındaki bağlantıları belirleyen ve deneysel araştırmalar yapan S. Lipset olmuştur.

Bu nedenle, S. Lipset'e göre, ekonomik gelişme, kentleşme, refah ve eğitim gibi ortalama bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu değişken, demokratikleşme sürecine uygun geniş bir koşul grubunun tesadüfünün bir parçasıdır. H. Kitschelt bu durumu, ekonomik şartlara koşul grubunun "derin" bir yorumu olarak değerlendirmiştir (Kitschelt, 2003: 84). Bununla birlikte, nedensellik vektörü tek yönlü olmadığından, Lipset, makalenin başlığına kasıtlı olarak, demokrasinin ön koşulundan ziyade bir öncül ifadesini ("Demokrasinin bazı sosyal önkoşulları: ekonomik kalkınma ve sosyal meşruiyettir") kullanmıştır. Böylece, nedensel olmaktan ziyade, sosyoekonomik gelişme ve demokrasi arasındaki ilişkilerin korelasyonuna işaret etmiştir. Bununla birlikte Lipset, hiçbir koşul gerçek demokrasi için yeterli olamayacağını belirtmiştir.

Ancak 1990'ların başında Lipset, dünyanın 113 ülkesinde demokratikleşme süreçlerini analiz ederek, belirli koşullar altında yüksek düzeyde bir ekonomik gelişmenin yalnızca siyasi kurumların demokratikleşmesine katkıda bulunduğu sonucuna varmıştır. Yerel kültürel politikanın özellikleri, merkezin politikasından ziyade, nüfusun yaşamını ve kültürel sorunlarını çözmenin daha belirgin ve çeşitli biçimleri haline gelmiştir (Deutsch ve Wucherpfennig, 2012).

Bölgesel otoritenin kültür politikasının önemli ana yönleri, aşağıdaki listede gösterilmiştir.

“İstihdamın düzenlenmesi ve işsizliğin azaltılması;

Farklı kültürel ve boş zaman etkinlikleri konuları arasında sosyal ortaklığın kurulması;

Ailenin, anneliğin ve çocukluğun korunması alanında politika;

Nüfusun sosyal korunmasına yönelik önlemler almak;

Kültürel ve boş zaman kurumları sisteminin geliştirilmesi;

Kentsel planlama, modern altyapı, mimari ve planlama niteliği sorunlarını

özme, konut inşaatı, karayolu taşımacılığı ağılarını iyileştirme, iletişim ağıları, tüketiciler hizmetleri, ticaret, eğlence merkezi alanındaki politika;
Eğitim ve çocuk genel eğitimi, gençlik, mesleki eğitim ve gençlerin ve yetişkinlerin yeniden eğitilmesi alanında politika;
Genç neslin estetik eğitimi, sanatsal ve yaratıcı süreçlerin teşvik edilmesi;
Eğlence altyapısının geliştirilmesi; boş zaman ve boş zamanların organizasyonu, kutlamalar, unutulmaz tarihler;
Kültürel çevrenin bir bütün olarak korunması, kültürel mirasın tarihi eserlerinin korunması” (Rusya Çalışma Bakanlığı Kurulu, 2019).

Bölgesel otoritenin özellikle ilgilendikleri bölgelerde çözülen birtakım sorunların bir listesi vardır. Ayrıca bu yerel makamların tezahürüdür. Bu tür sorunlar arasında göç politikası sorunları, etnik ilişkiler ve çeşitli etnik grupların (örneğin, Kuzey Kafkasya’nın etnik grupları) geleneksel kültürlerinin korunması, sosyal-çevre politikası sorunları sayılabilir. Sosyal istikrarsızlık koşullarında bazı bölgesel yönetimler nüfusun kitlesel ruh haline ve sosyal refahına özel önem vermektedir. Ayrıca, bazı bölgelerdeki yerel makamlar, nüfusun yaşam gelirini, seviyesini ve güvenliğini arttırmanın yanı sıra, göçmenleri ve yabancı vatandaşları kontrol etmek için önlemler geliştirme gereksinimi duymaktadır. Bölgelerde çoğu zaman suç ve uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele etmek, genç neslin sağılığını ve eğitimi sürdürmek konusunda yeni bir şekilde düşünmek ve nüfusun boş zaman etkinliklerini organize etmek gereklidir (Zayonchkovskaya, Molodikova ve Mukomel, 2007: 33).

Rusya’da, SSCB dönemi de dâhil olmak üzere karakteristik olan Avrupa kültürel politika modelinden Anglosakson bir modele geçiş uygulanmaktadır. Birinci tür kültürel politika, kültürel alanın (tiyatro, sinema, resim vb.) standart kategorilere odaklanmaktadır. Anglosakson modeli kültürel alanların örgütlenme ve katılım şekillerine göre bölünmesini ifade etmektedir. Bu farklı örgütlenme biçimleri farklı karar mantıkları ve farklı olası durum öncelikleri varsaymaktadır. İlk alan devlet kültürüdür, yani devlet tarafından finanse edilen tüm kültürel alandır (“Avrupa tipi” olarak adlandırılır). İkinci alan, her zaman bazı Rus özelliklerine sahip olmayan ve aynı zamanda çok özel bir sorun mantığına sahip olan ticari ve küreselleşmiş piyasa sanatı ve kültürüdür. Üçüncü alan, çeşitli “gayri resmi” kültür biçimlerine, yani piyasa

mekanizmasına veya devlet dağıtım ve sübvansiyonların mekanizmasına yakalanmayan inisiyatif ve kültürel üretim biçimlerini sınırlayan “sivil kültür” dır (Gorlovo, 1998: 71-72).

Farklı bir kültürel politika türünün yeniden yönlendirilmesiyle bağlantılı olarak, aşağıdakiler öne çıkan bir dizi sorun halinde karşımıza çıkıyor:

1. Farklı kültürel alanlarda yönetim kriterlerini karıştırmak.
2. Kültür için kamu fonlarının dağıtımında tercih edilen saydamlık.
3. Sivil kültür ve devlet arasındaki açık etkileşim ilkelerinin eksikliği (Devletin Finansal Etkinliği, 2012).

Farklı kültürel alanlarda yönetim ölçütlerini karıştırmak, ulusal kültürel politikanın genel özelliğinin en tehlikeli sorunudur, devlet kültür sektörünü kontrol etmek için piyasada kısmen ya da tamamen gizlenmiş yöntemleri kullanmaya girişilmelidir. Bu tür bir siyasi başarısızlığın, örnek devlet nesnesi olarak kütüphanelerin de bulunduğu kamusal durumdur: kütüphane düzenleme ilkeleri, kütüphanecilerin talebin biçimsel taleplerine uymaya zorlandığı şekildedir. Bu, kütüphanecileri kitaplardan hızlı bir şekilde para kazanmaya zorlar (kural olarak, bunlar klasik ve nadir basımlardır), bunlar daha sonra geri yüklenemez.

Aslında, böyle bir sözde piyasa yönetimi, kitabın alıcısı hizmetler için ödeme yapmadığından oldukça anlamsızdır. Devlete ait nesnelerin işlevinin özerkliği, farklı bir kontrol mantığının getirilmesini ve en azından ek işlevler dâhil olmak üzere bu işlevin yerine getirilmesini sağlayacak önlemlerin getirilmesini gerektirir. Böylece, buradaki ana gösterge politik olacaktır. İstikrarsızlık koşullarında, kolektif deneyim oluşturma belirtilen alternatifleri federal ve bölgesel otoritelerin dikkatini yerel uygulamanın sosyokültürel tabanının geliştirilmesine çekmelidir. Bunun için kurumlar daha tutarlı olarak kendi örgütlenme süreçlerinin yapıcı potansiyelini geliştirmeyi hedeflemelidir. Sosyokültürel uygulamalarla bağlantılı olarak federal ve bölgesel kalkınmanın dışarıdan gerçekleştirilmesi mümkün değildir (Dragichevich ve Stoykovich, 2000: 27-29).

Federal ve bölgesel topluluğun kendisi tarafından tanımlanabilir ve hükümet temsilcileri, kamu kuruluşları ve entelektüel seçkinler tarafından yansıtılabilirler. Devlet

ve bölgesel kalkınmanın en önemli hedefleri, deneme yanılma değil, bir gecede bulunamaz. Bu konuda ne tür zorluklarla karşılaşılırsa aşılmalıdır. Devletin ve bölgenin stratejik hedefleri olduğu gerçeği, krizin üstesinden gelmede olumlu bir faktör olarak değerlendirilmelidir. Kriz yönetiminin en etkili yolu stratejik yönetimdir.

Stratejik gelişim hedeflerinin varlığı yönetim faaliyetleri üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Bu nedenle devletin yetkilileri, Rus toplumunun vizyonunu kazanmaları ve belirli bir noktadan ne elde edilmesini bilmeleri gerekir. Seçim demokrasisi bağlamında, olumlu hedeflere ulaşma derecesi, hükümetin idari organlarının, devletin, bölgesel ve belediye varlıklarının modern kültürel politikasını yönetmeye yönelik profesyonel uygunlukları için test etmenin etkili bir yoludur.

Problem çözme önerileri:

“Devlet kültürü yönetimi sektöründe sözde piyasa kültür politikası yöntemlerinden vazgeçmek gerekir. Devlet kütüphaneleri, sinema, devlet düzeninde çekildi, devlet tiyatrosu, faaliyetlerini açıkça piyasa düzenine odaklanmak yerine devlet düzenlemelerine tabi tutmalı. Kütüphanelerin, klasiklerin ve nadir baskıların fonlarını yazma hakkı yoktur. Devlet hesabında tutulan sinema ve tiyatro, fon kaybı ve devlet statüsü tehlikesi olmadan devlet karşıtı nitelikte ürünler üretme hakkına sahip değil. Bu amaçla, devlet kültür yönetimi alanındaki denetleyici işlevlerin güçlendirilmesi gerekirken, denetim organlarının ve danışma konseylerinin faaliyetlerini aynı zamanda yalnızca devlet kültürü alanıyla sınırlandırmak gerekir. Ne özel kitapçıların raflarının içeriği ne de özel tiyatroların yapımlarının içeriği düzenleme ve kontrol altına alınamaz.

Kültür için kamu fonlarının dağıtımında tercih edilen saydamlık. “Devlet” kültürü bölgesi sürekli olarak para dağıtımında “opak” bir seçimin sistemik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır: bu seçenek hem dağıtıcılar hem de alıcılar için tüm ajanlar için şeffaf değildir. Finansal kriz koşullarında, bu sorun daha da keskinleşmekte, dahası, devletin pahasına çeşitli kültürel organizasyonların bütçelerinin neredeyse tamamen kapsandığını varsayan Avrupa planını kademeli olarak terk etmeye zorlamaktadır. Bütçenin büyük bir kısmının özel şahıslar,

fonlar, kendi kendine yeterliliği, vb. Tarafından finanse edildiği durumlarda, koşullu olarak Anglosakson finansman kültürü sistemine tam bir geçiş gereklidir.

Var olan ancak pratikte geçerli olmayan, sanatların himayesine ilişkin yasaların daha aktif bir şekilde uygulanmasına girilmelidir. Sanat himayesi uygulamasının tanıtılması ve yaygınlaştırılması ancak kültürel sermaye alan temel modeller ve aynı zamanda bazı finansal tercihler (her şeyden önce-vergi avantajları) olması durumunda mümkündür. Ulusal çapta bir sanat eseri üssü, en iyi sanat eseri üssü oluşturmak mümkündür. Ayrıca, nitelikli mali uzmanlar yasaların uygulanmasında yer almalıdır: patronajın gerçekten karlı olduğunu ve kesin olarak bir vergi çukuruna dönmediğini göstermek önemlidir.

Sivil kültür ve devlet arasındaki açık etkileşim ilkelerinin güçlendirilmesi gerekir. Sivil kültür, geleneksel inisiyatiften “enformel kültür” kadar oldukça çeşitli unsurlar içerebilir ve özünde hem hükümet hem de piyasa veya politik mekanizmalarla temas halinde olabilir (tipik bir örnek modern eylemciliktir). Teorik olarak, toplumlarda kültür ve dil, özellikle dilin seçimi ve kullanılması, anayasal statüsünün real olarak içerlenmesi siyasi açıdan son derece önem kazanmaktadır” (Jidkov, 2015: 55-78).

Toplumun maddi kültür düzeyinden manevi kültüre hatta daha ileri bir düzeye siyaset ve hukuk alanına aktarılmasında dil önemli bir role sahiptir. Bir dilin resmi dil statüsü kazanması, etnik temelli kadro politikasının oluşturulmasında bir araç haline getirilmesi sonucunda devlet yönetiminin kökleşmesine ve etnik kutuplaşmaya yol açmaktadır.

L. O’Callagan, “İdeolojik ve politik desteklerin 1990’ların başında Sovyet sonrası cumhuriyetlerin Rus dilinden yoksun bırakılması, Sovyet döneminde neredeyse hiç fark edilmeyen en önemli sosyal işlevlerinin altını çizdi. Çok etnik gruptan oluşan bir Sovyet sonrası Orta Asya’nın tüm bölümlerini bir dil olarak birleştiren Rus dili, yüzyılın dörtte birinden fazla bir süredir uluslararası iletişimin erişilebilir tek aracı ve evrensel yükseköğretimin dilidir. Ancak, bunun bölgedeki Rus dilinin kaderi üzerinde etkisi çok azdır” diye söylemiştir (O’callagan, 2005: 212).

Yılmaz Bingöl “Asian Ethnicity” dergisindeki makalesinde Orta Asya ülkelerinin ulusallaşma sürecinin neden diğer bölgelere göre zayıf kaldığı hakkında bilgi veriyor:

“Orta Asya cumhuriyetleri aslında ulus inşasının tarihsel sürecine biraz geç kaldılar. Rusya’nın Orta Asya’yı fethetmesinden önce Kazak, Kırgız, Özbek veya Tacik ulus devlet diye bir varlık yoktu. Buhara, Hiva ve Semerkant Hanlıkları ve Ulus Çağatay gibi devletler, egemen bir ülkenin başkanlık ettiği göçebe konfederasyonlardı. Orta Asya Cumhuriyetlerinin mevcut sınırları SSCB’nin ürünüdür. Orta Asya bölgesindeki millileşme süreci Sovyet rejimi tarafından Stalin’in 1920’lerin ve 1930’ların “ulusal sınırlamaları” ve “yerleştirme” politikalarıyla başlatıldı. Stalin, etnik açıdan tutarlı devletler oluşturmak yerine bölge üzerindeki Sovyet kontrolünü en üst düzeye çıkarmayı amaçlasa da, yavaş yavaş SSCB’de ulusal öz-bilinçlilik duygusu ile birlikte gelişen bir vatan duygusu ortaya çıktı. Bununla birlikte, modern anlamda ulusal kimlikleri Orta Asya’da ilkel kimlikler yerli halklar arasında her zaman güçlü olmasına rağmen Baltık, Slav ve Kafkasya bölgelerinde olduğundan daha az gelişmiş kaldı. Belki de en azından kısmen Orta Asya cumhuriyetlerinin Sovyet dağılmasına cevap vermede ve bağımsızlıklarını ilan etmekte oldukça yavaş davranmalarının nedeni budur” (Bingöl, a.g.e: 45-46).

Bu nedenle de Sovyetlerden ayrıldıktan sonra Orta Asya ülkeleri için ulusal devlet inşa etmek ve demokratik yapıya sahip olmak için kültür ve dilin önemi çok ön planda gelmektedir. Ortak tarihini, ortak dinini ve ortak kültürlerini birleştirerek modernleşme yolunda birbirlerine destek olsalar Orta Asya ülkeleri daha da hızlı bir şekilde uluslaşma ve demokratikleşme yolunda kendilerini geliştirebilirler. Yukarıda da beyan edildiği gibi yakın geçmişe kadar bu topraklarda milletler olarak ayırım yoktu ve yine aynı şekilde birlik oluşturulma çabası olumlu bir sonuç verebilir.

2.3. Orta Asya Devletlerinin Eğitim Sisteminde Rus Kültürünün Yeri

Devletin gelişiminde en büyük paylardan biri eğitim sistemi üzerindedir. Bir ülke kendi geçmişini, geleneklerini, kültürünü, dili ve dinini öğrenmesi ve sahiplenmesi için ilk olarak okumayı ve yazmayı öğrenmelidir. Sadece okuryazarlık düzeyinin ülkelerin

kalkınmasında yeterli olmadığı görülmektedir. Çünkü günümüzde sadece okur- yazarlık oranı yüksek olan birçok ülkelerin gelişmişlik durumunun bir hayli geride olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle okuma yazmanın yanı sıra eğitim sistemi de çok önemli bir role sahiptir. Böyleyken, devletin eğitim sistemi her bakımdan ilk planda olmalıdır. Örneğin: doktor olmak için eğitim şart, mühendis olmak için eğitim şart, bilim adamı olmak için, üniversitede ya da okullarda öğretmen olmak için de eğitim şart kısacası her bilim dalında bir uzman çıkartmak için eğitim sistemi ön sıradadır (Letyankov, 2015: 56).

Yükseköğrenim uzun süredir uluslararası çalışmaların çevresinde kalmıştır. “Yumuşak güç” kavramının ortaya çıkması ve bunun sonucunda kamu diplomasisi gibi bir devlet etkinliği yönüne olan ilginin artmasıyla, bu konuya ilgi tekrardan artmıştır. Yumuşak güç, kavramın yazarı J. Nye’in tanımı ile “devletin, dünya siyasetinde zorla ve zorlama olmadan istenen sonuçları elde etme yeteneği, diğer aktörlerin tercihlerini şekillendirmesi, tamamen “yumuşak güç”üne dayanmaktadır”. Ayrıca, belirli bir konunun değerinin uluslararası ilişkilerdeki diğer katılımcılar tarafından kültürel etkisinin ölçüsünde ne kadar paylaşıldığına doğrudan bağlıdır. Kültürde, ideolojide ve kurumlarda Nye, ABD’nin dünyadaki etkisi ve liderliğinin kaynağını görmektedir (Nye, 2017: 73-84).

Amerikan kültürünün birçok ülke eğitim sisteminde olduğu gibi, Orta Asya ülkeleri eğitim sistemi üzerinde geçmişten gelen bir Rus kültürü etkisi hâlâ sümektedir. Bu etkinin bu kadar sindirilmiş derecede kalıcı olmasının temeli, Rus çarlığının günümüz Orta Asya bölgesi olan Türkistan topraklarına yayılma politikasını uygularken eğitim üzerinde yaptığı uygulamalardır. Rusların, Türkistan okullarına girmesinin asıl amacı toplumu tamamen kendi rejiminin kontrolü altında tutmak olmuştur. Bu yüzden de birçok Türk bilim adamlarının çalışmalarını yok ederek halkı kendi eğitimi altına almaya çalışmışlardır. İlk olarak bu sisteme karşı mücadele ettiği düşünülen yazarlar ve bu sistemin ne amaçla kurulduğunu anlayan bilim insanları yok etmek hedef olmuştur. Söz konusu olan Çolpan, Abdullah Kadiri, Aybek gibi yazarların eserlerini kendi rejimlerine karşı yapılmış isyan olarak değerlendirmiş ve bu yazarları “Halk Düşmanları” adıyla cezalandırmışlardır (Murtazayeva et al, 2000: 542).

Okullarda ise bundan sonra artık Rusların üstün bir ırk oldukları ve bu ırk mensupları bir lider haline getirilmesi başlamıştır. Bu eğitim daha çocuk ilk ortaokullara okuma yazma eğitimi almak için gelirken beynine sızdırılmaya başlamıştır. Bundan sonra Rus dili ve kültürü dersleri, benzeri kendi rejimi için faydalı olan eğitim sistemine geçilmiştir. Bu nedenle günümüzde de bu coğrafyanın birçok bölgelerinde bu sistemi temsil eden kollayan bilim adamlarını bulmak o kadarda zor bir şey değildir. Toplumda ve okullarda gerçekleştirilen Rus bayramları köylerde gerçekleştirilen yaşam tarzı bunların ispatı olarak getirilebilir. Bu şekilde önce okulları Ruslaştırarak kendi kültür ve dilini öğretmişlerdir. Bu nedenle de günümüzde bölge halkının %95'i Rus dilini hiç zorlanmadan konuşuyor ve bazı ailelerde kendi kültürlerini unutup, bir Rus ailesi kültürünü taşıdığına rastlanmak şaşırtıcı bir durum değildir (İlyasov, 1996: 232-238).

Örnek olarak SSCB döneminde bölge ülkelerinin alfabelerinin de değiştirildiğini ve bu şekilde bölge eğitim sisteminin en önemli unsurlarından olan dillerini öğrenmede belli bir zamana kadar zorluk çektikleri bilinmektedir (Rechel, 2011: 24-38).

Tablo 1:
Orta Asya Ülkelerinin Kullandıkları Alfabeler

ÜLKELER	SSCB öncesi	SSCB zamanında	Bağımsızlık sonrası
Kazakistan	Latin	Kiril	Kiril (2018 sonrası Latin)
Kırgızistan	Latin	Kiril	Kiril
Tacikistan	Latin	Kiril	Kiril
Türkmenistan	Latin	Kiril	Latin
Özbekistan	Latin	Kiril	Latin

Kaynak: Abdırhmanov, S. (1991). Kırgızların 1916-Cıdaki Kötürülüğü Cönündö: Kırgızdar. Bişkek: Chynar.

Tabloda da görüldüğü gibi Orta Asya ülkelerinin alfabeleri bölgede SSCB hâkimiyeti baskın olduğu süreçte Kiril alfabesiyle değiştirilmiştir. Tabii ki alfabelerinin değişimi devamında tarihi yazmalar kültürel zenginlikler vs. değiştirilmiş ve bu değişim

sürecinde ülkelere Sovyet hükümeti finansal desteği sağlamıştır. Bağımsızlığını kazandıklarından sonra, yani 1991 yılından sonra bu devletler Latin alfabesine geçiş yapmak için kendi bütçelerinden harcama yapmışlardır. Bu nedenle de Kırgızistan Cumhuriyetinde hali hazırda ülkede yaşanan renkli devrimler ve karışıklıklardan kurtulup alfabe değişimine harcayacak zamanı da finansal imkânları da olmamıştır.

Bunun dışında Orta Asya ülkeleri arasında Rus diline aşırı derecede sempati duyulmaktadır. Bu nedenle Rusya kendi yükseköğretim kurullarını (üniversiteler), dil öğretim merkezleri, liseler, özel orta ve başlangıç okullarını ve hatta anaokullarını da bölgenin her bir ülkesine kolaylıkla kurabilmiştir.

Tablo 2:

Rusya Federasyonu’nun Orta Asya Cumhuriyetlerinde Kurulu Eğitim Merkezleri

Ülkeler	Üniversite sayısı	Ortaokul sayısı	Lise sayısı (Özel)	Anaokulu sayısı	Rusça dil öğretim merkezi sayısı
Kazakistan	75	127	20	354	12400
Kırgızistan	42	88	8	160	6250
Özbekistan	37	130	12	243	15000
Türkmenistan	25	32	4	75	3260
Tacikistan	12	24	1	49	3000

Kaynak: RF Yüksek Öğretim ve Bilim Bakanlığı resmî sitesi <https://minobrnauki.gov.ru/> (erişim tarihi: 25 Mart 2019).

Tabloda Orta Asya ülkelerindeki Rus eğitim merkezlerinin sayısı ülkelerdeki Rus azınlığın sayısına göre inşa edilmiştir. Bu duruma göre hangi ülkede Rus kültürünün daha baskın olduğunu göstermektedir. Bu eğitim merkezleri Rusya için Orta Asya’da “yumuşak güç” politikası uygulamasında önemli unsurlardır.

“Yumuşak güç” politikaları ile devletler; başkalarını kendi tarafına çekmek, gelişmek, kültürel ve ahlaki değerlerini, politik dersin çekiciliğini ve politik kurumların etkinliğini göstererek uluslararası ilişkilerde kendi gündemlerini desteklemektedir. Bu strateji öncelikle, ülkeyi uluslararası arenada konumlandırma araçlarını, eğitimin ihracı, dilin teşviki ve ulusal kültürel değerlerin yayılmasını içermektedir. Günümüzün küresel dünyasında, rekabetçi millet, kültür ve medeniyet dalında kendini geliştirmelidir. Rusya’nın dış politikasının ölçümü bellidir Uluslararası arenada önder ülkeler ile yarışmak zorundadır. Kültürel etki, dünyada ortaya çıkan yeni merkezlerin dâhilindedir. Bu nedenle de Rusya’nın Orta Asya ülkelerinde yumuşak gücü kullanması ve bu yolda Rus kültüründen yararlanması önemlidir.

Rusya’nın Orta Asya eğitim sisteminde en önemli etkilerinden biri de bölge gençlerinin eğitimlerini devam ettirmeleri için Rusya kendi şehirlerinde büyük üniversitelerde yabancı kontenjanlar açması ve işbu kontenjanlara yerleşim hakkı önceliğinin Ukrayna’dan sonra Orta Asya ülkelerine tanınmasıdır. Bu şekilde Rusya ülkesinde yabancı öğrenci barındıran ülkeler sıralamasının 9. sırasında yer almaktadır. Sözü geçmişken son on yılda, uluslararası öğrenci sayısı hızla artmaya devam etmektedir. 2007 yılında küresel yabancı öğrenci sayısı 2,8 milyon idi, 2009 yılında ise 3,7 milyon ulaşmıştır. Günümüzde ise 4 milyonu aşmış durumdadır. Tahminlere göre, 2020 yılına kadar bu rakam 5,8 milyon kişiye ulaşacağı öngörülmektedir. 2025 yılında ise küresel yabancı öğrenci sayısı 8 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir (Trompla, 2010: 117).

Zamanında dünyayı eğitim yoluyla etkilemenin avantajlarını fark eden Kuzey Amerika üniversiteleri, yabancı öğrencilerin ilgisini çekmek için gerekli tüm koşulları yarattı ve kısa süre sonra uluslararası eğitim hizmetleri pazarında dünya lideri oldu. UNESCO’ya göre, 2007’de ABD üniversiteleri en fazla yabancı öğrenciyi kabul etti, bu dünyadaki toplam yabancı öğrenci sayısının %21,3’ünü oluşturan 595.900 kişilik göstergeydi. İngiltere ise dünyadaki yabancı öğrenci sayısının %12’ni (351,500 kişi) ülkesinde barındırarak ikinci sıradaydı. Üçüncü sıradaysa yabancı öğrenci sayısının %9’nu (246.600 kişi) barındıran Fransa vardı. İlk üçü takip eden ülkeler: Avustralya- 211.500, Almanya- 206 900, Japonya- 125 900, Kanada- 68 500, Güney Afrika- 60 600, Rusya- 60 300, İtalya- 57 300 kişilik sayılarla sıralanmışlardır (UNESCO Institute for Statistics, 2009: 36-37).

UNESCO'nun paylaştığı bu bilgiye göre 9. sırada olan Rusya'nın 60 300 kişilik yabancı öğrenci sayısının %75'ni Orta Asya ülkelerinden gelen gençler oluşturmaktadır. Rusya'nın Orta Asya bölgesinden yabancı öğrenci kabul etmesinde ekonomik geliri de önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle Orta Asya devletleri sınırları içerisinde bulunan Rus eğitim merkezleri ve bu bölge eğitim sisteminde Rus kültürünün önemi büyük bir ağırlık oluşturmaktadır (Torkunov, 2014: 91).

2.4. Orta Asya'da Dil ve Kültürün Dış Politikadaki Yeri

Bir milletin dilinin dünya toplumundaki rolü, devletin dünyadaki ekonomik ve politik otoritesi ile yakından bağlantılıdır. Bununla birlikte, ulusal dilini yurtdışına başarılı bir şekilde yayılması için devletin belirli bir sosyoekonomik gelişime, kültürel ve bilimsel başarıya sahip olması gerekir. Dilbilim politikaları inceleyen uzmanlara göre, “dil toplumun maddi çıkarlarına hizmet ediyor”. Uluslararası ticaret ilişkilerinin gelişimi, çeşitli alanlardaki diğer devletlerle etkileşimleri, dil öğrenimine ihtiyaç duymaktadır. Devlet, dili kullanmaya ilgi göstermeli ve uluslararası ilişkilere aktif katılımı ile dilin işlevselliğini artırmaktadır. Uluslararası kuruluşların çalışmalarında ve büyük uluslararası forumlarda, müzakere sürecinde kullanımını kolaylaştırmaktadır (Federal Agency for Nationalities of the Russian Federation, 2015).

Bu konuda ise, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri hayli geride kalmışlardır. Bunun en belirgin sebebi yukardaki bölümlerde belirtildiği gibi, Rus kültürü ve toplumu üzerinden bölge ülkelerine yürüttükleri iktisadi, idari ve eğitim, dil ve kültür üzerinden yıllarca baskı yapmalarıdır. Ancak günümüzde açıkça bir ülkenin başka bir ülke üzerinde sert güç kullanarak ülkeyi baskı altına alabilme durumu büyük oranda azalmıştır. Bu nedenle de günümüz Orta Asya devletleri benzer kültürleri ve ortak tarihleri nedeniyle başta kendi komşuları olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti ile de kültürel ilişkilere girmektedirler.

Günümüzde, dış politikada, Türkiye ve Orta Asya'daki Türk cumhuriyetleri ilişkileri geliştirmeye yönelik iradeye sahiptir. Bunun temel nedeni ortak bir dil ve ortak bir kültürdür. Büyük Kırgız yazarı Chingiz Aitmatov şöyle demiştir: “Kutsal yasalara göre,

dünyadaki değişimler çağında, her şey geçecek ve ölecek, sadece bir şey kalacak, kültür” (Aytmatov, 2005). Bir milleti ayakta tutan en önemli unsurlardan biri kültürdür. Bu alanda, Türkiye ve Orta Asya ülkeleri ortasında çok yakın ilişkiler var. İkili ilişkilerde kültür ve eğitim önceliklidir.

Bağımsızlıklarını kazandıklarından sonra Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’ne Türkiye Cumhuriyeti her konuda yardım ve destekte bulunmaktadır. Orta Asya’da önemli etkiye sahip ülkelerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti arasında ikili ilişkiler Kırgızistan’ın bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra gelişmeye başlamıştır. Türkiye, 16 Aralık 1991’de Kırgızistan Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. 29 Ocak 1992’de iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmaya başlamıştır. 1992 yılında Ankara ve Bişkek’te karşılıklı olarak Büyükelçilikler açılmıştır. Günümüzde Türkiye ile Kırgızistan arasındaki ilişkiler stratejik bir seviyeye ulaşmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler politika, ekonomi ve ticaret, askeri alan, kültür ve eğitim, sağlık sektörü, iletişim ve ulaşım alanları olarak belirlenmektedir. Bu ilişkiler 200’den fazla anlaşma ve protokol içeren geniş bir çerçeveye dayanmaktadır (Kudayarov, 2018: 91).

1997’de iki Cumhuriyetin başkanları “Ebedi Dostluk ve İş birliği Anlaşması” nı imzaladılar. 1999 yılında “Türkiye ve Kırgızistan: XXI. Yüzyılda Birlikte” ifadesi yayımlandı. 2011 yılında “Üst Düzey Stratejik İş birliği Konseyinin Kurulmasına İlişkin Genel Açıklama” imzalandı. Bu belgeler bugün iki ülke arasındaki stratejik iş birliğinin temelidir. Şimdiye kadar, en üst düzeyde ve özellikle de başkanlar düzeyinde birçok karşılıklı diplomatik ziyaret gerçekleştirildi. Türkiye, Kırgızistan’da çok ciddi projeler yürütüyor. Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı TİKA tarafından yaptırılan Bişkek’te son zamanlarda açılan Kırgızistan-Türkiye Dostluk Hastanesi bu projelere sadece bir örnektir. Bu projenin bir parçası olarak, Türkiye ve Kırgızistan, Kırgızistanlı 100 hastaya ücretsiz tıbbi bakım sağlanması konusunda bir anlaşma imzaladı. Program kapsamında, Kırgız hastaları Türkiye’de çeşitli tıbbi kurumlarda yıllık olarak tedavi edilebilmektedir (Doğaç, 2018).

Bölgedeki lider ülke olarak bilinen Kazakistan Cumhuriyeti ile Türkiye arasındaki ikili ilişkiler daha öncesine dayalıdır. Ancak resmi buluşma, 15 Mart 1991’de, Türkiye

Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın daveti üzerine Kazakistan'ı resmen ziyareti ile gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sırasında N. Nazarbayev ve Turgut Özal, iki toplumun siyasi, ticari-ekonomik, bilimsel-teknik, ekolojik, kültürel ve insani işbirliğinden bahsettiler; iletişim ve diğer alanlarda uzun vadeli olarak karşılıklı yarar sağlayan işbirliğini daha da derinleştirme kararı almışlardır. Kazakistan ile Türkiye arasındaki politik, ekonomik ve kültürel ilişkiler hızla büyümüştür. Türkiye'nin Orta Asya ülkeleri ile ikili ilişkilere başlaması, Mustafa Kemal Atatürk'ün Onuncu Yıl Nutkunda Orta Asya Türk Cumhuriyetleri hakkında söz etmesinin ardından 58 sene sonra ikinci girişim olmuştur. Bu, Türkiye'nin 58 yıldan beri Kazakistan'ın bağımsızlığını beklediğini ve bunun için hazır olduğunu göstermiştir. İki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmasına ve iş birliğine başlatılmıştır (Kara, 2012: 141).

Ancak dikkat edilmesi gereken bir olay da Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in 1992'te İstanbul'da ilk defa Türk Birliği kurmayı teklif ettiği gündür. Nazarbayev'in bir sonraki açıklaması da, 1994'te ikinci Türk devletinin liderleri yer aldığı zirve toplantısında gerçekleşmiştir. Toplantıda N. Nazarbayev, Türk devletlerinin başkanlarına Avrasya Birliği'ni önermiştir. N. Nazarbayev, "birliğin Türkiye ve Orta Asya ülkeleri arasındaki askeri değil diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkilerin gelişmesi için" diye açıklamada bulunmuştur (Niyazov, 2000: 25).

Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra, Türkiye Cumhuriyeti ile ticari ve ekonomik ilişkiler yaygınlaşmıştır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 1992'de 30 milyon dolar, 1997'de 360 milyon dolar ve 2000'de 460 milyon dolardır. 2018 yılına gerildiğinde ise bu gösterge 1 milyar dolarlık yükseliş göstermiştir (Nationalbank Kazakhstan, 2018).

Bu ekonomik işbirliği sonucunda Kazakistan topraklarında, Türk işletmeleri Kazak işletmeleriyle işbirliği yapmaya başlamışlardır. Şu anda Kazakistan'da 321 Kazak-Türk ortak girişimi vardır. Bu girişimler, BDT ülkeleri arasında yerli ürünler üreten ilk işletmelerdir. İki ülke arasındaki ulaşım ve iletişim ilişkileri de gelişmektedir. 1995 yılında Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Nursultan Nazarbayev ekonomik iş birliği anlaşması prensip olarak, Kazakistan'ın Türkiye topraklarından Avrupa pazarına ham petrol ihracatı sözleşmesi imzaladılar. Süleyman Demirel, iki ülke arasındaki ulaştırma ilişkisi hakkında şu önerileri yapmıştır:

“Eski orta çağ ticaret yolu olan İpek Yolu’nun restorasyonu ve İran ile Türkmenistan arasındaki demiryolu bağlantısı üzerinden Türkiye ile Kazakistan arasında demiryolu bağlantılarının kurulması. Kafkasya topraklarından karayoluna ve Hazar Denizi ve Volga Me Don Nehri boyunca bir gemi yolu inşa etmek” (Kankavi).

Ekonomik alanındaki anlaşmalar dışında tabii ki de ortak tarihi olan bu iki ülke arasında kültürel ilişkiler de güçlendi. Kazakistan’ın bağımsızlığını takiben, iki ülke arasında kutlamalar ve kültürel günler düzenlenmesi için bir anlaşma imzalandı. Türkiye ve Kazakistan Kültür Günleri 1995-1996’da yapıldı, Türkiye, Kazak halkının şairlerinin ve yazarlarının yıldönümünü memnuniyetle karşıladı. Abay’ın 150. yıldönümünde, Zhambyl Zhabaev’in 150. yıldönümünde yapıldı. Sovyetler Birliği’nin çökmesiyle birlikte, 5 Orta Asya ülkesi dâhil 15 bağımsız devlet kuruldu. Bunların özelliği, hemen hemen hepsinin (Tacikistan hariç), Türkçe konuşan nüfusun çoğunluğuna sahip devletler olması gerçeğinde yatmaktadır. Egemenliği kazanmış olan ülkeler, dünya toplumuna girme sürecine başlamaktadır.

1996-1998 yılları arasında Kazakistan ile Türkiye arasında kültürel işbirliğinin geliştirilmesine ilişkin protokolü, Kültür Bakanı T. Mashashev ve İ. Kakarman imzaladı. Türk Cumhuriyetleri ile devletlerarası iş birliği kurmak, Kazakistan’ın uluslararası ilişkiler alanındaki temel hedeflerinden biridir. İki ülkeyi bir araya getiren en önemli unsur iki halkın ortak tarih, etnik-dilsel yakınlık, jeopolitik ve ekonomik önkoşullar (Kasymova, 2015: 17-22).

Kazakistan ve Kırgızistan ülkelerine nispeten Türkiye ile ilişkilerini daha geç iyileştirmeye başlayan Orta Asya ülkesi Özbekistan’dır. 1991 yılında bağımsızlığını aldıktan sonra 2016 yılına kadar Özbekistan’ın Cumhurbaşkanlığını yapan İslam Kerimov Orta Asya liderleri arasında daha çok Rusya hükümeti yanlısı olarak biliniyordu. Ama Kerimov’un vefatından sonra iktidara gelen Shavkat Mirziyoyev Özbekistan’ın bundan sonra sadece Rusya ile değil dünyanın diğer lider devletleri ile ilişkilerinin geliştirilmesi hakkında karar almıştı. Mirziyoyev iktidara geçtikten sonra Türkiye ile ilk resmi buluşma 2018 yılının Mart ve Nisan aylarında gerçekleştirildi. İşbu buluşma Özbekistan bağımsızlığını aldıktan sonra Türkiye ile yaptığı ilk ciddi ve ikili

buluşmadır. Buluşmanın ilk aşamasında iki devlet liderleri, Recep Tayyip Erdoğan ve Shavkat Mirziyoyev Taşkent'te zirve toplantısı yaptılar, sonrasında Türkiye'den gelen delege mensupları birçok konuda ikili ilişkiler kurmak ve yeni anlaşmalar imzalamak için buluştular. Görüşmelerde esasen, ekonomik işbirliği, kültürel bağlar ve kültürel kaynakların korunması hakkında konular konuşuldu. Bunun dışında, askeri, turizm ve yargı organları arasında da bir kaç işbirliği anlaşmaları imzalandı (Kun.Uz, 2018). Orta Asya ülkelerinin Türkiye ile bu şekilde dış politikasının gelişmesinin esas sebepleri tabii ki de ortak bir tarihi paylaşmış olmalarıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: RUSYA’NIN ORTA ASYA’DA KÜLTÜREL POLİTİKASI VE FAALİYETLERİ

3.1. Rusya’nın Orta Asya’da Kültürel Politika Uygulamasının Nedenleri

Bu çalışmada birinci ve ikinci bölüm kültürün, Rusya Federasyonu dış politikasını sürdürmesinin ana araçlarından biri olduğunu göstermektedir. Bu noktada dil yönüne, yani Rus dilinin ve Rus edebiyatının yurtdışına yayılması için özel bir yer verilmiştir. Bununla birlikte, şu anda geniş çapta faaliyet, BDT ülkelerinin topraklarında yürütülmektedir. Sovyetler Birliği’nin çöküşü ve bağımsız devletlerin sayısındaki artış, Rusça konuşan ülkeler hacminde keskin bir düşüşe yol açmıştır. Bağımsız devletler, topraklarında yaşayan Rus vatandaşlarının çıkarlarını göz ardı ederek, Rusya’nın Sovyet sonrası alanda dil varlığını arttırmaya yönelik özel önlemlerin güçlendirmesini gerektiren dil politikalarını sürdürmeye başlatılmıştır.

Orta Asya’daki Rusya çıkarlarının temeli, Rusya ile bölge ülkeleri arasındaki siyasi, ekonomik alanda, savunma ve güvenlik alanında olduğu kadar kültürel ve dil alanındaki özel ilişkilerin korunmasıdır. Güvenlik öncelikli olmakla birlikte, Rusya ekonomik ve siyasi bir entegrasyon politikası izlemektedir. Orta Asya ülkeleri bir zamanlar Sovyetler Birliği’nin bir parçasıydı, ama şimdi başka bir örgütlenme çerçevesinde (BDT) birleşmişlerdir (Paramonov, 2009, 61).

Rusya’nın dış stratejisinin mevcut uluslararası durumdaki görevleriyle ilgili farklı görüşler vardır. Rus uzmanlar entegrasyonun ne olması gerektiğine farklı bakıyorlar. Bu nedenle, Avrupa-Atlantikçiliği destekleyenler, Batı ile yakınlaşmayı ve dünya ekonomisine katılmayı savunurken, Rusya’daki Avrasyacı yenedünya görüşünün taraftarları jeopolitik çıkarların ilk sırada yer alması gerektiğine inanmaktadırlar. Bununla birlikte, “yakın çevre”nin kilit rolü bilinmektedir ve birliğin yeniden şekillendirilmesi Rus dış politikasının en önemli alanlarından biri haline gelmiştir. Bu dış politika kavramları arasında bizim konumuza direk etkisi olan Avrasyacılık kavramıdır. Rus kültür faaliyetlerinin Orta Asya’da yürütülme nedenleri bu kavrama daha geniş baktığımızda ortaya çıkmaktadır. Avrasyacılık kavramı 19. yüzyılın sonunda Rus İmparatorluğu’nda ortaya çıkmıştır ve daha sonra 1920’lerde ve 1930’larda Rus

göçmenler arasında yaygınlaşmıştır. Avrasyacılık üzerine yeni bir tartışma, Yeltsin döneminde Dış Politika Konseyi üyesi Sergei Stankevich sayesinde başlamıştır.

S. Stankevich, Rusya'nın dış politika stratejisinin asıl hedefleri, realizmi koruma, orijinalliğini ve doğallığını kaybetmemesi gerektiği üzerine kurulmasının farkına varmıştır. Ülkesinin kültür, medeniyet ve coğrafi alan hakkında çok taraflı bir diyalog başlatması gerektiğine ve böylece Doğu ve Batı ülkelerinde eğilimler arasında bir denge yaratması gerektiğine inanmıştır. Bu yaklaşım, komşu ülkelerde yaşayan Rus nüfusun desteğiyle ve Meksika, Brezilya, Yunanistan, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hindistan ve Çin gibi Rusya'nın geleneksel ortaklarıyla yakın ilişkiler kurulmasını vurgulamıştır. Bununla birlikte, bu kavramın bir dizi aşırı ideolojiye, özellikle de Monroe'nin Rus doktrinine karşı çıktığı belirtilmelidir (Panchenko, 2016: 58). Avrasyacılık kavramını tanımlayan ifadeler aşağıdaki şekilde örnek verebiliriz:

İlk olarak, reformların etkinliği büyük ölçüde Rus devletinin yeniden güçlendirilmesine ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra kaybedilen bölgelerin geri dönüşüne bağlıdır. Bu kavramın savunucuları, iç ve dış politikaların birbiri ile doğrudan etkileşimde olduğunu belirterek dış politikayı iç politikanın devamı olarak görmektedirler. Avrupa-Atlantikçiliği çerçevesinde, Rusya büyük bir İsviçre olarak yorumlanırsa, o zaman yeni Avrasya okulunun bakış açısına göre Rusya, eşit olmayan, büyük, modern bir güçtür.

İkincisi, Avrasyacılık sabit dostluklara değil, devletin sürekli çıkarlarına odaklanır. Kozyrev'in medeni bir Batı fikri yerine, Avrasyacılık destekçileri Batı'nın kendi çıkarlarını aradığı fikrini savunuyorlar. Bu açıdan bakıldığında, Batı ülkeleriyle ilişkiler bazı yüce yanılsamalardan mahrum bırakılmalıdır. Bu kavram ABD'ye daha kritik bir yaklaşım sunuyor ve gerçekçiliği Rusya'nın dış politikasının temeli olarak görüyor. Avrasyacılık, askeri potansiyeli kısmen azaltma ve küresel düzeyde ekonomik gücü artırma ihtiyacını vurgulayan uluslararası ilişkilerin temel içeriğine dikkat etmez.

Üçüncüsü, bu kavramı savunanlar, Rusya'nın büyük bir iktidar rolü oynamak için çaba göstermesi gerektiğine inanıyorlar. Onların görüşüne göre, Rusya'nın

Fransa ve İngiltere gibi diğer ılımlı güçlerle karşılaştırılması, Avrasya'nın her iki bölgesinde de yer alan bu devletin jeopolitik gerçeklerinin ihmalinden kaynaklanmaktadır. Tabii ki, doğrudan, Batıya yönelik düşmanlıktan bahsetmiyor, ama bu kesinlikle ona yakın olan fikirlerin varlığı anlamına gelmiyor.

Dördüncüsü, Rusya'nın bu kavram içindeki ana tehditleri, BDT üye devletlerinin sınırları ve İslami köktencilerin faaliyetleri üzerindeki tehlikeli durumlar olarak kabul edilir. Bu bağlamda, BDT ülkelerinin iç ve dış sınırlarının korunması ve güneyde bir dost devletler blok çizgisinin oluşturulması öncelikli olarak kabul edilmektedir. (Barisova, Kolkov, ve Kamalov, 2016: 83-94).

Rusya kendisinin Avrasyacılık politikasının hedeflerine ulaşmak için Orta Asya'da her alanda olduğu gibi kültürel alanda da önemli faaliyetler yürütmektedir. Bu durumda Rusya'nın bölgede kültürel politika uygulamasının nedeni Rus dış politikasının esas ideolojisi olan Avrasyacılık politikasının desteklenmesi olmaktadır. Rusya'nın Orta Asya politikalarında her alan birbirini tamamladığı gibi kültürel alanda faaliyetleri “yumuşak güç” kavramı doğrultusunda yürütmektedir.

Rusya'nın Orta Asya'da “yumuşak güç” uygulaması konusunda diğer ülkelere karşı belli bir üstünlüğü vardır. İlk olarak, Orta Asya bölgesi Sovyet sonrası alandaki entegrasyon süreçlerine dahil edilmiştir ve bu nedenle etkileşim bölge dışındaki diğer devletlere göre daha yakındır. İkincisi, kullanım alanı daraltılmış olmasına rağmen, Orta Asya'da Rus dili hala yaygındır. Üçüncüsü, akrabalık ve dostluk ilişkilerinin yanı sıra profesyonel ilişkileri nedeniyle Rusya ile bağları vardır. Bununla birlikte, aynı zamanda, Sovyet geçmişi her zaman ve evrensel olarak kabul edilmediğinden de sınırlamalar vardır. Ayrıca SSCB'nin çöküşünden hemen sonra Rusya, Orta Asya'ya olan ilgisini daralttı ve bu da bölgedeki etkisinin azalmasına neden olmuştur. Ancak XXI. yüzyılın başından itibaren bu ilgi yoğunlaşmıştır. Genel olarak, bölgedeki Rusya için avantajlar potansiyelinin diğer bölge dışı aktörlerinkinden daha büyük olduğu görülmektedir. Rus hükümeti bu nedenlerden ötürü zaman-zaman diğer lider güçler ile mücadele etmek zorundadır (Bondar, 2013).

Graham Fuller'e göre Sovyet İmparatorluğu'nun çöküşü esas olarak 200 yıllık bir sömürge imparatorluğunun çöküşü anlamına gelmektedir. Bu nedenle Rusya'nın yeni siyasal yönelimi kaçınılmaz olarak imparatorluğun canlandırılmasına yönelik bazı unsurlar taşımaktadır. Bu nedenle bugün Rusya'da siyasal yelpazenin en sağından en soluna kadar hemen hemen tüm siyasi oluşumların politik açılımları imparatorluk mazisine atıf ve eski güçlü günlerine dönme arzusunu yansıtmaktadır.

XIX. yüzyılda Rusya ve İngiltere arasında Türkistan hâkimiyeti için yapılan mücadele uzmanlarca “Büyük Oyun” olarak adlandırılmıştır. 1907 tarihli Rus-İngiliz Anlaşması'na kadar devam eden bu mücadele, Afganistan'ın iki ülke arasında tampon bölge olarak kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece Afganistan İngiltere'nin, sömürgesi Hindistan'ı güvence altına alınması için bu ülkeye bırakılırken, Türkistan'daki Rus varlığı da kabul edilmiştir. “Büyük Oyunun” ikinci perdesi ise SSCB'nin çöküşü ile Rusya ve ABD arasında oynanmaya başlamıştır (Kazancev, 2008: 32).

Rusya Federasyonu 1991-93 yılları arasında yaşadığı siyasi ve ekonomik sorunlar nedeniyle içe kapalı bir politika izlemek zorunda kalmıştır. 1993 yılında uygulamaya konulan “Yakın Çevre” (near abroad- blijniy zarubej) stratejisinden sonra ise yeniden arka bahçesi olarak gördüğü eski SSCB cumhuriyetlerine yönelme kararı almıştır. 1992 sonunda RF'nun dış politika önceliklerini yeniden tanımlaması neticesinde kabul edilen ve “Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini” içinde tanımlanan bu karar şu konuları içermektedir:

- “1) BDT çerçevesi içinde ve esas olarak ikili ilişkiler temelinde olmak üzere bağımsızlığını yeni kazanmış devletler ile siyasi, iktisadi ve askeri iş birliğini derinleştirme,
- 2) Bağımsızlığını yeni kazanmış devletlerin alt yapısını genişletme ve güçlendirme,
- 3) Yeni bağımsız devletlerin her biri ile Rusya vatandaşlarının haklarının korunması konusunda anlaşmalar yapılması,
- 4) BDT sınırlarının ortak olarak korunması” (Krokin, 2016: 7-13).

Tercihlen çok bir zorunluluk olarak ortaya çıkan “Yakın Çevre” politikasının kabulünün

en önemli nedeni jeostratejiktir. 1991 sonrası Moskova'nın Soğuk Savaş döneminde sahip olduğu Orta ve Doğu Avrupa'daki etkinlik alanını kaybetmesinin ardından, eski SSCB cumhuriyetlerindeki etkinliğinin azalması ve ardından Baltık denizinde denetimi kaybetmesi RF'yi acilen bölgesinde hâkim ülke olmaya itmiştir. Ayrıca, Ukrayna'nın bağımsızlığını elde etmesiyle Karadeniz'de, Kafkas ülkelerinin ve Orta Asya cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla da Hazar Havza'sında gücünü kaybeden Rusya, eski arka bahçelerine hızla yönelmiştir. 1992'de Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev başkanlığında toplanan Rus Dış Politika Konseyi'nin belirlediği Rus dış politikasının amaçları arasında yer alan şu madde oldukça ilgi çekicidir:

“Rusya'dan ayrılmış olan ve hemen Rusya'nın etrafında bulunan eski Sovyet cumhuriyetleri ile olan ilişki ve bağlara önem verilmelidir. Bu ülkelerle olan bağ ve ilişkilerin Rusya'nın iç gelişimleri olduğu kadar uluslararası politikadaki yerini belirlemesi açısından da büyük önem taşıdığı daima akılda tutulmalıdır” (Olcott, 2013: 73).

Dünya gücü olma isteğinden hiç vazgeçmeyen Rusya'nın eski Sovyet ülkeleri üzerindeki etki alanını kaybetmemek amacı ile ortaya attığı bu yeni strateji iki yönlü işlemektedir. Bunlar, Rusya ile Orta Asya cumhuriyetleri arasındaki ikili ilişkiler ve BDT bünyesinde gerçekleşmekte olan münasebetlerdir. SSCB'ye son olarak katılan ve ilk olarak ayrılan Baltık ülkeleri (Letonya, Litvanya ve Estonya) bağımsızlıklarının ilk günlerinden itibaren Avrupa'ya yakın ve onun bir parçası olduklarını vurgulayan politikalar yürütmüşlerdir. Rus vatandaşlarına ilk vize uygulamasını yapan bu ülkeler, RF ile sık sık Rusça konuşan halkların hakları konusunda karşı karşıya gelmektedirler. Estonya ve Letonya Rusya ile oldukça mesafeli ilişki kurarken, Litvanya biraz daha radikal politika yürütmeyi tercih etmiştir. Ancak 2000 yılın Haziran ayında Litvanya Parlamentosu'nun SSCB'nin Litvanya'yı işgalinden dolayı tazminat ödemesi gerektiği yönündeki bir kanunu kabul etmesiyle iki ülke ilişkileri oldukça gergin bir havaya bürünmüştür. Sonuç olarak Rusya'nın Yakın Çevre açılımı Baltık ülkeleri tarafından tepki ile karşılanmış ve uygulama alanı bulamamıştır.

Bu politika ile, 1991-93 yılları arasında izlenen izolasyon, Atlantikçi dış politikanın yerini giderek neo-empyralist eğilimli ve eski Sovyet cumhuriyetlerinde “yeni hayat sahaları” açmaya yönelik politikalar inşa edilmektedir. Rusya'nın bağımsızlık sonrası

oluşan ekonomik ve sosyal bunalımın yarattığı toplumsal çöküntüyü aşabilmek için ve “Yakın Çevre”sinde süper güç statüsünü yeniden inşa etmek ve Batılı ülkelerle eşitlik temelinde ilişkilere girerek Rusya’nın ulusal gururunun onarılması amaçlanmaktadır. Rusya’nın “Yakın Çevre” ye özellikle de Orta Asya’ya yeniden yönelişinde ekonomik ve siyasi çıkarlar kadar, yayılmayı teşvik eden emperyalist kişilik de etkili olmuştur.

Dixon’un ifadesiyle, “Yakın Çevre” Rus dış politikasında Rusya’nın gücünü ve zafer ümitlerini her zaman diri tutabilecek bir bölgedir. “Yakın Çevre” Kırım Savaşı’ndan bugüne kadar Avrupa’da gücünü kaybeden Rusya’nın Avrupa dışında ama en az Avrupalı ülkeler kadar güçlü bir devlet olduğunu kanıtlayabileceği bir bölge ve yöneliş olmuştur” (Shishkov, 1997: 105-106).

Rusya jeopolitik konumun vermiş olduğu ulusal kimlik kaygıları da “Yakın Çevre” ye yönelişi tetiklemiştir. Geleneksel Rus emperyalist kimliği ile Yakın Çevresini “tarihsel toprağı” olarak gören Rus elitleri, Anthony Smith’in ifadesi ile “fethedilen, savunulan, özgürleştirilen ya da kaybedilen ve milli kimliğin bir yere aidiyetini ifade eden tüm Sovyet topraklarını “yaşam alanı” olarak görme eğilimindedirler”. Rusya’nın dışişleri eski bakanı Kozirev’in eski Sovyet topraklarını kastederek “Rusya’nın asırlarca uğraşarak gerçekleştirdiği geleneksel nüfuz alanları” olarak değerlendirmesi de oldukça manidardır. Buna göre, Avrupa himayesindeki Baltık ülkeleri dışındaki Orta Asya ve Kafkas ülkeleri RF’nin “Yakın Çevre” sinin temel taşlarını oluşturmaktadır (Jabárova, 2015: 15-29).

Yine “Yakın Çevre” stratejisi çerçevesinde Moskova iş birliğinde önceliğı BDT ülkelerine ve BDT içinde kolektif güvenlik mekanizmalarının oluşturulmasına ve güçlendirilmesine vermiş ve BDT sınırlarının RF’nin ‘Milli Güvenlik Sahası’ olduğunu açıklamıştır. Bu amaçla Moskova, Birleşmiş Milletlerin NATO’ya Avrupa’da sağladığı yetkiler gibi, BDT’ye de kendi bölgesi içindeki sorunlara müdahale için yetki verilmesi için bazı girişimlerde bulunmuştur; ancak BM Güvenlik Konseyi’nin diğer daimî üyeleri bu isteğı Rusya’nın BDT ülkelerinin bulunduğu bölgedeki emperyalist geçmişini dikkate alarak kabul etmemişlerdir. Ancak bu olumsuz cevap bile RF eski Dışişleri Bakanı İvanov’un “Uluslararası politikadaki yerimiz önemli ölçüde BDT ile ilişkilerimizin biçimine bağlıdır” dediğı bölgede Azerbaycan ve Gürcistan örneklerinde

olduğu gibi Rusya'nın bölge ülkelerinin iç işlerine karışmasına engel olamamıştır. Rusya Federasyonu'nun eski Sovyet cumhuriyetlerindeki ekonomik menfaatlerinin giderek önem kazanmaya başlaması gibi unsurlar etkili olmuştur (Muhametov, 2015: 71-72).

Rusya'nın 1993 sonrası politikası uluslararası güçlerin, büyük ölçüde de ABD'nin bölgeye yönelik ilgisinin boyutuna göre şekillenmektedir. SSCB'nin yıkılmasının ardından dünyanın en önemli petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olan Orta Asya, ABD başta olmak üzere tüm büyük güçlerin ilgisini çekmektedir. Amerikan yönetimi 1991-93 yılları arasında bölge ile ilişkilerini RF'yi rahatsız etmeyecek düzeyde ekonomik ilişkilerle sınırlandırmıştır. RF ise ekonomik sorunlarını çözmek için yardım aldığı Batılı finans kuruluşlarının tepkisini çekmemek için, bölge ülkelerine “eski arka bahçesi” olarak değil de “yakın ilişkiler içinde bulunduğu müttefikleri” olarak gördüğünü belirtmekten kaçınmamıştır.

Buna karşın dönemin ABD Başkanı George Bush ise, 25 Aralık 1991'de yayınladığı bildiride Amerika'nın özgür, bağımsız ve demokratik Rusya'yı ve Sovyetler Birliği'nin yerini alan BDT'yi tanıdığını, her ikisinin de uluslararası arenada yerlerini almasından dolayı hoşnutluk duyduğunu açıklamıştır. 1993 yılında ise, ABD'nin bölgeye sadece ekonomik değil; siyasi ve askeri nüfuz elde etmeye yönelik çabaları ile RF'nin Yakın Çevre Doktrini çerçevesinde eski Sovyet cumhuriyetleriyle daha yakın ilişkiye girme isteğinin tesadüf olmadığı ortadadır. Sonuç olarak, 1990'ların başlarında büyük ölçüde Yeltsin ve Kozirev ikilisi tarafından şekillenen Rusya'nın Orta Asya politikası 1999 yılına gelindiğinde büyük değişime uğramıştır.

Kozirev'in Ağustos 1992'de “Rusya'nın emperyalist bir politika izlemesi sonumuzu getirir” şeklindeki sözlerinden iki yıl sonra görüşünü değiştirerek Mayıs 1994'te “eski Sovyet cumhuriyetlerinin Rusya ile bütünleşmesini bir zorunluluk olarak gördüğünü” ifade etmiştir (Niyaz, 2015).

Böylece Rusya, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası uluslararası alanda uygulamaya çalıştığı tek kutuplu dünya düzenine karşı en büyük tepkiyi, eski Sovyet cumhuriyetlerine karşı uyguladığı bu yeni strateji ile göstermiştir.

3.2. Rusya'nın Orta Asya'da Aktif Kültürel Kuruluşları

Rusya, Soğuk Savaş sonrası dünyada artık çok kutuplu bir sisteme geçilmesi ve her devletin artık kendine özgü güç göstergesi, kültürel politikaları, dış politika unsurları vs. sahip olmaya başlamasından kötü bir şekilde etkilenen ülkedir. Sebebi çok kutuplu sisteme geçmeden önceki, iki kutuplu sistemin bir bloğunu kendisi oluşturduğundan çok kutuplu sistem rejimine ilklerde pek çok uyum sağlayamamıştır. Ancak hem iç hem dış olmak üzere kendi politikasını kısa süre içerisinde yeniden geliştirebilmiştir. Dış politikanın önemli bir ögesi olarak kabul edilen, kültürel kuruluşlar oluşturmaya başlamıştır.

Modern Rusya'nın yabancı ülkelerle ikili kültürel ilişkilerinin bir özelliği, ulusal kültür ve dilin yurtdışında tanıtımıyla uğraşan çeşitli kuruluşların şubelerinin açılması için uygun koşulların yaratılmasıdır. Modern bilimsel ve analitik literatürde bunlara uygulanan çeşitli kavramlar görülebilir. Bu kavramlara “yabancı kültürel, kültürel-egitimsel, kültürel-bilgi merkezi”, “yabancı kültür kurumu” örnek olarak verilebilir. Kullanılan terminolojideki farklılıklara rağmen, bu kavramlar ulusal kültürü teşvik etmek için oluşturulan organizasyonları ifade etmektedir. Aynı zamanda sınır dışında devletin dili ve kültürel bağlarının gelişmesiyle uluslararası otoritesinin korunmasını sağlamaktadır (St. Petersburg Association for International Cooperation, 2018).

Günümüzde Rusya'nın yurtdışında en çok faaliyetler gösteren kuruluşlarının başında “Rossotrudnichestvo” gelmektedir. Ama yukarıda bu kuruluş hakkında yeterince bilgi verildiğinden dolayı bu bölümde diğer Rus kültürel kuruluşları hakkında bilgi verilecektir. Bu kuruluşların Rusya dış politikasına nasıl katkıda bulunduğunun değerlendirmesi yapılacaktır (Jerebcova, 2014: 3-4).

“Rossotrudnichestvo”dan sonra Rusya'nın en popüler kuruluşu bu “Vladimir Potanin Hayırsever Fonu” kuruluşudur. Bu fon modern Rusya'daki ilk özel vakıflardan biridir. 1999 yılında girişimci Vladimir Potanin tarafından büyük ölçekliyi eğitim ve kültür programları uygulamak üzere kurulmuştur. Kuruluş misyonu; Sosyal açıdan önemli görevleri çözme ve sürdürülebilir sosyal değişim sağlama konusunda aktif olan yaratıcı profesyonelleri bir araya getiren bir hayırseverlik kültürünü geliştirmektir. Ayrıca yeni

fikirlerin ortaya çıkması için fırsatlar açmak ve onların koşullarını yaratmaktır. Vakıf, yetenekli öğrencilere ve Rusya'daki önde gelen devlet ve özel üniversitelerin öğretmenlerine, müze uzmanlarına, spor endüstrisi profesyonellerine ve bağışların oluşturulması ve geliştirilmesindeki uzmanlara yönelik uzun süreli burs ve hibe programları düzenlemektedir. Fonun, İlke ve Değerleri: V. Potanin'in Hayırsever Vakfı, Yeni Ufuklar Vâkıfıdır, Avrupa Fonlar Merkezi'nin yanı sıra, aynı zamanda kurucularından biri olan Rus Bağışçılar Forumu'nun bir parçasıdır. Vakıf çalışanları, hayırseverlik alanındaki en iyi uygulamaları ve modern yöntemleri teşvik ederek, Rusya'daki profesyonel yardım topluluğunun oluşumunda ve geliştirilmesinde aktif olarak yer almaktadır. Fon, Vladimir Potanin tarafından finanse edilmektedir. 2017 yılında Fonun hedef gideri 637 milyon ruble (2016 yılında- 579 milyon ruble, 2015 yılında - 401 milyon ruble) olarak gerçekleşmiştir. Vakf'ın Genel Müdürü Oksana Oracheva'dır. Vakıf Konseyinin başkanı, Rusya Federasyonu Çalışma ve Sosyal Koruma Bakanlığı'na bağlı Kamu Konseyinin bir üyesi olan Larisa Zelkova'dır.

Vakfın eğitim alanındaki faaliyetleri, eğitim ortamını değiştirmeye yardım etmek, bilgi, profesyonellik, yaratıcılık ve gönüllülük değerlerini desteklemeye odaklanmak, yeni eğitim uygulamalarını geliştirmek, yaymak ve yükseköğretimin kalitesini artırmak için tasarlanmıştır. Vladimir Potanin burs programı şunları içerir:

- Yüksek Lisans Öğrencileri için Burs Yarışması
- Lisansüstü öğretmenler için hibe maaş programları
- Sosyal açıdan önemli girişimlerin desteklenmesi için programları
- Staj öğrencileri MGIMO
- Olimpiyat bursları

Fonun kültür alanındaki faaliyetleri, müzelerin sistematik çalışması, müzeyi bölgelerinin kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınması için bir merkez haline getirebilecek liderleri desteklemek için tasarlanmıştır. Rus müze personelinin potansiyelini gerçekleştirme, proje faaliyetlerini geliştirme, halkı orijinal müzelerdeki az bilinen müze koleksiyonları açmaya yönelik koşullar yaratmayı amaçlamaktadır. Bu faaliyet alanı üç program içermektedir: Yarışma ve girişimleri içeren Hermitage Destek Programı, Kültürel Atılım Programı ve Sınırsız Müze Programlarıdır.

Hayırseverliğin geliştirilmesine yönelik Fonun çalışması, hedef sermaye modeli (bağış) dâhil olmak üzere en iyi stratejik hayırseverlik uygulamalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu faaliyetler kapsamında, “Etkili Hayırseverlik” programı aşağıdakileri içermektedir:

- “Hedef Sermaye: Büyüme Stratejisi”
- Hedef Sermaye Bilgi Merkezleri
- Kültür alanındaki sosyal inovasyon merkezleri (Vladimir Potanin Hayırsever Fonu, 2014).

Bu fonun dışında yurtdışında birçok ülkede şubeleri olan Rusya Bilim ve Kültür Merkezleri Kurumu vardır. Kurum ilk olarak yurtdışında, yani Özbekistan Cumhuriyeti Taşkent şehrinde açılmıştır. 1 Şubat 2001 tarihinde çalışmaya başlayan bu bilim ve kültür merkezlerinin daha sonra, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Türkmenistan olmak üzere tüm Orta Asya devletlerine yayılmıştır (Rusya Bilim ve Kültür Merkezleri Taşkent, 2015).

Önde gelen dünya eğitim ve öğretim kurumlarıyla ortaklaşa kurulan uluslararası kültürel projelerden biri de “Rus Merkezleri Vakfı”dır. Bu Vakfı’nın Rus merkezleri, Rus dilini ve kültürünü dünya medeniyetinin önemli unsurları olarak yaygınlaştırmayı hedeflemektedirler. Bunun dışında Rus merkezleri, yurtdışında Rus dili çalışma programlarını desteklemek, kültürlerarası diyalogu geliştirmek ve uluslararası karşılıklı anlayışı güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. Rus merkezleri, Rus tarihine ve kültürüne katılımlarıyla birleşen Rus dünyasının çeşitliliğini yansıtacak şekilde tasarlanmıştır. Rus dünyası farklı milletlerden ve dinlerden insanlar tarafından oluşturulmuştur. Buna Ruslar, yurtdışındaki Ruslar, göç temsilcileri ve Rusya’ya içten ilgi gösteren yabancı vatandaşlar da dâhildir. Rus merkezleri, Rus dünyasının kültürel, tarihi ve edebi mirasına, Rus eğitiminin yöntem ve uygulamalarına, modern yaratıcı fikir ve programlara geniş bir erişim sağlamaktadır. Merkezler çalışmalarını açıklık, tanıtım ve hoşgörü ilkeleriyle düzenlenmektedir.

Bu kuruluşun gerçekleştirdiği birçok girişimler vardır. Örneğin, 13 Mayıs 2018 tarihinde Almanya’da kutlanan Anneler Günü’ne ithaf edilen “Dünyanın En Sevilen Anneleri İçin Bahar Tatilini Bekliyorum” adlı sergi bu çalışmalardan

birisidir. Rus-Alman Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen bu sergide, Elena Baron yönetiminde resim derslerine katılan küçük sanatçılar, Elena Baron ile birlikte sevgili annelerinin portrelerini yaptılar (Vladimira Potanina Hayırsever Fonu, 2014).

Yabancı kültür merkezleri dış kültür politikasının en önemli aktörleri olarak adlandırılabilir. Bu tür merkezlerin etkinliği, bir kural olarak, yurtdışındaki ülkenin konsolosluluğu ve diplomatik misyonları tarafından gerçekleştirilen kültürel misyonun bir parçasıdır. Bu kültür merkezleri, panoramik kültür görüşünün oluşumuna en etkili şekilde katkıda bulunanlardır. Bununla birlikte, diğer diplomatik kurumların aksine, yabancı kültür merkezlerinin belirli özellikleri vardır.

Elbette, kültür merkezleri, çeşitli y n ve şekillerde gelişen modern kültürel iş birliğinin örneklerinden biridir.  rnekleri hem Rusya'da hem de yurtdışında dış kültür politika konularını kurumsallaştırma ve tasarlama arzusunu göstermektedir. Yeni binyılda, dünya, küreselleşme bağlamında ulusal kimliğin kaybı, terör ve yabancı düşmanlığı gibi acil    mler gerektiren birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunları çözmek için, yeni kültürel işbirliği ilkeleri inşa etmek için bir diyalog geliştirmek gerekir; böylece farklı bir kültür ulusal zenginleşmeye katkıda bulunabilir (Bogolyubova ve Nikolayeva, 2008: 88-89).

Dünya'nın dört bir yanında bulunan Rus dil merkezleri sözü edilecek durumda çalışmaktadır. Ancak Rusya'nın zengin kültür tarihine bakıldığı zaman daha fazlasını yapabilecekleri görünmektedir. Günümüzde ise Rusya, Orta Asya başta olmak üzere geçmişten günümüze üzerinde komünizmin etkilerini taşıyan bölgelerde kültür politikalarını son derece modernlikle kullanmaktadır. Uluslararası arenada ise diğer lider ülkelerden kıl payı geride kalmaktadır.

Orta Asya'daki pratik faaliyetlere gelince, Rus dilinin gelişimine dayanan ve vatandaşlarla  alışan Rus Dünyası Vakfı ve Rossotrudnichestvo gibi yapılar daha çok  ne çıkmaktadır. Örgütün amaçları, çeşitli eğitim programları ve projeleri ile yurtdışına göç eden Rusların geri dönüşüne yardımcı olmak da dâhil olmak üzere, yurttaşlarla temasların geliştirilmesi ve esasen Rus dilinin popülerleşmesi konularına

yoğunlaşmıştır. Rossotrudnichestvo, pratik faaliyetlerini yabancı temsilcilikler ağı aracılığıyla yürütmektedir. Rus dil kursları düzenleyen 46 eyalette, Rus dili bilgisi için olimpiyatları ve yarışmalar yürütmektedir ve bilimsel tartışma kulüpleri düzenlemektedir.

Rossotrudnichestvo, Rusya Federasyonu Dışışleri Bakanlığı'na bağlıdır. Rusya Federasyonu anayasasına bağlı olarak oluşturulmuştur. Rusya Federasyonu Başkanı ve Hükümeti yasaları ve federal yasaları, uluslararası yasalar ve Rusya Dışışleri Bakanlığı'nın normatif yasal yasaları ile kayıtlıdır. Programın yaklaşımları, Rusya'nın dünyaya olumlu imajını yaratmaya ve uluslararası topluma dostane politikalar sunmaya odaklanmaktadır. Yaklaşık 80 ülke Rossotrudnichestvo'ya kaydoldu ve her yıl daha fazla artmaktadır. Ayrıca 62 eyalette 72 Rus bilim ve kültür merkezi, 21 eyalette Rus Elçiliklerinde görev yapan Ajansın 23 temsilcisi bulunmaktadır. BDT üyeleri ile işbirliği, programın temelidir ve bu ülkelerde Rus kültür merkezleri bulunmaktadır (Nikolayeva, 2008: 87).

Rossotrudnichestvo resmi internet sitesindeki bilgiye göre, programın amacı Rus dilinin kullanım alanını genişletmektir. 2016-2020 dönemi için hükümet “Rus dili” programı, bu yaklaşımın kilit kullanım aracıdır. Bugün Rossotrudnichestvo, binlerce kişiye Rus dilini öğretme fırsatına sahiptir ve dünyadaki tüm ulusların Rus dilinin her seviyesini alabilmesi için Rus dil kursları konusunda yardım sunmaktadır. Ayrıca web sitesi Rus dilinin genişlemesi ile ilgili tüm bilgileri sağlamaktadır (Rossotrudnichestvo Resmi İnternet Sitesi, 2018).

Rossotrudnichestvo'nun girişimi üzerine, Rus dili çalışmasını içeren çeşitli eğitim programları uygulanmaktadır. “Yurtdışında Rus Okulu” programı, Rusya eğitim standartlarına atıfta bulunarak Rusya dışındaki tipik okul kurum modellerini oluşturma ve destekleme fikrini savunmaktadır. Yabancı ülkelerin siyasi, kamu, iş dünyası ve akademik çevrelerinin genç temsilcilerinin kısa süreli çalışma ziyaretleri programı, yabancı ülke vatandaşlarının bir çemberinin oluşturulması ve Rusya Federasyonu arasındaki ortaklık ilişkilerinin güçlendirilmesine etkisini göstermedir (Zanka, 2012: 147).

Rusya'nın Orta Asya ülkelerine hâkim olma noktasına geldiğini söylemek şüphelidir. Ayrıca, Rusya'nın çıkarlarıyla ilgili olarak, Kazakistan'ın ulusal sınırlara tehdit etme olasılığı olan uzun toprak sınırı nedeniyle, güvenlik tehdidi oluşmaktadır. Rusya, Orta Asya bölgesindeki herhangi bir ihtilaf durumunda ciddi zararları kapatmak için çok fazla çaba harcadı, bu nedenle sınırları korumak için yumuşak gücün temelleri Rusya için önemli bir gölge oluşturmuştur.

Mart 1992 yılına kadar Rusya Orta Asya ülkeleri ile diplomatik ilişkilerini sağlamlaştırmıştır ve bölgedeki 5 cumhuriyetin de bağımsızlığını tanımıştır. ABD ise bu bölge ile yalnızca dolaylı ve gayri resmi bir bağlantı kurmuş, birkaç yıl boyunca Amerikan dış politikasında önemli bir yer almamıştır. Rusya için söylenecek olan şey, bölge ülkeleri arasındaki etkileşimlerin ve ilişkilerin tarihi neredeyse yüzyıla dayalıdır. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan ile ilişkiler kurarak, Moskova İdaresi, geleneksel diplomasiyle birlikte “yumuşak güç”e dayanmaktadır. Buna ek olarak, bu ülkelerle siyasi, bilgi ve insani açılardaki ilişkiler RF'nun bu ülkelerin siyasi süreçleri üzerinde bir etki yaratmasına, yardımcı olmaktadır (Nichol, 2001: 25).

Rusya Federasyonu “Yumuşak Güç” politikalarının önemli vektörü eğitimidir. 1990'lı yıllardan itibaren Orta Asya başta olmak üzere, Rus standartlarında eğitim hizmetleriyle yükseköğrenim kurumları kurmaya başlatılmıştır. Bu faaliyetin ilk adımı, Şubat 1994'te Kazakistan, cumhuriyetinin piyasa reformları yapma, insan haklarına saygı gösterme, toplumun ve devletin demokratikleşmesi yolunda ilerlemenin zorunluluğunu kabul eden Demokratik Ortaklık Beyanını imzalaması ile atılmıştır. Bişkek'te bulunan 1993'ten beri faaliyet gösteren Rusya Orta Asya Üniversitesi, RF'nun bu yumuşak güç politikalarının ana meyvesidir. Ruslaşmanın, köklerini küreselleşme terimiyle karıştırılmış olması, Rusya'nın Orta Asya'da yeniden erkin hareket etmesini sağlamıştır. Küreselleşmenin etkileri, Orta Asya toplumunda gerçekten görülebilir, çünkü etkiler uzun zamandır devam etmektedir. Ancak Rusya'nın kültürel etkisi bölge ağırlıklı olduğu için hafife alınmamalıdır. Rus kültürünün hegemonik doğası, yumuşak güç politikasının en güçlü kaynağı olabilir ve özellikle Orta Asya toplumunun gençliğine hitap etmektedir (Frominykh, 2010: 69).

Toprak bütünlüğünü ve egemenliğini koruma haklarına sahip egemen bir devlet olarak Rusya, Orta Asya'daki müttefik ülkelerini doğrudan dış tehditlere karşı güvence altına almak için yumuşak güç kaynaklarını kullanmaktadır. Rusya ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ekonomik etkileşimler de Rusya dış politikasında çok büyük bir yere sahiptir. Çoğunlukla bu işbirliği, insan kaynakları alanına dayanmaktadır. Orta Asya bölgesi üzerindeki etkilere ilişkin tartışmayı özetlemek gerekirse, nihayet Çin, Rusya ve ABD'nin işbirliğini bölge ülkeleri için stratejik hale getirmektedir ve bölgenin uluslararası kalkınma bağlamında sürdürülebilir kalkınması için şartlar sağlamaktadır (Oliker ve Shlapak, 2005: 43).

Eski Sovyetler Birliği'nin kolonisi olan ve Aralık 1991'de bağımsızlık ilan ettikten sonra Kazakistan, Orta Asya'daki en büyük güç olma zorluğu çeken yeni bir devlet olmuştur. Diğer tüm Orta Asya ülkeleri de dâhil olmak üzere ülkenin ulusal politikası Sovyet klişeleridir. Sovyetler döneminde Moskova İdaresi tarafından merkezileştirilen, tasarlanan ve kontrol edilen Rus dili politikası, her şeyden önce Rus dilinin baskınlığı ve etkisiyle nitelendirilmiştir. Günümüzde Orta Asya dil politikaları merkezileştirilmiş vektörde uygulanmaktadır. Rusya-Kazakistan ilişkilerinin son yirmi yıldaki yörüngesini daha iyi anlayabilmek için, iki ülke arasındaki ortaklığın yıllar içinde nasıl ilerlediğini belirtmek önemlidir. Kısacası, bu gelişmeye ülke kalkınmasının üç kritik dönemi örek olarak verilebilir:

- “1) 1991-1995- Kazakistan'ın dünya sahnesine giriş dönemi
- 2) 1996-2001- Orta Asya'da lider ülke olarak ortaya çıkan yıllar
- 3) 2002-2011- Kazakistan'ın güçlü bir “çok vektörlü” dış politikaya sahip istikrarlı ve müreffeh bir devlet olarak kurulması dönemi” (Frominykh, a.g.e: 75).

Aşağıdaki tablolarda Rusya'nın Kazakistan başta olmak üzere tüm Orta Asya ülkelerindeki Kamu Diplomasi Kaynak merkezleri gösterilmiştir. Rusya'nın kültür politikaları uygulamasında en büyük desteği bu merkezler tarafından sağlanmaktadır.

Tablo 3:

Rusya'nın Kazakistan'da Kamu Diplomasi Kaynak Merkezleri

1.	Astana'daki RF Elçiliği
----	-------------------------

2.	Ana bölgesel merkezlerde 11 “Russian Corners”
3.	Rus Dili Eğitim Merkezleri (Aktobe Almatı, Astana, Kararanda, Shymkent)
4.	Almatı’da “Rus Radyosu Temsil Evi”
5.	Uluslararası Eğitim İçin Rusya Konseyleri Merkezleri. Astana ve Almatı’da
6.	Rusya Barış Gücü Merkezleri
7.	Almatı’daki Kazak-Rus Üniversitesi

Tablo 4:

Rusya’nın Türkmenistan’da Kamu Diplomasi Kaynak Merkezleri

1.	Aşgabat’taki RF Elçiliği
2.	Aşgabat’taki Rus Dili Merkezleri
3.	Rus Dili Eğitim Merkezleri (Turkmenabat, Dashoruz, Mary)
4.	Aşgabat’ta “Rus Radyosu Temsil Evi”
5.	Uluslararası Eğitim İçin Rusya Konseyleri Merkezleri (Turkmenabat, Dashoruz, Mary)

Tablo 5:

Rusya’nın Özbekistan’da Kamu Diplomasi Kaynak Merkezleri

1.	Taşkent’teki RF Elçiliği
2.	Rus Kültür Merkezleri
3.	Taşkent’teki “Rusya Sesi Radyosu Temsil Evi”
4.	Uluslararası Eğitim İçin Rusya Konseyleri Merkezleri (Taşkent, Samarkand, Fergana, Buhara)
5.	Rus Dili Eğitim Merkezleri (Taşkent, Samarkand, Fergana)

Tablo 6:

Rusya'nın Kırgızistan'da Kamu Diplomasi Kaynak merkezleri

1.	Bişkek'teki RF Elçiliği
2.	Rus Dili Eğitim Merkezleri (Karakol, Kant, Talas, Jalal-Abad, Batken)
3.	Bişkek'te "Rus Radyosu Temsil Evi"
4.	Rusya Barış Gücü Merkezi
5.	Bişkek'te Orta Asya Rus Üniversitesi ve Tokmok şehrinde Uluslararası Orta Asya Üniversitesi

Kaynak: Avrasya Araştırma Enstitüsü. Almatı (<https://eurasian-research.org/en>).

3.3. Rusya'nın Orta Asya'da 1991 Yılından Günümüze Kültürel Faaliyetleri

Rusya için teorik konuların dikkate alındığı önemli bölgelerden biridir Orta Asya. Bu bölgedeki ülkeler 1991 yılında bağımsızlıklarını kazanmalarına rağmen Rusya tarafından hala eski SSCB'nin bir parçası olarak algılanmaktadır. Günümüzde Rusya bölge ülkeleri (Kazakistan, Kırgızistan) yardımıyla Çin ve Avrupa ile olan ekonomik ilişkilerini geliştirmektedir. Rusya ve Orta Asya ülkeleri arasındaki bağlardan biri de bölgeden çok sayıda göçmenin Rusya'ya iş aramak için gelmesidir. Bölgede, Rus dili büyük ölçüde kullanılmaktadır ve korunmaktadır. Bütünleşme süreçlerinin gelişimi açısından Orta Asya bölgesi BDT'ye dâhil edilmiş ve Gümrük Birliği'nde Kazakistan tarafından temsil edilmektedir. 2013 yılında ise, Avrasya ile ekonomik komisyonun işbirliğinin derinleştirilmesine ilişkin bir bildiri Kırgızistan tarafından imzalanmıştır. Yukarıdaki bölümlerde de getirildiği örneklerle bakıldığında, Orta Asya'nın Rusya için stratejik olarak önemli bir bölge olmaya devam etmesi şaşırtıcı değildir.

3.3.1. Boris Yeltsin Dönemi (1991-1999)

Birçok kaynakta Sovyetler Birliği'nin sona ermesinin sebeplisi SSCB'nin son lideri Mihail Gorbachev olarak gösterilse de, 2014 senesinde BBC'ye verdiği bir röportajda M. Gorbachev rejimin devrilmesinin asıl sebeplisi B. Yeltsin olduğunu açıklamıştır.

SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonunun ilk cumhurbaşkanı olarak iktidara gelen Yeltsin, “artık ülke yüklerinden (1991 de bağımsızlığını alan ülkeler) kurtulduğuna göre batı yanlısı politika izlemenin tam zamanı” diyerek batıya yönelmiştir ve Asya ülkelerine çok önem vermemiştir.

Bu nedenle de Yeltsin iktidarının ilk yıllarında dış politikada Orta Asya ülkelerinden daha az söz edilmiştir. Örneğin 1992 yılı Rusya Dış Politikası Konseptinde bölgeye dair hiçbir yapılandırma söz konusu olmamıştır. Bütün bunlara rağmen Yeltsin'in “Batılılaşma” stratejileri başarısız olunca Orta Asya bölgesine yeniden önem verilmeye başlanmıştır (Sharkunov, 2009).

Rusya'da çoğu yorumcular ve siyasetçiler eski Sovyet ülkeleriyle entegrasyon kurma tezlerini savunmaya başladılar. Bundan sonra Yeltsin Orta Asya'ya yönelik politikaları içerisinde kültürel faaliyetlere de önem vermeye başlamıştır. İlk olarak bölgede yaşayan Rus asıllı vatandaşların refahını korumak amacıyla Rus dili ve kültürünü korumaya yönelik kurumlar inşa edilmiştir. Eski Sovyet döneminde kolhozun idari yönetimleri yapılan binaları, Yeltsin talimatıyla Kültür Merkezlerine, Tiyatrolara, Sinema salonları olarak restore edilmiştir. Bu gibi kültürü korumaya yönelik yapılan merkezlerde Rus dili ön plana çıkartılması şahsen Yeltsin'in kontrolü altında gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetler, sözde bölgedeki Rus asıllı vatandaşları kollamak olsa da aslında Rus dili ve kültürünü geçmiş tarihe dayanarak bu coğrafyada yaygınlaştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir (Kamalov, 2008: 120-121).

B.Yeltsin'in iktidarının başlarında Orta Asya bölgesine önem vermedi. Bu süreç içerisinde Orta Asya ülkeleri eski Sovyet kültürü temelinden kurtulmaya çabaladılar. Ancak bu hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için bölge ülkelerinin maddi güçleri yoktu. Batıya yönelik politikalarında başarısız olan ve bu nedenle Rusya'nın parçalanma eşiğine kadar getiren Yeltsin'i eleştiren gruplar ortaya çıkmaya başlayınca Yeltsin, soluğu Avrupa ülkelerinde değil yakın çevresinde almayı tercih etti. Orta Asya cumhuriyetleri, Sovyet döneminin tüm kültürel altyapısını korumak zorunda kaldı. Ancak eski toplumsal fonksiyonun modernizasyonunun geliştirilmesi ve sürdürülmesine yatırım yapmaktan vazgeçti. Bütün kültürel kurumlar devlet kontrolü ile özerk bir varlığa geçti (Legvold, 2003: 9-10).

Kültür gelişiminin sorunları, eğitim sorunlarıyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle Sovyet döneminden modern Orta Asya ülkelerine kadar uzanan eğitim sistemi değiştirilmiştir. Rus dilinde ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde eğitim sistemi değiştirilmiştir. Ders dışında gençleri kültür alanında mesleki faaliyetler için eğiten uzmanlaşmış (çocukların yaratıcılık merkezleri, amatör sanat yarışmaları) kurumları ağı oluşturulmuştur. Eğitim sistemindeki bu değişim, böyle bir altyapının ideolojik ihtiyacının bölge ülkeleri için çok açık olmamasına rağmen, radikal bir şekilde Rusya'dan uzaklaşmaya cesaret edemeyecek ülkeler haline getirmek amacıyla yapılmıştır.

Kültürel süreçlerdeki ana eğilimlerden biri, “titular” ulusların dillerinin devlet dilleri olarak ilan edilmesiyle başlayan Orta Asya'nın politik ve kültürel konumunun kademeli olarak değişmesidir. Bu süreç, Orta Asya ülkelerindeki yetkililerin tutumuna göre her ülkede farklı gerçekleştirilmiştir. Yeltsin'in Orta Asya'da gerçekleştirdiği faaliyetleri sonrası, Orta Asya ülkelerinin büyükşehir ve kentsel nüfusu arasında Rus dili, yalnızca Rus asıllı vatandaşlarının arasında değil, aynı zamanda yerel halk arasında da konumunu korumuştur. Rus dili kaliteli bir eğitim, iyi iş ve yüksek sosyal statü elde etmede önemli bir faktör olmaya başlamıştır. Resmi dil desteği olmasa bile, Rus dili bilim ve kültürel üretim alanında önemli bir yere sahip olmuştur (Yakusheva, 2015: 108).

Tam olarak 1993 yılından itibaren Orta Asya bölgesine tekrardan odaklanmaya başlayan Moskova, bölgedeki azınlık grupların hakları ve kültürünü savunmak için yaptıkları faaliyetler 4 sene gibi kısa süre içerisinde önemli derecede sonuçlar vermeye başlamıştır. 1996 yılın ortalarında bölge ülkelerinde bilim insanları ve medreselerden mezun bilgiler bu faaliyetlerin sadece azınlıkların haklarını korumak için değil, Rus dili ve kültürünü ülkelerinde yayma çabalarının devamı olarak değerlendirdiler ve halkı tetiklemeye başladılar. Kasım 1997 yılında Rusya'nın azınlık koruma politikası altında Rus dili ve kültürünü yayma faaliyetlerine karşı bölge halkları ayaklanma gerçekleştirmişler. Ayaklanmaların ciddi kısmı Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan sınırlarında konumlanan Fergana vadisinde olmuştur. B. Yeltsin bu ayaklanmaları sakinleştirmek için bir çözüm yolu bulmuştur.

Aralık 1936 yılında özerk bölge olarak ilan edilen Özbekistan sınırları içerisindeki Karakalpakistan cumhuriyetinde Karakalpak halkının dilini ve kültürünü korumaları ve geliştirmeleri için yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu faaliyetler sonucunda Moskova hükümeti bölgedeki halklara sadece Rus azınlığı için destek değil diğer azınlıklara da destekte bulunduklarını iddia etmişler. Ancak Karakalpak halkına yapılan yardımlar sadece 2 sene sürdürülmüş ve bu süreç içerisinde Yeltsin talimatı ile Fergana vadisinde gerçekleşen ayaklanmaların öncüleri cezalandırılarak kendi politikasına karşı çıkanları cezalandırmıştır. Bundan sonra Orta Asya’da Rus kültürünü yaygınlaştırma faaliyetleri kaldığı yerden devam ettirilmiştir (Kylychev, 2012: 83-84).

3.3.2. Vladimir Putin Dönemi (2000-2008)

Tüm Orta Asya ülkeleri, Rusya’yı ana dış politika önceliği olarak tanımlamaktadır. Rusya Federasyonu da bölge ülkeleriyle ilişki geliştirmenin önemli olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte, bazı nesnel ve öznel faktörler nedeniyle, Rusya ile Orta Asya cumhuriyetleri arasındaki ilişki bazı zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Orta Asya ve Rusya ilişkisi, oldukça pratiktir ve politik, ekonomik, askeri, eğitimsel ve kültürel işbirliğini kapsamaktadır.

XXI. yüzyıla geçtiğimizde Rusya’nın uluslararası konumunu tümünden değiştirecek cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleşmiştir. 1991-1999 yılları arasında iktidarda olan B.Yeltsin yerine Vladimir Putin gelmiştir. Bu değişiklik Rusya ve dünya medyasında “Rusya’nın yeniden doğuşu” olarak belirtilmiştir. Önceden KGB ajanı olarak görev yapmış olan Putin’in ülkeyi nasıl bir değişikliklere sokacağı hem merak konusu olmuştur. Siyasi yorumcular tarafından az çok izlenecek politikalar hakkında bilgi paylaşımları yapılmıştır (Abayev, 2004: 25).

Putin iktidara geçmesinden sonra Orta Asya’ya olan ilgisini cumhurbaşkanlığının ikinci ayında bölge ülkelere resmi ziyarette bulunarak göstermiştir. Putin, Özbekistan’a ve Türkmenistan’a ilk resmi ziyaretini gerçekleştirmesinin esas sebeplerinden biri daha önceden bu iki ülke halkının hem Sovyetler hem Yeltsin dönemi Rusya dış Politikasına ciddi şekilde eleştirel gözle bakmaları olmuştur. Putin ziyareti esnasında iki ülke

liderlerine artık her şeyin daha farklı olacağını sık sık tekrarlamıştır (Druzhinin, 2017).

Putin'in iktidara geldikten sonra ilk el attığı mesele Yeltsin döneminde özelleştirilmiş eski devlet mülklerini yeniden devlete kazandırmak olmuştur. Yeltsin döneminde birçok büyük şirketler, fabrikalar, kütüphane ve tiyatrolar dönemin oligarşileri tarafından satın alınmıştır. Putin ise bu varlıklı insanlarla Ağustos 2000 yılında Moskova'da toplantı yaparak tüm devlet mülklerinin tekrar devlete devredilmesi emrini vermiştir. Putin'in bu kararına karşı çıkanları da ciddi şekilde tehdit ederek ilk defa kendi imajını ortaya koymuştur. Bu durum Orta Asya ülkelerinde de etkisini göstermiştir. Sebebi Yeltsin döneminde bölgede hükümet mülkleri de özelleştirilmiş ve bölge oligarşileri tarafından satın alınmıştır. Putin'in amacı merkez yönetimli bir politika izlemek olmuştur. Bu kısmen SSCB'yi andırıyordu ve Sovyet mirası politika tezini ortaya çıkmasının sebebi olmuştur (Rykovceva, 2019).

Uluslararası terminolojiye “yönlendirilebilir demokrasi” kavramını geliştiren Putin, bu kavram içerisinde Orta Asya ülkelerine yönelik politikalarını değerlendirdi. Orta Asya bölgesinde oligarşiler elinden alınan fabrika ve şirketler devlet tarafından yönetilmeye başlayınca Putin ikinci hamlesini yaptı ve bölgeye Rus şirketlerinin faaliyetlerini soktu. Artık bölgede çoğunlukla Rus şirketlerinin bulunması Rus diline olan ilgiyi de arttırmaya başladı. Bölge ülkelerinin tamamında bir şirkette çalışabilmek ya da memuriyet görevlisi olmak için Rus dili eğitimi zorunluluğu ortaya çıktı. Bu nedenle orta ve yüksekokullarda eğitim dili ağırlıklı Rus dili oldu. Bu durum doğal olarak Orta Asya'da Rus dili ve kültürüne olan hayranlığı arttırdı. Bu hayranlık büyük şekilde değişikliklere yol açıyordu.

Örneğin “bölgede bulunan Özbek, Kırgız, Kazak, Türkmen vs. halkların yeni nesilleri artık tamamen Rus dilinde konuşmaya başlıyordu. Rus dilini bilmek bir ayrıcalık bilmemek ise tembellik ve hatta ayıp derecesine ulaşıyordu. Putin bölgede Rus dili ve kültürünü yaygınlaştırmak için II. Dünya Savaşında izlenilen ortak tarihlerini koz olarak kullandı. Orta Asya ülkelerinin büyük şehirlerinde ve kasabalarında II. Dünya Savaşı'na katılanlar ve şehitlerin anısına yüzden fazla hatıra meydanları inşa edilmesi gerektiğini bildirdi” (Karayev, 2010, 42-44).

Orta Asya'da toplum yaygın şekilde İslam kültürünü taşımaktadır. Ülkelerin yerel

kültürü İslam kültürü ile özdeşleşmiş haldedir. Bundan dolayı 2000 yıllarda bölge ülkelerinden Özbekistan ve Kırgızistan'da şiddetli şekilde radikal gruplar artış göstermiştir. Bu artışın farkında olan ülke liderleri Rusya'dan sınır güvenliği için yardım istemişlerdir. Bu durumu iyi değerlendirmeyi hedefleyen Putin durumu fırsata çevirmiş ve bölgedeki okullar ve devlet iş yerlerinde alternatif kültür olarak Rus kültürünün yaygınlaştırılması gerektiğini sunmuştur. Bölgedeki ülkelerin okullarında önceden de var olan Rus dili ve kültürünü anlatan derslere yoğunluk arttırılmıştır. Bunun dışında tiyatro ve sinemalarda Rus tiyatro oyunları ve Rus filmleri gösterileri arttırılmıştır, hatta birçok yerel filmler de Rus diline çevrilerek gösterilmiştir. Bu hareketlilikler neticesinde bölge halkları arasındaki Rus empatisi artmıştır. Devlet iş yerlerinde de önemli anlaşmalar ve toplantılar Rus dilinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi bu durum coğrafyadaki ülkeler eğitim sisteminde Rus diline olan ihtiyacı arttırmıştır (Kenjayeva, 2017).

Rusya bu dönemde Orta Asya'dan Rusya'ya gelip üniversitelere ve yüksekokullara başvuru yapan öğrenciler kabulünün arttırılmasına önem vermiştir. Bağımsız Devletler Topluluğu'ndaki uluslararası eğitimin jeopolitik açısından rekabet ortamını algılayan Rus hükümeti devlete ait üniversiteleri daha fazla öğrenci almaya ve bu stratejik bölgede ortaklıklar kurmaya teşvik etmiştir. Uluslararası öğrenci alımı için Orta Asya'ya odaklanan Rus yükseköğretim kurumları, sadece yüksek itibar ve öğrenim gelirleri elde etmekle kalmamış, aynı zamanda resmi kurumların faaliyetlerinde çalışacak Rus kültürü hayranları olan elamanlar yetiştirmeyi de planlamışlardır.

Bundan sonra Orta Asya ülkelerinde Rus kültürüne olan hayranlık neticesinde bölgeden Rusya'ya göçlerin sayısı da artmaya başlamıştır. Göç, Orta Asya ve Rusya ilişkilerinde önemli bir faktördür. Rusya Federal Devlet İstatistik Servisi'ne göre, Rusya'daki doğal nüfus 1992 ve 2010 arasında yaklaşık 12,7 milyon kişi azalmıştır. Günümüzde 6,5 milyon insan Rusya'ya göç etmiş durumdadır ve bu Rusya'ya işçi göçünün gerekliliğini göstermektedir. Rusya Federal Göçmenlik Bürosu (FMS) rakamlarına göre, Ocak 2017 yılında Rusya'daki Orta Asya göçmenlerinin sayısı 4 milyona ulaşmıştır. Bunlar, Özbekistan'dan (2.215.780), Tacikistan'dan (999.132), Kazakistan (597.559) ve Kırgızistan (544.956) kişi olarak belirlenmiştir. Rusya Merkez Bankası, Rusya'nın Orta Asya'ya getirdiği gelirlerin 2018 yılında 5 milyar ABD dolarının üzerinde olduğunu

belirtmektedir (Hamidov, 2016: 13).

XXI. yüzyıl başlarında Orta Asya'nın dünyadaki bölgesel önemi temelde jeopolitik konumu, zengin enerjisi ve doğal kaynakları ve önemli jeo-ekonomik potansiyeli ile kanıtlanmaya başlamıştır. Bunun farkında olan Putin'in, 2008 yılına kadar Orta Asya'da izlediği politikalar ciddi derecede önemini korumaktadır. Başlıca dış aktörler Rusya, ABD, AB ve Çin Orta Asya'da barış, istikrar ve bölgesel işbirliği için desteklerini, açıklamışlardır. Ancak bu aktörler arasında bazı sürtüşmeler ortaya çıkmıştır. Rusya, geleneksel olarak Orta Asya devletlerini kendi etki alanı içinde görmüş ve ne ABD'nin ne de AB'nin bölgeye derinden dâhil olmasını istememiştir. Bu yüzden Putin ilk önce ülke liderlerinin saygısını ve bölge halklarının sempatisini kazanmıştır. Putin bu yolda en büyük payı kültürel faaliyetlerine borçludur. Aktif şekilde yürüttüğü kültür politikaları neticesinde Rusya bölgede kendi varlığını korumuştur (Hamidov, a.g.e: 25).

3.3.3. Dimitri Medvedev Dönemi (2008-2012)

Vladimir Putin'in 8 senelik iktidarından sonra Mayıs 2008 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 4 senelik kısa dönem içerisinde Rusya'nın Orta Asya dâhil olmak üzere uluslararası arenada kültür politikalarını, Rus dili ve kültürünü geliştirmekte büyük payı olan Dimitri Medvedev Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Ancak bu süreç içerisinde de Putin'in iç ve dış politikalara büyük teması söz konusu olmuştur. Medvedev'in cumhurbaşkanlığı sürecinde Putin başbakanlık görevini yapmış, bu nedenle de her zaman gelişmelerin merkezinde sık sık adı geçmiştir (Lozaryuk, 2012: 3).

Putin politikalarından fazla uzaklaşmayan Medvedev kendi dönemi içerisinde esas olarak Rus dili ve kültürünü geliştirmeye önem vermiştir. Medvedev döneminde Rusya kültür politikasında en önemli gelişme, "Rssotrudnechestvo" kuruluşunun inşa edilmesidir. Bu kuruluş uluslararası arenada Rus dilini ve kültürünü aktif bir şekilde yaygınlaşma faaliyetlerini gerçekleştirmiştir.

Medvedev BDT devletlerinde kültür politikalarına ne kadar önem verdiğini iktidarının en başından belli eder ve kendisinin ilk Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde BDT devletlerindeki kültürel faaliyetlerini Federal Bağımsız Devletler Topluluğu,

Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı'na devretme kararını verir. Yani kültürel faaliyetleri bundan sonra Rusya dış politikasından ayrı bir misyonda daha önem verilerek yürütülmesini belirtir. Dimitri Medvedev'in 1315 sayılı 6 Eylül 2008 Moskova/Kremlinde açıkladığı Cumhurbaşkanlık Kararnamesi özetle aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

“Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı olarak BDT’de Rusya Kültürel Politikasına aşağıdaki değişiklikler yapılmasına karar veriyorum:

1. Federal Bağımsız Devletler Topluluğu Federal Ajansı, Federal Bağımsız Devletler Topluluğu Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar Ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı olarak yeniden adlandırılmasına.
2. Rus Uluslararası Bilim ve Araştırma Merkezi'nin kaldırılması ve Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı'na bağlı kültürel işbirliği, görevlerini Federal Bağımsız Devletler Topluluğu Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar Ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı devretmesine.
3. Federal Devletlerin Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı'nın, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Uluslararası Bilimsel ve Kültürel İşbirliği Merkezi'nin, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere, icra mahkemesi kararlarından doğan yükümlülüklerine.
4. Federal Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar Ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı konulu ek yönetmeliği onaylamaya.
5. Federal Devletlerin Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı'nın Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı ile anlaşarak yurtdışında Rus bilim ve kültür merkezlerine, yurtdışında Rus bilgi ve kültür merkezlerine sahip olmalarını sağlamak, Rusya Federasyonu dışında, yurtdışındaki Rus bilim ve kültür evleri, yurtdışındaki Rus kültür merkezleri ve şubeleri Rusya Federasyonu'nun diplomatik misyonlarının bir parçası olarak çalışmaya, Rusya Federasyonu'na dâhil etmeden göndermeleri bu diplomatik misyonların değerlendirmesine. Rusya Federasyonu'nun diplomatik misyonları, bu diplomatik misyonların kadrosuna dâhil edilmeksizin, Federal Bağımsız Devletler Topluluğu Ajansı'nın yabancı aygıtlarını, yurtdışında yaşayan vatandaşları ve uluslararası insani işbirliğini içermektedir.

6. a) Federal Devletlerin Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı personel sayısının 250'ye çıkartılması (korumalar ve temizlik görevlileri hariç) ve personellerin yıllık maaşını 108 207,3 ruble olarak belirtilmesine.

b) Federal Devletlerin Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı yerel personel sayısının 548'e yükseltilmesine.

7. Federal Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansının, kendi yetki alanı dâhilinde, Rusya Federasyonu dışında yer alan federal mülkler için, işleyişini sağlayacak yetkili temsilci olduğunu belirlemek.

8. Federal Devletlerin Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı yetkililerinin durum ve şartlara göre Rusya Dış Kültürel Politikasına değişiklikler sunma hakkına.

9. Rusya Federasyonu Hükümeti'ne:

a) Bu tebliği uygulamak için gerekli önlemleri almasına.

b) Eylemlerini bu kararnameye uygun olarak getirmesine.

11) Bu Kararname imzalandığı günden itibaren yürürlüğe girer.

Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı D. Medvedev" (Gafarov, 2010: 5).

Bu kararname doğrultusunda Federal Devletlerin Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı Orta Asya'da Rusya kültür politikaları faaliyetlerini yürütecek yetkili kurum haline getirilmiştir. Bu durum kültür politikalarını diğer dış politika unsurlarından ayrı tutarak daha da verimli sonuçlar elde edilmesine sebebiyet vermiştir. Bu ajansın esas faaliyetlerini yürütmek için "Rossotrudnechestvo" kurumu oluşturulmuş ve bu kurum birçok aktif kültürel faaliyetlere sahiptir.

Rossotrudnechestvo kuruluşunun Orta Asya'da yaptığı ilk çalışma, 2000 yılından 2008 yılına kadar 24 Rus bilim ve kültür merkezleri sayısını 60'a çıkarması olmuştur. Bu kültür merkezleri, bölgede yapılacak olan kültürel faaliyetleri yürüterek ve kontrol ederek Rossotrudnechestvo kuruluşuna bağlı şekilde çalışmaktadır. Bu kültür merkezleri daimi olarak Orta Asya ülkelerinde ilkokuldan yüksekokullara kadar olan

eğitimdeki Rus kitapları ve kaynaklarını sağladılar. Bunun dışında Rus dili ve edebiyatını öğretecek şubeler açtılar. Şubelerde eğitim alan bölge halklarının Rus kültürüne hayranlığı bu faaliyetler sonucunda daha da artış göstermiştir. Bu artış bölge halkı algısında Rusya Federasyonu Orta Asya'ya kültür ve eğitim getiren ülke konumuna gelmesine sebep olmuştur. Doğal olarak bu durum bölge ülkeleri liderlerinin Rusya'dan uzaklaşarak Batı'ya yönelik politikalar izlemesine engel olma haline gelmiştir (Bartenev, 2013: 42-48).

2000 yıllarında ciddi şekilde Orta Asya topraklarında gelişmeye başlayan radikal gruplar Medvedev döneminde de bölge ülkeleri için tehdit durumunu arttırmıştır. Bu durumdan tedirgin olan Orta Asya ülke liderleri yine Rusya'dan yardım istemişlerdir. Bu konuda Medvedev döneminde ilk buluşma 3 Şubat 2009 yılında dönemin Kırgızistan Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev ve Medvedev arasında Moskova'da gerçekleşmiştir. Daha sonra diğer ülke liderleri ile zirve toplantıları yapan Medvedev, bölgedeki radikal gruplara katılanların %70'ni gençlerden oluştuğunu öğrendikten sonra Orta Asya ülkeleri liderlerine bir teklif sunmuştur. Bu teklif ilköğretim ve ortaokulu tamamlamayan gençlerin ders zamanları içerisinde camii ve medreselere girme yasağı konulması doğrultusunda idi. Türkistan tarihinde ilk kez ilköğretim ve ortaokulu tamamlamayan gençlerin ders saatleri içerisinde camii ve medreselere girme yasağı uygulanmaya başlatılmıştır (Kasimiy, 2012: 34). Medvedev'in göstermesine göre Federal Devletlerin Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansı'na bölgedeki gençleri Rus kültür ve bilim merkezlerine daha sıkı şekilde teşvik etmelerine ve bu merkezlerde radikal terörizmin ülkelere nasıl bir şekilde tehdit ettiğini anlatılmasına yönelik kararlar alınmıştır. Bu girişimle Rusya, hem bölge ülkelere yardımda bulunduğunu hem de alternatif bir kültürü sunduğunu göstermiştir.

3.3.4. Vladimir Putin Dönemi (2012-...)

Dimitri Medvedev'in 4 yıllık iktidarından sonra, 7 Mayıs 2012 tarihinde yapılan Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde tekrardan Vladimir Putin seçildi. Putin'in bu seferki cumhurbaşkanlık süreci, "Ukrayna Krizi" gelişmesiyle başlamıştır. 21 Kasım 2013 yılında patlak veren bu kriz, Putin için ikinci başkanlık sürecini başlatırken hem

avantaj olarak kullanabileceği hem de dezavantaj olarak karşısına çıkacak olaylardan oluşmuştur.

Ukrayna’da yaşanan bu krizin Orta Asya açısından değerlendirilmesi, bu dönemde başta Kırgızistan olmak üzere bölgedeki ülkeler Rusya’nın işbu kriz sürecinde AB’ye karşı karşıya geleceğini öngörmüşlerdir. Bu karşılaşmanın Rusya’yı ciddi şekilde yıpratacağını öngörerek diğer gelişmiş ülkelerle (ABD, Çin, Türkiye vb.) daha yakından ilişkiler kurabilme fırsatı olarak görmüşlerdir. Ancak bu gelişmelerin farkında olan Moskova hükümeti daha önceden yaptığı gibi Orta Asya ülkeleri arasındaki kültürel sorunlardan faydalanmak yoluna başvurmuştur (Sheynin, 2015: 8).

2014 yılın başlarında Orta Asya ülkelerinden Kırgızistan ve Tacikistan aralarında kültürel çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Kırgız topraklarının neredeyse %60’lık oranda komşu sınırı olan Tacikistan’ın Voruk bölgesinde şiddetle gelişmekte olan radikal örgütler Kırgızistan için büyük bir tehdit konumuna gelmiştir. 11 Ocak 2014 tarihinde Kırgızistan sınırlarında radikal örgütler ve Kırgız askerleri ortasında silahlı çatışmalar gerçekleşmiştir. Durumdan istifade eden Moskova iki ülke arasında daha sıkı dostluk ve birlik doğrultusunda hareket etmeleri gerektiği yönünde görüşünü bildirmiştir.

7 Şubat 2014 Sochi’de yapılacak olan XXII. Kış Olimpiyatları açılışına katılmak amacıyla gelen Kırgızistan Cumhurbaşkanı Almazbek Atambayev ve Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman ile buluşan Putin iki devlet sınırlarında sürdürülen çatışmaların önüne geçmek için “geleneksel kültür varlıklarını koruma” politikasını sunmuştur. Bu politikaya göre Rusya’nın da dâhil olduğu SSCB dönemindeki II. Dünya Savaşında aynı safta olan ülkelerin aynı tarih aynı kültür doğrultusunda hareket etmeleri gerekmektedir. Bu kültür faaliyetleri için bölgede aktif olan “Rossotrudnechestvo” kuruluşu aracılığı ile Rusya Orta Asya ülkelerine maddi destek vereceğini belirtmiştir. Bu hareketi ile Orta Asya ülkelerinin bir kez daha inancını kazanmıştır (Marat, 2015: 64-66).

Ukrayna krizi sürecinde dikkatini en çok Ukrayna cephesinde karşı karşıya geldiği AB ile çekişmelere doğrultan Rusya Orta Asya dâhil olmak üzere komşu ülkeler ile olan

kültürel ilişkilerinin zayıflama konumuna geldiğini hissetmiştir ve Putin, Rusya Dış Kültür Politikasını tekrardan gözden geçirmeye başlamıştır. Bu kapsamda Orta Asya’da Rus eğitim ihracatı stratejisini geliştirmeye yönelik kararlar vermiştir. Bu stratejiye göre Orta Asya ülkelerinde bulunan Rus kültür merkezleri ve Rus dili öğretim merkezlerinde Rusya üniversitelerine hazırlık için Rus dilinde dershaneler açtırmıştır. Bu dershanelerdeki öğretmenler tarafından bölgedeki gençler Rusya’da yüksek eğitim görmelerine teşvik edilmiştir. Sonucunda Orta Asya ülkeleri olmak üzere diğer komşu ülkelerden Rusya’ya üniversite eğitimi için gelen gençler sayısı %25’lik artış göstermiştir. Putin, Kültürün dille yakından ilgili olduğunu belirtmektedir ve BDT ülkelerinde Rus dilinde eğitimin daha da geliştirilmesini savunmaktadır. Bunun örneği Orta Asya’daki Slav üniversitelerini yeniden canlandırması, Rus Dilinde uluslararası radyo, televizyon ve İnternet yayıncılığını geliştirmesidir.

Eğitim ile birlikte, bilim ve teknoloji, Rusya “yumuşak gücünün” önemli bir potansiyel unsuru olmuştur. Putin, buna göre yenilikçi, bilimsel, eğitimsel ve altyapı projelerini teşvik etmeyi amaçlayan büyük ölçekli federal girişim başlatmıştır. Bundan sonra öncelik sadece BDT ülkeleri değil aynı zamanda Rusya’nın dünyadaki kilit ortakları, Avrupa, Kuzey Amerika, Çin, Hindistan, Japonya, Türkiye’de de Rus Kültürünü yaygınlaştırmak için bu ülkelerde faaliyet gösteren Rus diasporaları ile iletişimin sağlanmasına karar vermiştir. Tüm dış politika sorunlarına rağmen Rusya’nın dünyadaki konumu, 10-15 yıl öncekinden daha elverişli olduğunu Putin döneminde görebilmekteyiz. Rusya “maksimum zayıflık” noktasını geçmiştir ve iyileşme durumundadır. Rusya’nın dış dünyaya ihtiyacı vardır ve dış dünyanın da Rusya’ya ihtiyacı vardır (Mesheryakov, 2016: 102).

2015 yılının başlarında Rusya için Orta Asya’da daha önceden rekabet halinde olduğu Çin, bölgedeki dış politika faaliyetlerini güçlendirmeye başlamıştır. Belki de Çin tarafından bu hareketin tam da Rusya’nın bölgede etkisinin zayıflaması ve eskisi gibi dominant olmaya çalıştığı döneme denk gelmesi tesadüf değildir. Bu süreçte Çin de diğer gelişmiş ülkelerin yaptığı gibi bölgede kültür politikaları uygulamaya başlamıştır. Önce dünyada popülerite kazanmaya başlayan “Çin Mutfağı” özgülüğüyle giriş yapmış daha sonra tarihi binlerce yıla dayanan kültürünü kullanmaya başlamıştır. Orta Asya ülkelerinde 2015 ten itibaren Çin dili eğitim merkezleri çoğalmaya başlamıştır. Bu

zamana kadar diğer devletlerden gelen öğrencilere burs hakkı tanımayan Çin 2015 yılından itibaren Orta Asya ülkelerinden gelen üniversite öğrencilerine devlet bursları vermeye başlamıştır. Kendi bölgesinde yeterli kapasiteye sahip olan üniversitelerin eksikliğinden dolayı Çin'e üniversite okumak için giden Orta Asyalı gençlerin sayısı da artmaya başlamıştır. Dünyaca ünlü olan Konfüçyüs Enstitüleri Orta Asya ülkelerinde yaygınlaştırılmıştır (Liang, 2017: 148-149).

Çin'in kültür üzerinden yapılandırmaları tabi ki kültürel bağlar sınırı içerisinde kalmamıştır. Orta Asya'ya yeni Çin şirketleri girmeye başlamıştır. Çin'in bölgedeki en yakın komşusu olan Kırgızistan ile ilişkileri bir hayli artış göstermiştir. Kırgızistan ile Çin'in ilişkilerinin iyi şekilde olmasının sebebi, Kırgız topraklarının %95 dağlardan oluşması ve Çin'in Çimento fabrikaları için önemli kaynaklara sahip olmasıdır. Bunun farkında olan Çin Kırgızistan'a daha çok ilgi göstermeye başlamıştır ve ülkenin dört bir yanında eğitim üzerinden faaliyetler yürütmüştür. Her sene eğitim yılı sonuna doğru Çin yüksekokullarından gelen gruplar Kırgızistan'daki Çin kültür merkezlerinde özel sınavlar gerçekleştirerek sınavlarda kazanan gençler için Çin'de burslu okul ve sonrasında ülkelerine dönüp Çin şirketlerinde çalışabilme hakları sunmuşlardır.

Kültür faaliyetlerini ciddi şekilde maddi yönden yürüten Çin'i gören Moskova hükümeti Orta Asya bölgesinde faaliyet gösteren Federal Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurtdışında Yaşayan Yurttaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Ajansına Rusya Dış Politika bütçesinden ekstra 2 milyar rublelik finans geçirilmesi emrini vermiştir. Bu finans desteğini bölgede sadece eğitim ve dil üzerinden değil, insanı yardımlaşma amaçlarında da kullanılması kararı alınmıştır (Ömürbek, 2018: 15-22).

Rusya kültür faaliyetlerinin temel desteğini bir yandan Rusya'ya yüksekokullar için gönderilmiş olan Orta Asya gençlerinden alıyorsa öbür yandan da bölgedeki Rusya ile ortak çalışan Üniversiteler yardımıyla sağlamaktadır. Bölgedeki Rusya ile ortak yüksekokullar Rusya'nın "yumuşak güç" politikasını gerçekleştirmesi için fırsatlar sunan alanlardan biridir. Moskova'nın yaptığı eğitim üzerinden kültür paylaşım faaliyetleri sonucunda 2016 yılında, Rusya'da eğitim alan tüm yabancı öğrencilerin %10,8'ni Orta Asya ülkelerinden gelen öğrenciler oluşturmaktadır. Putin'in önem vererek sürdürdüğü yüksekokullara desteği sayesinde, Rusya'daki yabancı öğrenci

sayısı artış göstermiştir (Arefev ve Sheregi, 2014: 178).

Bölgedeki Rus üniversitelerine örnek verecek olursak Astana ve Duşanbe'deki Moskova Devlet Üniversitesi öne çıkan kuruluşlardır. Ortak üniversitelerin en başında ise, B. N. Yeltsin adındaki Kırgız-Rus Slav Üniversitesidir. Bu üniversiteler Orta Asya bölgesindeki not ortalaması en yüksek olan ilk 3 üniversite olarak bilinmektedir. Bu üniversitelere girmek isteyen öğrencilerin kesinlikle ileri derecede Rusça bilmeleri gerekmektedir, bu da bölgede Rus dilinin yaygınlaşmasının esaslarındandır. Üstelik bu üniversitelerden mezun olan gençlerin BDT ülkelerinin herhangi birinde ya da Rusya'nın herhangi bir bölgesinde öncelikli olarak işe alınma avantajları sağlanmaktadır. Bu okulların popüler olmasının asıl sebebi bölge halkına sunduğu imkânlar olduğu görülmektedir. Bu şekilde Rusya bölgede söz sahibi olmak isteyen diğer güçlerden ayrıcalığını korumaktadır. Çin, ABD gibi ülkeler bölgede hem ekonomi hem de enerji konularında söz sahibi olmak için kültür faaliyetleri yürütmektedirler. Rusya, Çarlık Rusya'sı döneminden beri Türkistan bölgesinde kurulan Rus kültürü empatisini Soğuk Savaş döneminde biraz aksatmış olsa da günümüzde korumaya ve güçlendirmeye çalışmaktadır. Rusya günümüzde Orta Asya'ya yönelik politikalarında kültürel faaliyetlere ciddi şekilde önem vererek eski hegemonyasını korumaya ve yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır. Bölgedeki Rus kültürü hayranlığı ve Rusça konuşan kesimin bölge halkının %75'ni teşkil ettiğine bakılırsa bu amacına ulaşmış durumdadır (Kadirov, 2017: 49-52).

Günümüzde Rusya'nın Orta Asya'da Rus kültürüne ve bölgedeki varlığına destek olarak yapılan faaliyetlerin büyük kısmı Rossotrudnichestvo fonu aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bunun kanıtı olarak kurum 2017 yılında Orta Asya'da yaptığı kültürel faaliyetlerini aşağıdaki şekilde anlatmaktadır:

- “-Rus eğitim sisteminin en iyi uygulamalarını sunmak için kapsamlı etkinlikler düzenlenmesi, BDT ülkelerinde çocukların ve gençlerin ek eğitim görmelerine, Rus dili ve kültür merkezlerine teşvik edilmesi.
- BDT ülkelerinde Rusça öğretmek için etkili çözümlerin yaygınlaştırılmasında uzman yöntemsel ve bilgi verici Rus dili öğretmenlerinin Rusya'dan Orta Asya'ya gönderilmesi;
- Orta Asya'daki Rus okulları öğrencilerinin eğitim alanlarını, ana disiplinlerde

sınava hazırlanmak üzere tasarlanması, desteklenmesi ve bunlara açık erişim sağlanması;

-Orta Asya ülkelerinde Rus okulları ağını geliştirmek için 2006 yılında kurulan “BRICS” teşkilatının teknik, bilgi ve yöntemsel uygulamalarının geliştirilmesi için destek verilmesi;

-BDT’deki Rus okullarına destek sağlanması ve eğitim alanında işbirliğinin uygulanması yoluyla Rusya ile BDT ülkeler arasındaki hükümetler arası anlaşmaların uygulanması için mekanizmaların oluşturulması;

-Rus dili gününe adanmış etkinliklerin bütün Orta Asya ülkelerinde gerçekleştirilmesi;

-Orta Asya ülkelerinde Rusya Bilim ve Kültür Merkezi’nde Rusça dil kurslarının düzenlenmesi ve yürütülmesi;

-İnternette Rus dilinin konumunun desteklenmesi ve güçlendirilmesi, ayrıca BDT ülkelerinde Rus eğitiminin yaygınlaştırılması amacıyla İnternette eğitimsel ve bilimsel metodolojik faaliyetler yapılması üzere Rus dili ve kültürü siteleri düzenlenmesi ve yürütülmesi;

-Rusya Federasyonu kütüphanelerinin elektronik kaynaklarına, BDT ülkelerinde Rus dili öğrencilerinin erişimini sağlamak için BDT ülkeleri için erişim sisteminin kurulması ve uygulanması;

-14 Ekim ve 22 Ekim 2017 tarihleri arasında Sochi’de gerçekleştirilen Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali çerçevesinde, Rusya ve BDT ülkelerindeki Rusça eğitim veren üniversitelerinin mezunları dernekleriyle yabancı öğrencilerin buluşması;

-Rusya Federasyonu’ndaki kalışları boyunca verilen desteği artırmak ve Rus eğitim kurumlarında çalışmak için Rus üniversitelerinin Orta Asya asıllı öğrencilere çalışma izinleri verilmesi;

-2017 Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali çerçevesinde Dünya Çocuk Kampları Kongresi kurulması ve Rusya’nın dört bir yanında Orta Asya gençleri için aylık destekli kamplar yapılması;

-Orta Asya ülkelerinin hepsinde Moskova’nın önde gelen tiyatrolarının en iyi klasik yapımlarından olan, “Online Tiyatro” İnternet portalı temelinde kaliteli canlı yayınlar görebilmesinin sağlanması” (Rossotrudnechestvo, 2018).

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrasında Doğu Blok'unu oluşturan Sovyetler Birliği dağılmış, bu dağılma sonucunda Orta Asya'da dördü Türk kökenli olmak üzere beş Cumhuriyet bağımsızlığına kavuşmuştur. Bağımsızlıklarını elde ettikten sonra bölge ülkeleri ortak tarihi ve ortak kültürlerinden ötürü birçok sahada beraber hareket etmeyi ve birlik olmayı hedeflemişlerdir. Ancak Rusya'nın bölge ülkeleri üzerinde uyguladığı kültür politikaları yüzünden Orta Asya ülkeleri Rusya'dan bağımsız bir şekilde birlik kuramamışlardır.

Orta Asya ülkelerinin bağımsız birlik kuramamalarının sebebi Rusya'nın, kendisi ve bölgede çıkar arayan ABD, Çin ve Türkiye vb. ülkeler için Orta Asya'nın ne kadar önemli olduğunu farkında olmasıdır. Dahası Rusya ile Orta Asya arasındaki ilişkilerin zayıflaması, diğer çıkar arayan devletlerin Rusya'nın bölgedeki yerini alarak, konumunu zayıflatacağı ihtimalidir. Bu nedenle artık Rusya bölgede eskiden olduğu gibi “sert güç” kullanarak değil de “yumuşak güç” politikalarına başvurarak bölgede dominant olan ülkeler (Kazakistan ve Özbekistan) ile dostça ilişki kurma çabasıdadır.

Rusya'nın Orta Asya'da “yumuşak güç” politikasının en iyi örneği olarak bölge halklarının ikinci dil olarak Rus dilini tercih etmelerini gösterebiliriz. Rus dilinin ikinci dil olmasının yanı sıra bölge halkları uluslararası haber kanallarını (EvroNews Tv, BBC vb.) Rus dilinde izlemeyi tercih ederek dünya haberlerini Rusya gözüyle izlemektedirler. Rus kanallarında (Rusya 1 ve Rusya 24) verilmiş haberlere duyulan güven uluslararası kanallardan da kendi ulusal kanallarından da daha fazladır.

Bu arada, uluslararası arenada bireysel bir statüden yoksun olan Rus dili, Orta Asya'daki varlığını korurken, bölge devlet dillerinin işlevsel ve yapısal yetersizliğini çeşitli hacimlerde doldurmaya devam etmektedir. Orta Asya'da jeopolitik çıkar arayan diğer ülkelerin bölgede yaygın olan Rus kültürü ve dilinden kendi kültürlerinin üstünlüklerini kanıtlamaları için daha çok “yumuşak güç” politikasına başvurmaları gerekmektedir. Bölgede çıkar arayan her ülkenin kendi çekici yönleri vardır. Örneğin ABD ve Çin ekonomik güç olması, Türkiye'nin Orta Asya ülkeleriyle kültürel, ortak tarih ve dini yakınlıkta olması, aynı soydan gelmeleri nedeniyle yakından ikili ilişkiler kurması, Arap ülkeleri dini geleneklerini ihraç etmesi gibi.

Rusların avantajları da iki yüzyıl önce Orta Asya topraklarında baskıcı rejim uygulayarak bölgede Rusları destekleyen bir alt kültür oluşturmuş olmasıdır. Rus dili, bölgede tarihlerini ve kültürlerini, Sovyet sonrası alan boyunca anlaşılabilir karşılıklı çevrilebilir anlamların taşıyıcısı haline gelmiştir. Başka hiçbir dil, hatta en küresel olan İngiliz dili bile, bu yönüyle Rus dilinin yerini hiçbir zaman tutamaz. Bu, Rus dilinin en büyük avantajıdır. Yakın gelecekte hem mali açıdan hem de teknik açıdan bakıldığında, Orta Asya ülkelerinde Rusça olarak depolanan zengin kültürel ve bilimsel mirasa mutlak bir alternatif bulmak mümkün değildir.

Bu nedenle artık Rusya SSCB'den miras olarak kalmış Orta Asya toprakları üzerinde yeniden bir politika arayışına girmiştir. İşbu politika arayışı Rusya'nın günümüzdeki başkanı V. V. Putin iktidar geldikten sonra oluşturulmuştur. Yani Putin bu bölgelerde Çarlık Rusya ve SSCB'nin bıraktığı izlere güvenerek bölgede, kültür ve eğitim üzerinden faaliyetler uygulamaya başlamıştır. Artık bu bölgede yavaş yavaş Rus dilini, kültürünü ve dinini temsil eden kuruluşlar açılmaya başlamıştır. Rusya'nın Orta Asya'da kültürel politikaları da aynı süreçte yürürlüğe girmiştir.

Rusya için Orta Asya bölgesinin en önemli unsuru sınır güvenliği olmuştur. Rusya'nın güneyinde bulunan Kazakistan ve diğer Türk Cumhuriyetleri Rusya sınırları içerisinde bulunan Türk toplumları ile birleşerek bir güç oluşturabilmesi en büyük sınır tehditlerinin örneğidir. Bunun dışında bölgedeki ülkeler bağımsız olduktan sonra ABD, Çin gibi lider ülkeler de kendi politikaları doğrultusunda faaliyetler yürütmeye başlamaları, Rusya'nın Orta Asya bölgesinde yeniden baskın güç olmak için girişimlerini arttırmasına neden olmuştur.

Rusya'nın hegemonya kurmasının ve korumak istemesinin sebebi; komünizm düşüncesini yaymış olduğu bu topraklarda diğer ideolojilerin etkin olmasının çıkarlarına aykırı olmasıdır. Bu hegemonya kurma çabalarında Rusya için kültürün önemi çoktur. Zengin tarihe sahip olan Rus kültürü bölge halklarında hayranlık uyandırmaktadır. Rusya'nın kültürel olarak bölgede büyük bir etkisi vardır. Örneğin Rus okulları ve üniversiteleri, Rus dili ve kültürü koruma merkezleri konumundadırlar. Rusya Orta Asya üzerinde uyguladığı kültür politikalarını “Yumuşak Güç” kavramı çerçevesinde

gerçekleştirmiştir. Yumuşak güç politikasının esas aracı ise kültür olmuştur.

Bugüne kadar Rusya'nın dış kültürel politika stratejilerinde sadece Rus dili ve diaspora gibi unsurlara ağırlık verilmiştir. Oysaki Rusya, ülkeye duyulan eksilmekte olan ilgiyi tekrar canlandırmak için bu doğrultuda projeler tasarlamak ve bu projeleri hayata geçirerek kültürel cazibesini geri kazanmak zorundadır. Geç de olsa son zamanlarda Rus devleti bunu anlamış ve konuda yapılabilecekler üzerine yoğun tartışmalar Rusya'nın gündeminde yer almaya başlamıştır. Bu durum, kültürel politikaların ele alınması sonucu, son zamanlarda hızlıca artmakta olan yurtdışındaki Rus kültür merkezlerinin sayısından anlaşılmaktadır.

Rusya bugüne kadar dünyada yüksek kültürü temsil eden, edebiyat ve sanata ev sahipliği yapan bir ülke olmuştur. Hatta Rus filozofları Rusya'nın ayrı bir medeniyet inşa edecek zenginliğe sahip bir ülke olduğunu söylemekte ve Rusya'ya o medeniyeti yöneten bir ülke olma misyonunu yüklemektedir. Ancak Rusya dünya kamuoyunda Rus sanatı ve edebiyatı gibi ülke için olumlu imaj oluşturan kültürel potansiyele sahip olmasına rağmen kültürel diplomasisinde bunu etkili biçimde kullanamamaktadır veya bunun farkında değildir.

Değişen dünyanın yeni gelişmeleriyle birlikte dünyada güçlü bir duruş sergileyemeyen ve bugünlerde zor dönemlerden geçmekte olan Rusya, kültürel zenginliğini bir “yumuşak güç” unsuru olarak Orta Asya dışında kullanamamaktadır. Rusya tarafından, birtakım kültürel diplomasi faaliyetleri gerçekleştirilmesine ve dünya kamuoyunu iyi yönde etkileme yolunda çeşitli yollara başvurulmasına rağmen, kültürel mirasın yumuşak güç problemini çözme ihtimalini dikkate almada çekingen davranmaya devam edilmektedir.

1991 yılında SSCB'den bağımsız olarak ayrılımlarına rağmen Orta Asya ülkelerinin Rusya'ya bağlı kalmasında, Sovyet Rusya'sı sisteminin izlerini taşımakta olduğunun sebepleri yukarıdaki bölümlerde örnekler ile açıklandığı gibi, SSCB'nin bölgede uyguladığı komünistleştirme ve Ruslaştırma faaliyetlerinin de etkisi vardır. Sonuç olarak şunu söylemek gerekir ki, Orta Asya devletleri ortak tarihini, kültürünü, dilini birleştirerek birbirlerine destek çıkmalıdırlar ve uluslararası alanda Rusya'sız bir Orta

Asya konumuna gelmelidirler. Bunun için de ilk olarak 1992 yılı başlarında Özbekistan Cumhuriyetinin uyguladığı gibi, okul dersliklerinden Rus edebiyatı ve literatürlerinin kaldırılması, tüm bölge ülkeleri arasında ortak konuşma dilinin Rusça değil de kendi dilleri olması gerekmektedir.

3 Ekim 2009 yılında imzalanan “Nahcivan Anlaşması” ile kurulan Türk Keneşi (Türk Birliği) Orta Asya ülkelerinin Rusya’ya bağlı olmadan bir birlik kurabilmelerinin örneğidir. Bu birliğe Türk Konseyi’nin 2009 yılındaki Zirve toplantısında temel atılmıştır. Bu Zirve toplantısı, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in ev sahipliğinde 2-3 Ekim 2009 tarihlerinde Nahcivan’da yapılmıştır. Zirve’ye Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev katılmışlardır. Özbekistan’ın katılmadığı Zirve’de Türkmenistan ise Cumhurbaşkanı Yardımcısı düzeyinde temsil edilmiştir. Söz konusu Zirve sırasında, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Kurulmasına Dair Nahcivan Anlaşması Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından imzalanmıştır. Türkiye, Kazakistan ve Azerbaycan tarafından onaylanan Anlaşma 17 Kasım 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkmenistan Anlaşma’ya taraf olmamıştır.

Daha önce Konseye katılma konusunda tarafsız olan Özbekistan, bu örgüte tam üye olarak katılmak için tarihî bir adım atmıştır. 14 Eylül 2019 tarihinde “Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi’nin kurulmasına ilişkin Nahcivan Anlaşmasının onaylanması üzerine” kanun kabul edilmiştir. 2018 yılında Türk Keneşi’nin Altıncı Zirvesi’ne Cholpon-Ata (Kırgızistan) şehrinde ilk kez onur konuğu olarak davet edilen Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, bu yıl Bakü’de (Azerbaycan) düzenlenen zirvede Keneşin tam üyesi olarak katılmıştır. Cumhurbaşkanı Mirziyoyev, Türk Keneşi çerçevesinde son üç yılda üye ülkeler arasındaki ticaret hacminin neredeyse iki katına çıktığını, uygulanan vizesiz rejim nedeniyle ziyaretçi sayısının arttığını ve Türk halkları arasında kardeşlik ilişkilerinin daha da güçlendiğini vurgulamıştır. Mirziyoyev aynı zamanda Türk Keneşi’ne üye ülkelerin nüfusunun yüzde 40’ından fazlasını gençler oluşturduğundan, Türk Keneşi’ne bağlı Genç Girişimciler Konseyi’nin kurulmasını ve bu Konseyin ilk toplantısının önümüzdeki yıl Özbekistan’da yapılmasını önermiştir (Göç Araştırmaları Merkezi, 2019).

Bu uluslararası örgütün temel amacı, Türkçe konuşan devletlerarasında karşılıklı güven, dostluk ve iyi komşuluğu güçlendirmek, bölgede ve dünyada barış ve istikrarı sağlamaktır. Keneş, aynı zamanda siyasi, ekonomik, eğitim alanlarında ve diasporalar arasında daha kapsamlı ve daha nitelikli işbirliğinin artmasını amaçlamaktadır.

Türk Keneşinin diaspora işbirliği, dünyanın dört bir yanına dağılmış Türkçe konuşan toplulukların bir araya gelerek bulundukları ülkelerde kendileriyle ilgili konularda karar alma mekanizmalarını etkilemeleri açısından önem arz etmektedir. Türkçe konuşan ülkelerin uluslararası nüfuzunun güçlendirilmesi, kültürel değerlerinin tanıtılması, Türk halklarının karşılaştığı sorunlarla ilgili gerçeklerin uluslararası kamuoyuna ulaştırılması konularında etkin olması son derece önemlidir. Ancak bu birlik daha yeni oluşturulduğundan dolayı pek çok faaliyet yürütememektedir. Birlik üyeleri birbirleri ile sıkı ilişkiler kurarak güçlerini birleştirmelidirler.

Tabi ki asırlarca baskı altında olan bu ülkeler için yeniden şekillenme süreci zor geçecektir, ama bir olduktan sonra yapılamayacak iş, geçilemeyecek engel yoktur. 2018 yılında Kazakistan Cumhuriyeti de Latin alfabesine resmi şekilde geçiş yapmıştır. Bölgede günümüzde Kiril alfabesi kullanan tek Türk cumhuriyeti olarak Kırgızistan kalmıştır. Ortak bir dilin ve tarihin oluşturulması için Kırgızistan'ın da Latin alfabesine geçmesi önemli adımlardan biri olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abayev Marat, (2004), “Putin’in Başkanlık Dönemi”, **Elibrary. RU: Scientific Electronic Journal**, Cilt11, Sayı 6, ss.23-32.
- Arefev Anton ve Sheregi Fedor, (2014), **Foreign Students In Russian Universities**, Moskova: Rosmen.
- Ahmedov Kadir, (2000), “Vneshnayaya Kulturnaya Politika Rossiya”, **Diplomatcheskiy Vestik**, 25 Haziran, ss.75-88.
- Artikov Shamil, (2003), Rusya’nın Yakın Çevre Politikası, Gulam Abdishev (ed), **Rusya İçin Orta Asya Neden Önemli**, Kazan: ROSSPEN, ss. 123-135.
- Avanesova Galina, (2010), **Socialnoye Razvitie Rossiyskix Regionov**, Kazan: Mezht.
- Aytmatov Cengiz, (2005), “Kültürün Devlet Üzerinde Etkisi” [röportaj], Kırgızistan: KTR.
- Aliyev Nezir, (2019), “Şanghay İşbirliği Örgütü Başkanlar Konseyi 19. Zirvesi yapıldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sanghay-isbirligi-orgutu-baskanlar-konseyi-19-zirvesi-yapildi/1504344>, erişilen tarih: 08.09.2019.
- Bartenev Vlad, (2013), **Promoting The Development Of Central Asian States: Strategic Horizons Of Russian Participation**, Moskova: ITRK.
- Bajanov Yevgeniy, (2000). **Rusya’nın Değişen Dış Politikası**, Y. TEZKAN (çev). İstanbul: Ülke Kitapları.
- Barber Benjamin, (2003), **McWorld’e Karşı Cihad: Küselcilik Ve Kabilecilik Dünya Nasıl Yeniden Şekillendiriliyor?**, İstanbul: Cep Kitapları.
- Barisova Yuliya, Kolkov Viktor ve Kamalov Arsen, (2016) **Orta Asya’da Yeniden Doğuş:2000-2010**, Ufa: Dom Uchony.
- Bondar Elena, “Post-Soviet Central Asia: Unification or Separation?”, (2013), <https://www.fergananews.com/articles/7589> Erişim Tarihi: 14.09.2019.
- Bingöl Yılmaz, (2004) “Nationalism and Democracy in Post-Communist Central Asia”, **Asian Ethnicity**, Cilt 5, Sayı 1, ss. 44-60.
- Bogolyubova Maria ve Nikolayeva Venera, (2008), “Yabancı Kültür Merkezleri”, St. Petersburg Üniversitesi: **Vestik**, Cilt 8, Sayı 12, ss.82-89.
- Bogolyubovo Natalya, (2013), “Russia’s Foreign Cultural Policy: Historical Experience And Problems Of The Modern Period”, **CyberLENİKA**, Sayı 8, Cilt 19, ss.142-147.
- Cvyk Golina, (2013), **Uluslararası İlişkilerde Kültürel Diplomasi: Rusya-Çin**, Moskova: Norodny.

- Cvyk Golina, (2012) “Rus Dilinin BDT Devletlerinde Yeri”, **Rozvitya**, <https://students-library.com/library/read/46589-russkaa>, erişilen tarih: 12.02.2019.
- Chudnovskaya İrina, (2014), “International Languages: Challenging To Society In The Context Of Globalization”, **CyberLENİKA**, Sayı:4, ss.189-202.
- Damaskin Oleg, (2016), **Rossiya V Sovremennom Mire: Problemy Mezhdunarodnoy I Natsional'noy Bezopasnosti**, Moskova: BBK.
- Dedkova Golina, (2014), “Devrim Öncesi Rus Tarihinin Tallinn Rehabilitasyonu”, Samuel Mihtaryan (Ed.), **Tarihe Bakış**, Yekaterenburg, ss. 25-34.
- Doğaç Cemile, (2018), “Türk-Kırgız İlişkilerinin Gelişimi”, <https://www.trt.net.tr/russian/vzghliadnaturietskuiuvnieshniuiu>, Erişim Tarihi: 12.02.2019.
- Dölek Sadi, (2010), “Orta Asya Rusya İçin Neden Önemli”, **Kabarshy**, 2 Temmuz, ss. 22-29.
- Dublin Vladimir, (2016), **Rus Dilini Öğrenelim**, St. Petersburg: DK Nebo.
- Dragichevich Mahich ve Stojkovich Bachich, (2000) **Culture: Management, Animation, Marketing**, Novosibirsk.
- Dyatlenko Pavel, (2008), “Language Reforms In Central Asia”, **CyberLENİKA**, Sayı 7, ss. 81-109.
- Deutsch Francis ve Wucherpennig Julian, (2012), “Modernizatsiya İ Demokratiya: Peresmatrivaya Teorii İ Fakty”, <http://gefter.ru/archive/6924>, Erişim Tarihi: 25.11.2018.
- Devletin Finansal Etkinliği, (2012), <http://www.finteoria.ru/findeyat.html>, Erişim Tarihi: 12.04.2019.
- Druzhinin Alekyes, (2017), The Work Of Vladimir Putin As President Of Russia, <https://ria.ru/20171206/1508182139.html>, Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Dodonov Roman, (1998), **Etnik Mentalite: Sosyal-Felsefe Araştırma Deneyimi**, Zaporozhye: RA “Tandem-U”.
- Ersoy Boris, (2010), “Rus Devleti Kültürel Politikası: Kavramsal Yönü”, **Aspect Press**, Sayı 4, Cilt 28, ss. 290-302.
- Frominykh Aleksey, (2010), “Projecting “Soft Power:” American And Russian Public Diplomacy In Post-Soviet Central Asia”, **CyberLENİKA**, Sayım 3, ss. 73-86.
- Fiennes Ralph, Levitas Anrew, Tana Gabrielle (yapımcılar), Fiennes Ralph (yönetmen), *Nureyev: The White Crow* [sinema film], İngiltere, Fransa: BBS Films.
- Gafarov Marat, (2010), **Dmitry Medvedev Presidential Process**, Ufa: Elas.
- Galumov Arsen, (2003). **Novaya İstoriya: Novaya Evroaziya**, Stalingrad: Trud.

- Gafter Mikail, (2012) “Modernleşme ve Demokrasi: Kuramları ve Gerçekleri Yeniden Düşünmek”, **Kolonki**, 14 Aralık 2012, ss. 33-38.
- Gorlovo İrina, (1998), **Cultural Policy İn Modern Russia: A Regional Aspect**, Krasnodar: VUZ.
- Gorodilova Marina, (2017), “Imperatorskoye Russkoye Muzykalnoye Obshchestvo: Uroki İstorii”, **Muzikalnaya Akademiya**, Sayı 11, ss. 124-148.
- Global Education Digest 2009: Comparing Education Statistics Across the World-The UNESCO Institute for Statistics, (2009), <https://www.ifap.ru/library/book433.pdf> Erişim Tarihi: 23.08.2019.
- Golubayev Andrey, (2004), **İstorya Sovetskoy Diplomatiya** (Sovyet Diploması Tarihi), Moskova: Trud.
- Hamidov Hayrulla, (2016), “Rusya’ya Göç Eden BDT Ülkeleri Vatandaşları”, **Azattyk Kyrgyzstan**, (1 Ocak-4 Şubat), ss. 11-23.
- İlyasov Sydyk, (1996), **Kırgız SSC Tarihi**, Frunze/Bişkek: Kyial KB.
- İvanova Yudina, (2011), “Devrimci Rusya’da Kültürel Politika Tarihinden: XIX Yüzyılın İkinci Yarısında Rus Müzik Toplumu”, **CyberLENİNKİ**, Sayı 2, Cilt 28, ss. 81-114.
- Jabarova Alyona, (2015), “Rusya’nın Coğrafi Konumunun Yeniden Değrilenmesi: Yakın Çevre Politikası Örneği”, **Devlet ve Siyaset**, 14 Mayıs, ss. 13-32.
- Jerebcova Viktoriya, (2014) Rusya Dış Kültürel Politikasında Dil’in Önemi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (1 Mart), <http://mgs.org.ru/2014/03/zherebtsova/> Erişim Tarihi: 17.02.2019
- Jidkov Vasili, (2015), Rus Dvletinin Kültürel Politikasının Gelişim Aşamaları, Konstantin Sokolov(Ed.), **Rusya Federasyonu Kültürel Politikası**, Moskova, ss. 50-85.
- Kadirov Batırzhan, (2017), **“Soft Power” With Respect To Central Asia: Participants And Their Actions**, Bişkek: TURAR.
- Karpov Vadim, (2012), **Rusya Kültürel Tarihi**, Kazan: DomKGA.
- Kamalov İlyas, (2008), Yeltsin Döneminde Rusya’nın Orta Asya’daki Varlığı, **Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova’nın Rövanşı**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, ss.120-121.
- Kamalov İlyas, (2011), Yeltsin Dönemi Rusya Dış Politikası, **Rusya’nın Orta Asya Politikaları: Rapor**, Ankara.
- Kankavi Mehmet Yavuz (2019), Demir İpekyolunda Türkiye Geçiş İçin En Uygun Güzergâh Seçimi, **Yüksek Lisans Tezi**, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.72-80.

- Kara Abdulvahap, (2012) Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri Arasında İlk Resmi Ziyaretler, **Turgut Özal ve Türk Dünyası**, Koç Kenan (ed), İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, ss.141-145.
- Kara Füsun, (2007), “Rusya’nın Kırgızistan’daki Koloni Siyaseti (1852-1917)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 17, Sayı 2, ss. 330-340.
- Kudayarov Kaybek, *Kırgızistan’da Türkiye dış politikası ve Kırgızistan’da Rusya’nın dış politika stratejisine etkisi*, (2018) **Yayınlanmış Tarih Bilimleri Öğretim Üyesi Adaylığı tezi**, Rusya Devlet Üniversitesi: Tarih Bölümü, Moskova, ss. 60-150.
- Kemal Elvira, (2014), “Nationalization Of Muslim Religious Buildings Of Crimea In The 1930s Of The Twentieth Century”, **Ana Yurt**, (12 Mart 2014), ss. 11-20.
- Kasymova Olga, (2015), **Kazak-Türk İkili İlişkileri Tarihi**, Almaty: Barybar.
- Kenjayeva Alina, (2017), “Mountain Of Stumbling”, <https://www.dw.com/ru/ropa-преткновения-пограничный-спор-киргизии-и-узбекистана/a-19538493>
Erişim Tarihi: 25.09.2019.
- Kirkov İvan, (2017), **Dünyaya Rus Dilin Yayma Çabaları**. Sivastopol: İzuchay Nauka.
- Kazancev Artem, (2008), **Büyük Oyun bilinmeyen kurallar: Dünya Politikası ve Orta Asya**, Moskova.
- Kitschelt Herbert, (2003), “Citizens, Politicians, And Party Cartellization: Political Representation And State Failure İn Post-Industrial Democracies”, **European Journal of Political Research**, Özel Sayı:26 Eylül 2003, ss. 80-135.
- Kashkin Nikolay, (1896), **Chaikovsky Hakkında Anılar**, Moskova.
- Karayev Aybek, (2010), **Putin’s Policies in Central Asia**, Kazan: Bauman.
- Kasimiy İmran, (2012), **Recent History of Islamic Religion in Central Asia**, Tashkent: Uzbekistan IPDT.
- Kozaryan Artur, (2014), “Position Of The Russian Language In The Post-Soviet Space In The Context Of Optimization Of The State Language Policy Of Russia”, **CyberLENİKA**, Sayı 5, ss. 168-173.
- Kononenkov Vladimir, (2012), Kültür politikası ve kavramı, Eldar Gulamov (Ed.), **Rus Devletinin Kültürel Politikası, Teorik Yönü**, St. Petersburg: KDRaduga, ss. 55-78.
- Kovba Darya, Yumşak Güç, (2012), Artur Demidov (Ed.), **Devletlerin Politik Stratejileri**, Rusya: Moskva, ss. 65-80.
- Krokin Valodya, (2016) “Rusya Federasyonu’nun Yeni Dış Politika Doktrini”, **Devlet ve Siyaset**, 4 Şubat, ss. 7-19.

- Kryushen Pavel, (2015) “Rusya’nın Orta Asya Politikası”, **Russie.Nei.Visions**, Sayı:84, ss. 66-75.
- Kolton Timoti ve Charap Samuel, (2017) “Ukrayna Krizi: Kazanan Taraf Yok”, **Küresel Politikada Rusya**, (24 Aralık 2017), ss. 65-80.
- Kylychev Ayabek, (2012), **Boris Yeltsin’in Orta Asya Politikası**, Taşkent: Kurra.
- Kama Ginkas, (2005), “Kultura i İskustvo” [röportaj], Rusya: Lyudi.
- Lozaryuk Sergey, (2012), **Russia and Central Asia in 2008-2010**, Moskova: Rosmen.
- Letyankov Daud, (2015) **Orta Asya’da Rus Dilinin Rolü**, Moskova: Norodny.
- Liang Zhenpeng, (2017), “Chinese Foreign Policy In Central Asia”, **CyberLENİKA**, Sayı 4, ss. 146-155.
- Legvold Robert, (2003), **Strategic Perspectives: Leading Powers, Kazakhstan and the Central Asian Node**, Londra: İngiltere
- Mısıroğlu Kadir, (1992), Rusların Türkestan’a Yayılma Politikası, **Moskov Mezalimi: Türkistanda Moskov Mezalimi**, İstanbul: Sebil Yayınevi.
- Marchenya Pavel, (2013), “Socialist Revolutionaries in Russia in 1917: Neo-People Without The People”, **CyberLENİKA**, Sayı 12, Cilt 24, ss. 108-124.
- Muhametov Rasul, (2015) “*Yakın Çevre*”siyle Rusya’nın Dış Politikası, **Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Ekaterinburg: Ural Üniversitesi Yayınevi, ss. 10-112.
- Motorin Aleksandr, (2014), “War Cyrillic And Latin”, <http://www.pravoslavie.ru/70901.html>, Erişim Tarihi: 25.07.2019.
- Maikapar Aleksadr, (1994), **Büyükbabam-Samuel Maykapar**, Leningrad.
- Marat Erika, (2015), “Kyrgyzstan: Prospects for Pluralism”, **Global Centre for Pluralism**, 24 Eylül-10 Ekim, ss. 64-78.
- Murtazayeva Rano et al., (2000), Sovyet Sömürge Döneminde Özbekistan, **Özbekistan’ın Yeni Tarihi**, (der.) Radjapov Kadir et al., Taşkent: “Shark”.
- Mesheryakov Evgeniy, (2016), “Russian-Kyrgyzian Interstate Relations In The Years Of The “Ukrainian Crisis””, **Elibrary: Scientific Electronic Journal**, Cilt 6, Sayı 4, ss. 102-118.
- Niyaz Osman, (2015), “Orta Asyanın Rusya İçin Önemi” [röportaj] Rusya: RTR.
- Nichol Jim, (2001) “Central Asia’s New States: Political Developments and Implications for U.S. Interests”, **CRS Issue Brief for Congress**, 14 Mart, ss. 17-33.
- Nikolayeva Yulia, (2008), “Foreign Cultural Centers As An Independent Actor Of Foreign Cultural Policy”, **CyberLENİKA**, Sayı 6, ss. 87-94.

- Niyazov Kadyr, (2000) “Türk Halkları Liderleri Zirve Toplantısı”, **Azattyk Kyrgyzstan**, 31 Ağustos, ss. 25-31.
- National Bank Kazakhstan, (2018), <https://www.nationalbank.kz/?&switch=english>, Erişim Tarihi: 12.12.2018.
- Nikolayev Mihail, (2008), *Native Language In Cyberspace*, **Linguistic And Cultural Diversity In Cyberspace**, Collection of materials of the International Conference, Rusya: Yakutsk, ss. 18-42.
- Nuraliyev Eldar, (1998), “Beyaz Karganın Hayatı” [röportaj], Rusya: RTR.
- Nye Joseph, (2006), **Soft Power**, Galiya Mambetova (çev), Moskova: Trend.
- Nye Joseph, (2017), Bir Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür, **Yumuşak Güç**, Reyhan İnan, (çev) Ankara, Çankaya: BB101.
- Nye Joseph, (2016), “Büyük Kararlar” [röportaj], ABD: Foreign Policy Association.
- O’callagan Luke, (2005), “Kelime Savaşı: Bağımsızlık Sonrası Kazakistan’da Dil Politikası”, **Nebula**, 4 Aralık-5 Ocak, ss. 197-216.
- Olcott Marta Brill, (2013) “Central Asian States Go Their Own Way”, **Pro et Contra**, 12 Ocak, ss.73.
- Oliker Olga ve Shlapak David, (2005), “U.S. Interests in Central Asia Policy Priorities and Military Roles”, **RAND Corporation**, 24 Aralık, ss. 40-57.
- Official Internet Resources of the President of Russia, (2018), <http://en.kremlin.ru/> Erişim Tarihi: 12.12.2018.
- Ömürbek Kanai, (2018), “Çin’in Orta Asya Politikaları”, **Asya-Avrupa Dergisi**, Mart-Nisan, ss. 12-24.
- Panchenko Zhanna, (2016) “The Geopolitical Concept Of “Eurasianism” As Security Impact Factor In Eastern Europe”, **East of Europe** Cilt 2, Sayı 2, ss. 56-68.
- Paramonov Vladimir, (2009), “Russia And The Central Asian Countries: Bilateral Cooperation In The Security Sector”, **Cyber LENİNKА**, Sayı 2, ss. 61-75.
- Rechel Viktoria, (2011), “Orta Asya: Rus Dili Hızla ve Dönemsiz Olarak Ayrılıyor”, **Habar Tashkent**, (12 Aralık 2011), ss. 24-38.
- Radikov İvan, (2012), “Soft Power As A Modern Attribute Of Great Power”, **ELIBRARY**, Sayı 2, Cilt 16, ss. 19-33.
- Rusya’nın Sesi Radosu, (2018), <http://radiofon.net/493-golos-rossii.html>, Erişim Tarihi: 25.12.2018.
- Rykovceva Elena, “Putin Nerden Başladı?”, (2019), <https://www.svoboda.org/a/30100022.html>, Erişim Tarihi: 25.05.2019.

- Rusya Çalışma Bakanlığı Kurulu, (2019), <https://rosmintrud.ru/>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- Rusya Federasyonu Anayasa'sı (1993). 13. Madde 1. ve 2. Bandı.
- “Rossotrudnechestvo 2017 yılında Orta Asya’da yapılan faaliyetler”, (2018), <http://rs.gov.ru/ru/pages/385> Erişim Tarihi: 25.08.2019.
- Saraç Esme. (2008). *Rus Dış Politikasını Şekillendiren Dinamikler Çerçevesinde Rusya Federasyonunu-Orta Asya Türk Cumhuriyetleri (Türkistan) İlişkileri (1991-1999). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Slovyev Eduard, (2008), “International Image Of Modern Russia: Attractivity Deficiency Or Ideas Deficiency?”, **ELIBRARY**, Sayı 5, Cilt 24, ss. 19-33.
- Sak Elif ve Adilbekova Kaldygul,(2015), “Rusya Ve Kültürel Diplomasisi”, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, ss. 43-84.
- Synko Valid, (2019), “Asya’da Rus Dili Tökezleyen Bir Blok Haline Geldi”, **Golos Varonej**, (5 Mayıs 2019), ss. 25-39.
- St.Petersburg Association for International Cooperation, (2018), <http://spbaic.ru/?lng=en>, Erişim Tarihi: 25.11.2018.
- Salahova Aida, (2014), **Ekonomicheskaya Moshch Rossii**, Kazan: OOO Glagol.
- Skvirskaya Tamara, (2009), “Great Princess Alexander Iosifovna-Chairman Of The Russian Musical Society (1892-1908)”, **ELIBRARY**, Sayı:5, Cilt 25, ss. 21-32.
- Sharkunov Sergey, (2009), “Rusya Federasyonu İlk Cumhurbaşkanı”, **Svobodnaya Pressa**, <https://svpressa.ru/persons/boris-elcin/>, Erişim Tarihi: 25.11.2018.
- Sheynin Eduard, (2015), The Ukrainian crisis: causes and consequences, **Ukrainian Crisis: Reasons, Evolution**, Moskova: Samovar.
- Shishkov Yuri, (1997), **Russia Between Near And Far Abroad**, Moskova: Pobeda.
- Sherenkova Tatyana, (2005), “Tsennoye zhizni”, İgor Murayev (Ed.), **Russkaya Literatura**, Moskova: SlovoDK, ss. 20-45.
- “Strategy of the state national policy of the Russian Federation”, Federal Agency for Nationalities of the Russian Federation, (2015), <http://fadm.gov.ru/news/2015/10/14/2338>, Erişim Tarihi: 24.09.2019.
- Tadzhibayev Rashid, (2005), **Kültür ve Algı**. Eziz Durdiyev (çev), Astana: Bolashak.
- Torkunov Vadim, (2014), “Rusya Dış Politikasında “Yumuşak Güç” Aracı Olarak Eğitim”, **Cyber LENİNK**, Sayı 6, Cilt 18, ss. 85-92.
- Trompla Karin, (2010), “Internationalization: Shaping Strategies in A National Context”, **Newsletter Of International Organizations**, Sayı 4, ss. 117-126.

- “Türkiye ve Özbekistan Ortasında Resmi Buluşmalar”, Nisan 2018, <https://kun.uz/uz/news/time/uzbekiston-turkia-mnosabatlari> Erişim Tarihi: 15.06.2019.
- Vaseleyev Leonid, (1998), “Kültürün Devlet Üzerinde Etkisi”, Rigina Aliyeva (Ed.), **Kültür ve Açıklaması**, Fruzne: Geniy.
- Vvedenskaya Lyudmila ve Cherkasova Marina, (2011), **Russkiy Yazyk İ Kul’tura Rechi**, Rostov: Raduga.
- Valodina Alina, “Sovyet sonrası Orta Asya’da Rus Dilini Tekrardan Yaygınlaştırmak”, **Khabarshy**, (Kasım 2017), ss. 15-23.
- Vladimira Potanina Hayırsever Fondu, (2014), <http://www.fondpotanin.ru/> Erişim Tarihi: 02.03.2019.
- Yakusheva Yulia, (2015), *Kazakistan Cumhuriyeti’nde Etnik İlişkilerin Dinamiği*, **Yayınlanmamış Doktora tezi**, Moskova Devlet Üniversitesi Tarih Bilimler Enstitüsü, ss. 10-324.
- Zanka Lola, (2012), **Zarubezhnyye Organizatsii Rossii**, Ekaterinburg: Ural.
- Zayonchkovskaya Zhanna, Molodikova Irina ve Mukomel Vladimir, (2007) **Methodology and methods for studying migration processes**, Moskova: Moskova’daki UNESCO Ofisi.
- Zagrebin Sergey, (2015), “Sovyet Sonrası Rusya’da Kültürel Politika”, **CyberLENİKA**, Sayı 7, Cilt 32, ss. 18-24.
- Zumma Tatyana, (2018), “Global Telekomünikasyon Alanında Rusya ve Rus Televizyon-Radyo Yayınları”, **Global Dünya**, (6 Nisan 2018), ss. 7-15.

EKLER

Ek 1:

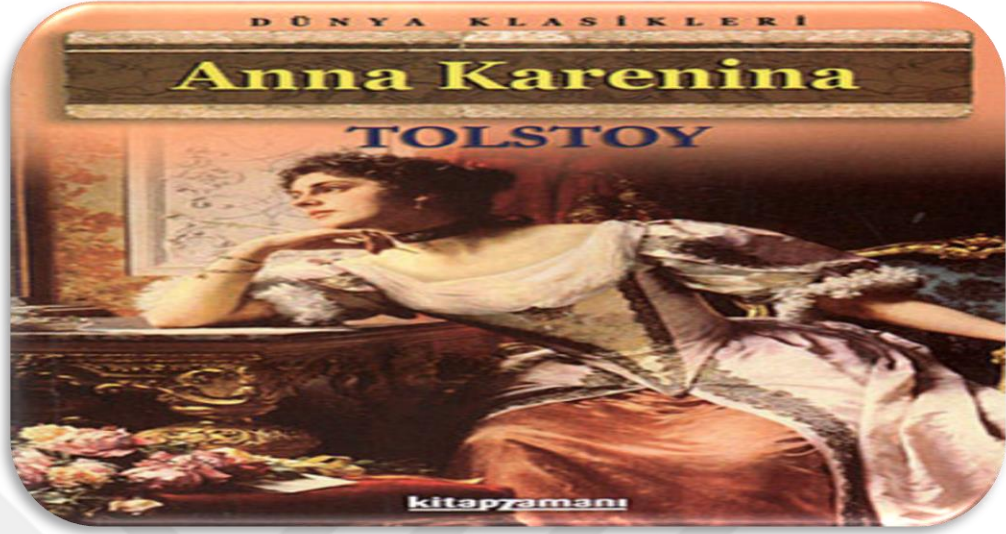
V. İ. Lenin'in 1917 yılındaki Devrim süresince yaptığı konuşmalardan biri

Kaynak: 1917 Ekim Devrimi: Yüz yıl önceki ilginç bilgiler. <http://technomode.ru/news/oktyabrskaya-revolyuciya-1917-goda-interesnye-fakty-proizoshedshie-sto-let-nazad/>

Ek 2:

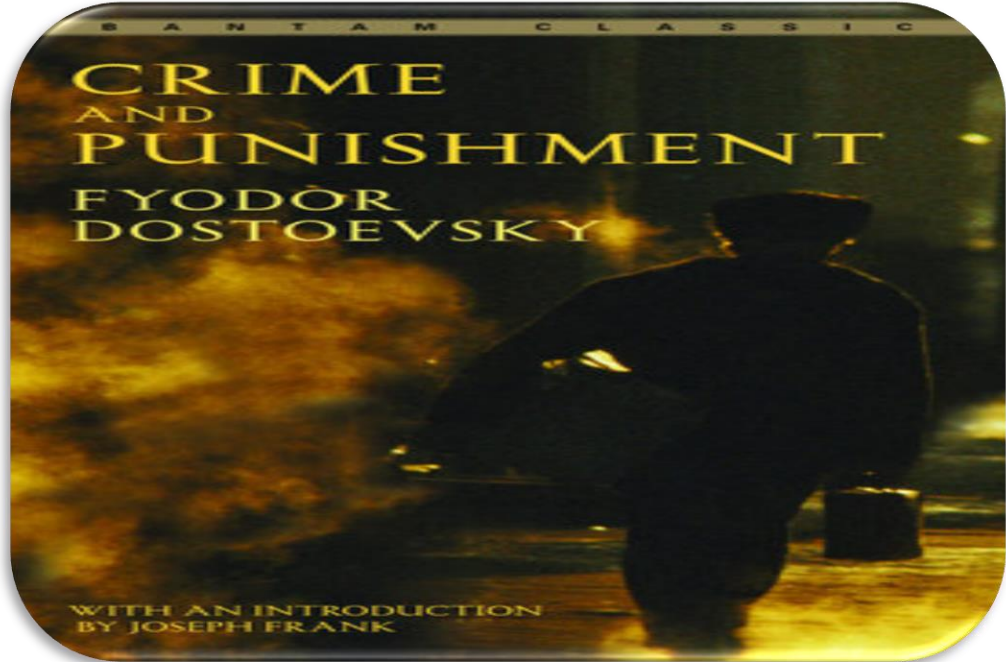
Leo TOLSTOY'un dünyaca ünlü olan "Anna Karenina" adlı eseri

Kaynak: <https://www.idefix.com/Kitap/Anna-Karenina/Edebiyat/Roman/Dunya-Klasik/urunno=0000000522698>

Ek 3:

Fyodor DOSTEVSKI'nin en çok yabancı dillere çevrilmiş "Suç ve Ceza" adlı eseri

Kaynak: <https://www.amazon.com/Crime-Punishment-Russian-Fyodor-Dostoyevsky/dp/1523296313>

Ek 4:

1961 yılında Rudolf Nureyev Paris Ulusal Opera Evi'ndeki ilk dansı

Kaynak: <https://nureyev.org/rudolf-nureyev-biography/rudolf-nureyev-dance-director-paris-opera-index/>

Ek 5:

1961 yılında Rudolf Nureyev'in Paris Ulusal Opera Evinde "Romeo ve Julyet" dansı

Kaynak: <https://nureyev.org/rudolf-nureyev-biography/rudolf-nureyev-dance-director-paris-opera-index/>

Ek 6:

12 Kasım 1917 tarihinde Kokand şehrinde “Türkistan Özerk Bölgesi” kurmak için toplanan birlikler.

Kaynak: “Shark Yıldızı”, Sayı:12, 1991.

Ek 7:

11-12 Şubat “Kırmızı Ordu” (Rus Çarlığı Askerleri) tarafından fethedilmiş Kokand Kalesinde özgürlük isteyen halkın isyanı.

Kaynak: “Nasha Gazeta”, 28 Şubat, 1918, <http://kh-davron.uz/kutubxona/jahon/turk/shoniyo-doniyorov-muxtoriyat-qismati.html> (erişilen tarihi: 04.10.2019).

Ek 8:

1918 yılında “Kızıl Ordu” ya karşı isyan eden Konak halkının evlerinin tahrip edilmesi.

Kaynak: Shamagdyev Shamil, **Fergana Vadisi’nde Ayaklanmalar Sonucu Üzerine Yazılar**, Taşkent, 1961, s.54.

Ek 9:

1925 yılında SSCB tarafından Türkistan bölgesindeki bilim ile uğraşan âlimlerin tutuklanması ve “Halk Düşmanı” damgası altında idam edilmeleri.

Kaynak:https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B5_%D0%B2_%D0%9A%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%85%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B5

Ek 10:

Kazakistan başkenti Astana (18 Nisan 2019 den itibaren Nazarbayev) şehrindeki 1965 senesinde açılan “Rus Opera ve Bale Tiyatrosu”

Kaynak: “Kazakistan Kültür ve Spor Bakanlığı” resmi sitesi (<https://www.mks.gov.kz/rus/>)

ÖZGEÇMİŞ

Tavakkılzhon SOBIRZHANOV 1994 Kırgızistan Cumhuriyeti Oş şehrinde doğmuştur. İlk ve ortaokulu Oş şehrinde tamamlamıştır. Lisans eğitimini 2012-2017 yılları arasında Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlamıştır. 2017 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başlamıştır. İyi seviyede Rusça, Türkçe, Özbekçe, Türkmence, Tatarca ve orta seviyede İngilizce dillerine sahiptir. Evlidir ve bir çocuk babasıdır.